

МУРОД КАЛОНХОН

БИЗ МИЛЛИОНЕРМИЗ

*Ҳажвиялар, ҳангомалар, интермедиялар
ва ҳажвий ғазаллар*

МУРОД КАЛОНХОН

БИЗ МИЛЛИОНЕРМИЗ

*Ҳажвиялар, ҳангомалар, интермедиялар
ва ҳажвий ғазаллар*

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 1999

К 19

Калонхон, Мурод.

Биз миллионермиз: Ҳажвиялар, ҳангомалар, интер-
медиялар ва ҳажвий ғазаллар.—Т.: «Шарқ», 1999.—128б.

Ўз2

© «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни
Бош таҳририяти, 1999.

ИҚТИДОРЛИ ЖУРНАЛИСТ, ШОИР ВА ҲАЖВЧИ

«Чуст биринчи Ўзбекистон халқ шоири Муҳаммад-шариф Сўфизода, Зафар Диёр, Набихон Чустий, Йўлдош Шамшаров, Ўринбой Қўлдош, Тожикистон халқ ёзувчиси Сотим Улуғзода, адиб Мутеулло Нажмиддинов, Муродхон Калонхонов, ватан қаҳрамони Михаил Фаёзов, генерал Файзулла Норхўжаев, Толиббой Кенжаев, машҳур санъаткорлар Сойибжон Калонов, Эргаш Йўлдошев, таниқли олимлар ва халқ ҳунармандлари юртидир...»

Тожикистон республикасида чиқадиған «Халқ овози» газетасида Муродхон Калонхонов (Мурод Калонхон)нинг номи чушлик таниқли ижодкорлар қаторида бежиз тилга олинмаған. У ўзининг 30 йиллик ижодий фаолияти давомида чиндан ҳам халқимиз эътиборига сазовор бўлди...

Қувноқ ҳазил-мутойибага ўч Мурод Калонхонни адабиётга бўлган муҳаббат 1967 йилда Чустдан Тошкентга етаклаб келди, ТошДУнинг филология факультетига ўқишга кирди. Ўқишни битиргач ҳозирги «Туркистон» газетасида мусахҳиҳлик лавозимида иш бошлади. Ҳозирги «Қишлоқ ҳаёти» газетасига ўтиб, «Дехқонбува қишлоқ кезади» ҳажвий рукни остида қизиқарли юмористик ва сатирик асарларини кўп эълон қилди ҳамда худди шу асарлари билан эл оғзига тушди.

1984 йилга келиб ҳажвчи сифатида қаламни чархлаётган Мурод Калонхонга Муштумбуваннинг ҳам назари тушди. У шу журналга ишга таклиф қилинди. Бу Мурод Калонхон ҳажвиётининг равнақ топишига кенг йўл очиди, деган гап эди. Негаки, бу йилларда Неймат Аминов, Саъдулла Сиёев каби таниқли ҳажвчилар билан бирга ишлади. Саид Аҳмад, Худойберди Тўхтабоев сингари ўткир қалам соҳиблари билан танишди, яқиндан мулоқотда бўлди. Камина ҳам «Муштум»да ишлаган чоғларимда Мурод Калонхоннинг ҳажвий ғазалларини, ўткир муаммолар кўтарилган мақола ва фельетонларини ўқиб, журналда эълон қилинишига, ҳажвий шеър, ҳикоя ва интермедияларининг «Муш-

тум» кутубхонаси» сериясида китоб ҳолида чоп этилишига «фатво» берганлардан бири бўлганман. Муаллифнинг «Деворнинг қулоғи» номли ўша китоби чоп этилгач, ундаги қатор шеърлар (масалан, «Ташмачи», «Бир ичай», «Доғдаман» ва ҳоказо) қўшиқ қилиниб, радио ва телевидение орқали куйланди. Интермедия ва ҳикоялари комик санъаткорларимиз томонидан ижро этила бошланди.

Республикаимиз мустақилликни қўлга киритгани Мурод Калонхонни гоят илҳомлантириб юборди. Унинг «Истиқлол тонги», «Истиқлол қўшиқлари» китоблари бирин-кетин чоп этилди. Муаллифнинг бу китоблари унинг нафақат ҳажвчи, балки ғазалнавис шоир ва ўткир журналист сифатида ҳам эътироф этилишига сабаб бўлди.

Шоир Муродхоннинг айниқса кўҳна арузда ёзаётган шеърлари эътиборга сазовор. Бу ҳақда Навоий муқофоти соҳиби, Ўзбекистон халқ шоири Барот Бойқобилов шундай дейди:

«Замонавий ўзбек шеъриятида... ўтмишдаги устозлар йўлидан бориб қадимий оҳангларга янги мазмун бераётган иқтидорли қалам соҳибларидан бири шоир ва журналист Мурод Калонхондир. У кейинги йилларда арузда анча муваффақиятли қалам тебратмоқда. Мазкур жанрнинг табиатига хос бўлган ихчам, дилбар, ўйноқи баҳрларига мурожаат қилмоқда.

Муродхоннинг шеърларида инсоннинг гўзал руҳий олами, севги ва садоқат, дўстлик ва биродарлик, ширин орзу-армонлар, эзгуликка ишонч ва умид ҳамда ижтимоий иллатларга қарши кураш оҳанглари янграйди. Мурод Калонхоннинг... аруз вазнида ёзган асарлари эндиликда каттагина девон қилиб чиқарса бўладиган даражада. Муродхоннинг латиф ғазаллари шеърият мухлисларини хурсанд этишига умидвормиз»¹.

Барот ака бу илиқ гапларни айтганидан кейин ҳам Муродхон арузда кўп ва хўб ижод қилди. Айни пайтда унинг 700 га яқин ғазал, мусаддас, мусамман, рубоий, туюқ ва бошқа жанрлардаги шеърлари девон шаклида чоп этилишга тайёр.

Юқорида таъкидлаганимиздек, Мурод Калонхон республикаимиздаги таниқли журналистлардан бири. Унинг энг оғир жанр — фельетончилигимиздаги хиз-

¹ «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси, 1996 йил 26 июль, 30-сон.

матлари айниқса салмоқли. Мамлакатимиз тараққиётига тўғаноқ бўлаётган турфа иллатлару қусурларга беаёв бу қалам соҳиби ёзган фельетону танқидий мақолаларни мазкур китобга ёзилган кичик бир сўзбошида номма-ном санаб ўтишнинг иложи йўқ. Бироқ унинг турли йилларда ёзилган «Сеҳргарлар мусобақаси», «Пичир-пичиру мишмишхона», «Порага — «Волга», «Хира пашшалар» каби ўнлаб фельетонларини ўзбек журналистикасидаги етук фельетонлар қаторига қўшиш мумкин.

Давр билан ҳамнафас Мурод Калонхон кейинги йилларда ҳозиржавоб жанр — публицистикада ҳам баракали ижод қилаётир. Унинг «Ўзбекнинг топгани...» туркумига кирувчи «Тўй қиламан деб бели чиқаётганлар...», «Дафн маросимлари ва уларни қандай ўтказаятганлигимиз хусусида мулоҳазалар», «Топганимиз лойга кетмасин» сарлавҳали асарлари кенг жамоатчилик томонидан қизгин маъқулланиб, катта баҳс-мунозараларга сабаб бўлди.

Шунингдек, Мурод Калонхоннинг ҳуқуқ-тартибот мавзуидаги мақолалари, хусусан, суд очерклари ҳам зўр маҳорат билан ёзилган. Айниқса «Машғум Ўрикзор воқеаси», «Контрабанда эвазига пора», «Тубанлик» каби суд очерклари катта шов-шувларга сабаб бўлди.

Кўплаб танловлар ғолиби Мурод Калонхон журналистик асарлари учун 1992 йилда Ўзбекистон Журналистлар уюшмаси мукофотини олишга сазовор бўлган эди. 1997 йилда эса «Йилнинг энг яхши журналисти» номини олишга муяссар бўлди. Унинг узоқ йиллик самарали ижодий фаолияти давлатимиз томонидан муносиб тақдирланди. У 1987 йилда Ўзбекистон республикаси Олий Кенгаши раёсатининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотланган эди. 1996 йили эса «Шуҳрат» медали билан тақдирланди.

Энди мазкур китоб ҳақида тўхталишдан олдин унинг муаллифи қаламига мансуб назмий, насрий асарларини «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» муштарийларига ҳавола эта туриб ҳажвчи ёзувчи Саъдулла Сиёев айтган гапларни эслайлик. Мана у нима дейди:

«... Узун гапнинг қисқаси, Муродхон аввало шоир, қитиқламай кулдирадиган нозиктаъб шоир. Қолаверса пиллатўн (илгари фельетон дейишарди) ёзиб, қилиғи совуқларнинг баданини қиздирадиган яхшигина носир, устига-устак 75 ёшга кираётган Муштум бобо-

нинг рўзгорини аста-аста авайлаб тебратиб турган масъул ходим.

Бўлди. Яна мақтайверсам, у талтайиб кетиб, кўп ва хўб ёзмай қўйиши ҳеч гапмас. Яхшиси бугунги назму ҳангомаларини (насрий ҳажвияларини демоқчи — А.О.) ўқиб, ўзингиз унинг қулоғига мақтаб қўйинг...»¹

Мурод Калонхон ҳажвий ҳикоя, интермедия, аския, латифа ва бошқа кичик насрий ҳангомалари жамланган бу китобга киритилган асарларида кулгили воқеаларни хаёлан ўйлаб, тўқиб чиқармайди, балки кузатувчанлик ва сезгирлик билан ҳаётнинг ўзидан топа қолади.

«Қулоққа чалинган гаплар»ни олайлик. Шундоқ жонли тилдаги сўзлашувимизда учрайдиган кулгили гапларни илғаб олади: «Отам от, онам сигир, мен тўнғизман» (Мучал ҳақида айтилган гапдан); «Каллангиз борми?» (Қассобга харидорнинг айтган гапи); «Қишлоғимизда гиламчилик цехи очиб беришса, жуни ўзимиздан чиқади» (Бир таклифдан); «Кеча бўккунча «Жигули» ичдик» (Пивохўрнинг гапи).

«Афанди латифалари» ҳам кулгили, ҳам у ёки бу иллатни ҳажв тифига олинishi билан қимматли:

«Умрида қовун экиб кўрмаган олибсотар қовунчи Афандидан сўрабди:

— Афандим, қовунни узганда палагидан сув чиқадими, йўқми?

— Унисини билмадим, лекин сендақаларга улгуржи сотганида деҳқоннинг кўзидан сув оқиши аниқ, — деб жавоб берибди Афанди.»

* * *

«Афанди ножўя иш қилиб қўйган ўғилчасини

— Ҳе, эшшак, — деб сўкибди. Шунда ўғли:

— Дада, ҳали кичикман-ку, мени эшшак эмас, эшшакнинг боласи, деб сўкинг, — депти.»

* * *

«Афанди дам олиш куни уйда китоб ўқиб ўтирган экан. Бир эзма кўшниси кириб келипти.

— Афандим, мен қачон кўчага чиқсам бир сергапга дуч келаман. Сиз-чи?

¹ «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 1997 йил 21 февраль, 8-сон.

— Мен қачон китоб ўқишни бошласам ўзи кириб келаверади, — деб жавоб берибди Афанди кўзидаги кўзойнагини олиб».

Ҳажвчининг мазкур китобидан жой олган ҳикоялари, интермедия ва аскиялари ўқувчини қуддирибгина қолмай, унда у ёки бу иллатларга нисбатан нафрат уйғотади. Бир сўз билан айтганда инсонни беғубор кулгу билан тарбиялайди, маънавий оламини бойитади.

Табиати гўзал, қалами сулув Мурод Калонхон ҳаётда ҳам, ижодда ҳам айни қирчиллама йигитлик даврини бошдан кечираётган экан, биз ундан янада нафис асарлар кутишга ҳақдимиз. Умид қиламизки, унинг энг нодир сўзлари энди айтилади.

Бизга маъқул бўлган бу китоб сизларга ҳам манзур бўлади, деб ўйлаймиз, азиз китобхонлар!

Ҳурмат ва эҳтиром билан:

Анвар ОБИДЖОН

ҲАЖВИЯЛАР

УРРА, БИЗ МИЛЛИОНЕРМИЗ!

— Давр шиддат билан ўзгариб бормоқда, — деди бошлиғимиз мажлисда. — Турмушимизда «бизнес», «биржа», «акция», «тижорат» деган тушунчалар пайдо бўлди. Қўлдан берганда қуш ҳам тўймайдиган замонлар келди. Энди сизлар ҳам кун санаб маош пойлавермай мундоқ ҳаракатни бошланглар. Ҳа, пулни пул топади. Бас, шундай экан, акция сотиб олинг, биржалардан брокерлик ўрнини қўлга киритинг. Бизнес қилишни билмасангиз, лоақал тижорат билан шуғулланинг...

— Шу, тижорат дегани нима ўзи? — луқма ташлаб қолди томдан тараша тушгандай орқа ўриндиқда ўтирганлардан бири.

— Тижоратми, бу ўзимизнинг қадимги олибсотарлик, яъни савдогарлик-да!

— Ҳа, чайқовчилик денг...

— Йўк, унақа эмас, чайқовчилик — жиноят, тижоратчилик шу куннинг касби.

Бутун вужудлари қулоққа айланган мажлис аҳли бошлиқнинг бу гапидан кейин ўзаро пичир-пичирни бошлаб юборди. Сал ўтмай кенг хона арининг инига ўхшади-қолди. Биров қўлини қилич қилиб ўзганинг фикрини чўрт кесар, ўз билганини уқтирар, бошқа биров қизариб-бўзариб нималардир деб куйинарди. Хуллас, уйқуда ётган одамлар гўё уйғонгандек эди. Ўзаро тортишув авжига минди... Аҳволни сукут сақлаб кузатиб турган бошлиқ столга бир муштлади-да, ҳамманинг эътиборини яна ўзига қаратди:

— Камбағаллик — бу бахтсизлик. Мен уни ҳеч кимга, ҳатто ўзимга ҳам раво кўрмайман. Бой бўлиш эса бахтиёрлик, саломатлик ва ҳоказо... Шунинг учун ҳам бадавлат бўлишга, ҳар бир кишининг кассада ўз жамғарма ҳисоб рақами бўлишига эришайлик! Қани кўрайликчи, орамиздан биринчи миллионер қачон чиқаркин? Билиб қўйинглар, биринчи миллионеримизни алоҳида қутлаб, расмини «Ҳурмат тахтаси»га қўямиз.

— Иккинчисини-чи? — савол ташлади кимдир.

— Уни ҳам!

— Демак, бундан буён «Хурмат тахтаси»да фақат миллионерларнинг расмлари тураркан-да?

— Ҳа, шунақа деса ҳам бўлаверади. Ахир, ким ишбилармон, уddaбурон, ташкилотчи бўлса миллионер бўла олади. Кимда ким лаңдовур, бўшанг, ҳатто оғзидаги ошини ҳам олдириб ўтирадиган лапашанг бўлса ҳеч қачон бири икки бўлмайди.

Вожаб, дейман ёқамни ушлаб. Яқин-яқинларда ҳам раҳбаримизнинг оғзидан «бойликка ҳирс қўйган очофатлар», «лаънати пулпарастлар», «хусусий мулкнинг жирканч психологияси» деган иборалар тушмасди. Ишчиларни коммунизм қураётган давлат учун тинмай меҳнат қилишга даъват этар, аммо маошни ошириш, пул билан рағбатлантириш ҳақида гап очган одамни жинидан ёмон кўрарди. Шундай одамнинг бу қадар тез ўзгарганига ишониш қийин.

Шуларни ўйларканман, хаёлимга ярқ этиб миллионер бўлиш, энг муҳими корхонамиз «Хурмат тахтаси»да суратимни бундан буён ҳам олдирмаслик орзуси пайдо бўлди. Аммо бу орзу қанчалик тез пайдо бўлган бўлса, шунча тез йўқолди. Гўё йилт этиб учган юлдуздек ўтди-кетди. Ахир, бизнес қилиш, брокерлик ўрни ёки акция сотиб олиш, тижорат ишини бошлашга ҳам пул керак-да! Менда эса ҳамёнимдаги бир ойлик маошимдан бўлак ҳеч вақо йўқ. Демак, бундан буён итнинг кейинги оёғи бўлиб қолавераман.

Ўша кунни таъбим тирриқ, кўнглим хуфтон бўлиб уйга қайтдим. Хотин билан бундан буён замон мулкдорларники бўлиши, кун чиқса ҳам, ой чиқса ҳам бойларга боқадиган бўлишини тасаввур қилиб, роса гурунглашдик.

— Ҳа, — деди хотин уф тортиб. — Бундан буён бирор нарса сотиб олишнинг ўзи бўлмайди. Кеча дўконга кирсам илгари нархи нари борса 8—10 сўм турадиган дазмолга 3460 сўм ёзиб қўйишибди.

— Гилямни айтмайсанми, нақ 120 минг сўм-а!

— Гилям-ку, ҳар ҳолда гилям. Битта чарм этик 30—40 минг сўм атрофида, чарм куртка 80—100 минг сўм эканига нима дейсиз?

— Энди бизга бунақа нарсаларни сотиб олишга йўл бўлсин. Борига шукр қилиб, эскисини ювиб, кун кўраверамиз-да!

— Хайрият дазмолимиз бор экан. Йўқса ҳозир уни сотиб олишга қурбимиз етармиди!

— Демак, дазмолимизни пулга чақсак, давлат нархида нақд 3460 сўмимиз бор!

— Бор-йўғи 280 сўмга олган чарм курткангиз-чи?

— Камида 80 минг! Дарвоқе, сенинг палтонг-чи?

— Тахминан у ҳам шунча.

— Ёспирай! Бунақа пулни мен тушимда ҳам кўрмаганман-ку, хотин. Телпагим 5 минг, 120 сўмга олган костюм-шимим — 15 минг, кўйлагим 2 минг, пальтом 30 минг, туфлим 6 минг, жемперим 14 минг, майкам 300 сўм, турсим — 160 сўм, пайпоғим 140 сўм...

— Менинг плашим 25 минг, тивит рўмолим 15 минг, никоҳ узугим 72 минг!

— Бўлди, бўлди, хотин етади! Мендан бой экансан.

— Ҳа, сиз ҳам қолишмайсиз. Соатингиз, бўйинбоғингиз, шарфингиз, тасмангиз... Дарвоқе-а, машинангизни сотсак қанчага оларкин?

— Э, қўйсанг-чи, ўша отамдан қолган шалдиروق аравага кимнинг кўзи учиб турибди.

— Ўша шалдиروق аравангиз ҳам ҳозир фалон минг туради. Яқинда Каримқул ота сизнинг машинангиздан ҳам хароб аравасини ярим миллион сўмга пуллабди.

— Бунақада биз ҳам миллионерга ўхшаб қолдик-ку, хотин!

— Йўғ-э...

— Ҳозиргина биз нархини чаққан кийим-кечак, тақинчоғу бошқа буюмларимиз қиймати ҳозирги пул ҳисобида миллиондан ошиб кетади.

— Ҳа-я! Кўрпа-тўшак, ёстиқ-каравот, идиш-товоқ, радио, телевизор, совутгичларимизнинг ҳам қиймати-ни қўшсак...

— Тиш... хотинжон, тиш... дамингни чиқарма! Ахир, биз миллионер эканмиз-ку!

Хотиним бир нарсадан чўчигандек аввал эшикка, сўнг деразага бир қараб олди-да, кейин:

— Маош ҳисобига кун кўрадиган оила — бизки миллионер бўлсак, унда Аҳад дўкончи, Гани савдогарлар миллиардер экан-да, а?!.

— Худди шундоқ! Яшасин бозор иқтисоди! Биз каби бечораларни ҳам миллионер қиворибди! Айтмоқчи, энди менинг расмим қаерда туради, биласанми, хотин?

— Хўш, қаерда?

— ЗАВОДИМИЗ «ҲУРМАТ ТАХТАСИ»ДА! Фақат ҳозирча, хотинжон, оғзингни юмиб тур. Йўқса бошқа-

лар ҳам ҳаракатга тушиб қолса «Ҳурмат тахтаси»да жой етмай қолади. Мен эртагаёқ ҳаммадан бурун бошлиғимизга кириб, бугун сен билан қилган ҳисоб-китобимни айтиб мен миллионерман, дейман. Ҳа, биз миллионермиз!

— Урра, биз миллионермиз!

— Урра!

1993 йил, феврал

ЯШАСИН, БОЗОР ИҚТИСОДИ!

— Шу кунларда бозор-ўчарга тушиш учун отнинг, йўғ-э, филнинг калласидек юрак керак. Нега дейсизми? Ахир, етти қават осмоннинг энг юқорисига чиқиб олиб, борингни ютиб юбораман деб турган нарх-наво ҳайбатидан от тугул филнинг ҳам қўрқиб, шаталок отиб қочиб қолиши турган гап-да! Тўғрими?

— Йўқ, тўғри эмас! Бозорда арзончилик! Лекин билиб турибман, бу тушингизни сувга айтинг, тақсир, ўзи яқин орада бозорга тушмабсиз шекилли, деб менга таънаю маломат тошларини отаяпсиз. Агар шундай бўлса янглишасиз. Мен ҳам сизга ўхшаб чучварани хом санаб юрган эканман. Келинг, яхшиси воқеани бир бошдан баён қилиб бера қолай.

Яқинда камина бир ойлик маошлари — ўн пачка бир сўмлик, беш пачка уч сўмлик, уч пачка беш сўмлик — жами тўрт минг сўмни ҳамёнга, э, кечирасиз, қийиқчага туғиб келажак меҳмон баҳона у-бу харид қилиш учун гердайиб бозорга тушдим денг. Эски шаҳардаги «гумбаз»га кириб бордим-да қўлимдаги рўйхатга қараб харидни бошладим. Қарасам, одамлар гўштга навбатга туришибди. Мен ҳам улар сафига қўшиладим. Ниҳоят бошидан кичрайиб, охиридан тобора чўзилиб бораётган «очеред» навбати менга келди.

— Уч кило мол гўштидан...

— От гўшти!

— Нима?

— От гўшти деяпман, мол гўшти йўқ, нима бало кармисиз?!

— Йўғ-э, — дедиму хижолатдан нима дейишимни билмай, уч кило тортинг, деворибман. Кейин холироқ жойга чиқдим-да ўйланиб қолдим: бу от гўштини ни-

мага олдим ўзи? Ахир, меҳмонга... ҳай майли, бир-икки кило қўй гўштидан ҳам оларман.

Хўш, энди қолган харидни қуруқ мевалардан бошлайинми ё ҳўлидан? Албатта қуруғидан-да! Ҳар ҳолда қуруғи енгилроқ, то иш битгунча кўтариб юриш ҳам осон. Иннайкейин иккинчи қаватда! Қўлимдаги от гўштини ўғилчамга бериб, уни шу ерда қолдирдим-да, зинадан юқорига кўтарилдим. Қарасам растада хандон писта оғзини очиб хандон кулиб турибди. Бир килосини олдим. Кейин бир кило туршак, бир кило майиз, бир кило ёнғоқ, бир кило шўрданак ва бир кило ерёнғоқ харид қилдим. Қарасам пул туккан қийиқча пучмайиб турибди. Қолган пулни киссаларимга жойладим-да олган нарсаларимни қийиқчага тутиб, пастга тушдим.

Йўл-йўлакай бир килогина қурут харид қилдим-да ўғилчамнинг олдига бордим. Мақсадим харидимни унга қолдириб, олма, нок, анор, қовун-тарвуз дегандек бошқа нарсалар сотиб олишни давом этдириш эди. Лекин пул солган киссамга бундоқ қўл тиксам шипшийдон. Юрагим «шув» этиб кетди. Наҳотки, киссавурга олдирган бўлсам?! Шу пайтдаги ҳолатимни тасвирлашга тил ҳам, қалам ҳам ожиз. Бошим шовқинсуронга тўла бозор гумбазидан фарқ қилмасди. Фақат гумбаз бир жойда турардию менинг бошим тинмай айланарди холос.

Киссаларимни яна икки-уч мартадан титкилаб чиқсам-да ҳеч нарса илинмади. Демак, бахт қуши менинг бошимдан учиб, киссавурникига қўнган. Тамом! Энди хотинвойдан эшитадиганимни эшитадиган бўлдим... Пешонамдан оқаётган муздек терни артдим-да, бир оз ўзимни босиб олиб «бўлар иш бўлди, эндиги пушаймондан фойда йўқ» дедим ва киссавурга қанча пулимни олдирганимни аниқлаш мақсадида харидларимни бирма-бир ҳисоб-китоб қила бошладим.

Шу лаҳза денг, бирдан пирр этиб бахт қуши киссавурнинг исқирт бошини тарк этиб тагин ўзимнинг олтин бошимга қайтиб қўнди. Ўчиб кетган рангимга ҳам қон югуриб, тилим калимага келадиган бўлиб қолди. Негаки киссавурга бир сўм ҳам олдирмаган эканман-да!

Бу ёғидан кўнглим тўлиб қувона-қувона бекатга қараб чопдим. Хайрият, ўғилчамда олти сўми бор экан, кира ҳақини тўлаб юборди. Бўлмаса нақ шармандайи шармисор бўлардим! Шу баҳона бўлдию яна

асабим бузилди. Бу қанақа ҳаёт ўзи! Бир ойлик маошимга олган нарсам шугина бўлса! Энди бу ёғи нима бўлади?! Шуларни ўйлаб ғазабга тўлиб, шитоб билан уйга кириб бордим.

Маликайи беозорим харидимни кўздан кечириб чиқдилар-да «шунинг ўзи холосми» дегандек саволомуз қараб қўйдилар.

— Ҳа, бори шу, қолганига пул етмади, — дедим мен ҳам томдан тараша тушгандек қилиб. — Ҳамма нарса қиммат!

— Хўш, қани айтинг-чи, қанчадан экан буларингиз?

— Хандон пистанинг килоси 500 сўм!

— Жуда яхши, арзон олибсиз.

— Ие, нега?...

— Илгари шу хандон писта 25 сўм бўлганида, Русияда ишлаб чиқарилган бир қути гугурт бир тийин, туз етти тийин, чит 70 тийин, сатин бир сўму олтамиш тийин эди. Шундайми?

— Шундай?

— Ҳозир русияликлар ишлаб чиқарган гугуртни икки сўм, тузни етти сўм, читни 120 сўм, сатинни 260 сўмданга сотишяпти. Тўғрими?

— Тўғри.

— Қани энди бир ҳисоб-китоб қилингчи, неча маротаба ошибди?

— Гугурт 200 баробар, туз юз баробар...

— Демак, энг кам ошгани туз экан. Шундайми?

— Шундай!

Агар хандон пистангизнинг нархини ҳам лоақал шу туз нархи миқдорида ошган деб ҳисоблаганимизда 2500 сўм бўлиши керак эди... Тўғрими?

— Тўғри.

— Демак, сиз уни жуда арзон олибсиз. Бошқа харидларингиз ҳам шунақа, сувтекин! Бас шундай экан, қовофингиздан ёғаетган қорларни кураб ташланг-да кайфиятни кўтаринг. Бундан буён бунақа совуқ гапларингизу ғам-ташвишларингизни уйга олиб келманг.

— Ахир, қимматчилик...

— Э, у бошқа республикадагиларнинг гапи! Уни телевизорлардаю радиоларда эшитавериб жонимизга тегиб кетган. Бунақа гапларни ўша ердагилар гапираверсин. Сиз бизга худди ўзимизнинг телевизоримиздагилар каби юзингизда табассум билан хурсандчилик олиб келинг. Анали тахмондаги кўрпанинг қатидан

менинг маошимни ҳам олинду тез бориб рўйхатдаги қолган нарсаларни харид қилиб келинг, ҳализамон меҳмонлар ҳам ташриф буюришади.

Оёғимни олти, қўлимни етти қилиб яна бозорга чопдим. Харид қиларканман оғзим қулоғимда, бошим осмонда эди. Негаки бу ерда чиндан ҳам нарх-наво бошқа республикалардан келтирилиб сотилаётган саноат маҳсулотларига нисбатан юз чандон арзон эканлиги энди менга беш қўлдай маълум эди-да!

Хайриятки Ўзбекистон бозорларида халқ ҳақиқий бозор иқтисодини яратган. Агар у ерда ҳам дўконлардаги каби баҳолар ёзиб қўйилганида нима бўларди?! Унда бу ердаги неъматларнинг нархи ҳам четдан келтирилган саноат маҳсулотлариники каби осмонга чиқиб олиб, «Эй пакана, қани қўлингни чўз-чи, етармикан?» деб калака қилиб тиржайиб турарди. Шуларни ўйларканман, беихтиёр «Яшасин бозор иқтисоди!» — деб бақириб юбордим. Ҳа, худди шундоқ! Яшасин, бозор иқтисоди! Келинг, сиз ҳам менга жўр бўлинг. Бошқалар ҳам қўшилсин. Ҳаммамиз бараварига бор овоз билан «Яшасин бозор иқтисоди!!!» деб шундоқ бақирайликки, овозимизни бутун мамлакат эшитсин! Шунда ҳеч ким сизга ўхшаб «бозорда қимматчилик» деб беҳуда нолиб юрмайди.

1993 йил

МЕН МАЙМУНМАН

(Бўлғуси тағбиркорлар ўқимасин)

— Менга қара хотин, бу дейман, қачонгача ойдан-ойга кун санаб маошга кўз тикиб ўтираверамиз. Бундоқ одамларга ўхшаб биз ҳам мўмайроқ «соққа» иш-лашнинг йўлини топсак бўлмайдимми?

— Унақа ишлар бизнинг қўлимиздан келармикан? Ахир, қўй сўйса ҳам қассоб сўйсин, деб бежиз айтишмагандир. Тағин нажжорнинг ҳунарини қиламан деб думидан ажралиб қолган маймуннинг ҳолига тушиб қолмайлик.

— Э, чумчуқдан қўрққан тариқ экармиди! Таваккал қиламиз-да!

— Ўйчи ўйига етгунча таваккалчи ишини битирибди, дейсизда-а, дадаси?!

— Ҳа-да!

— Хўш... ҳалиги нима эди отинг қурғур? Ҳа, эсладим. Бизнес. Бизнесни нимадан бошлаймиз бўлмаса?

— Буни мен олдиндан ўйлаб қўйганман, ўзинг биласан, хотин, норин тўғрашда сенга тенг келадиган йўқ бу оламда. Бир ойлик пенсамизни йиғамизда норин тайёрлаб сотишда давлатдан рухсатнома оламиз. Кейин ун, қази, гўшт, пиёз, зираворлару туз-пуз харид қиламиз-да, ишлаб чиқаришни юргизиб юборамиз. Ана ундан кейин кўрасан «мулла жиринг»нинг оқиб келаверишини!..

Бизнинг тадбиркор-норинчи бўлишимиз ҳақидаги хушхабар яшин тезлигида бутун маҳаллага, кейин узоқ-яқин қариндош-уруғларга тарқалди. Ҳали иш бошламасимизданоқ биров бир тўйиб егани, бошқа биров у ёки бу маросим учун буюртма бергани кела бошлади. Бизнинг эса бошимиз осмонга чиқиб, гўё ҳамёнимиз кундан кунга қаппайиб кетаётгандек бўларди. Қувончдан нақ теримизга сифмасдик. Гоҳ ишлаб чиқаришни кенгайтириш, гоҳ янги-янги ошхонаю-чайхоналар қуришнинг режасини тузардик...

Ниҳоят орзиқиб кутилган кунлар келди. Норин пишди. Тоғорага солиб бозорга олиб кетмоқчи бўлиб турувдик:

— Ассаломуалайкум! Тадбиркорларга шон-шарафлар! — дея бир гуруҳ қўшнилари кириб келишди. — Хамир учидан патир егани келдик!

— Бош устига! Қани, ичкарига марҳамат! — Тугилган тоғорани очиб, олтига косага норин солиб устига иккитадан қази тўғраб қўйдик. Ликопчани майин қилиб тўғралиб, мурч сепилган пиёзга тўлдирдик. Қайноққина чой дамладик. Маҳсулотимиз меҳмонларга маъқул (текин бўлгач ёқади-да) тушди. Ҳаммалари вақти-вақти билан келиб туришга ваъда бериб хайрлашишди. Уларни кузатиб бўлувдик ҳамки, биздан уч-тўрт хонадон нарига турадиган Мاستон кампирнинг набираси кириб келди. Қўлида каттакон лаган.

— Ойимлага норин бераркансизлар... Уни ҳам кузатиб бозорга отланаётган эдик, бир этак болаларини етаклаб қайинсинглимиз кириб келдилар.

— Норинчи бўлибсизлар, деб эшитдик-да, бир табриклаб кетгани, келдик!

— Раҳмат! Қани, ичкарига киринглар!

Меҳмон атои худо дейдилар. Қайинсинглимни ёлғиз қолдириб бозорга кетиб бўладими? Ахир, «булар

пулни деб одамгарчиликни ҳам унутиб юборибди» деб ўйламасин тагин. Бир томони бор-йўғи ярим тоғордан камроқ норин қолган бўлса, бозорга боришга арзирмикан? Шуларни ўйлаб нориннинг қолган қисмини ўзимиз бола-чақалар билан еб қўя-қолдик. Бир жиҳатдан асли ҳам шундоқ бўлиши лозим эди. Биринчи кунгиси кушойиш учун садақа!

Меҳмонларни кузатиб ярим кечада навбатдаги кун учун тадбиркорликни бошладик. Тонгга яқин пишириб бўлдик-да бозорга жўнадик. Ҳали кўчамиздан чиқмаёқ бир улфатим тўхтатди:

— Қани, оғайничалиш, тадбиркорликнинг чўталини ташлаб кетмайсизми?

— Олиб чиқ лаган-паганингни, ё дўппингга солиб бераверайликми?

Уйдан лаган олиб чиқди. Тўлдириб норин солиб бердик...

Бозорга етиб келишимиз билан паттачига рўбарў бўлдик. Қуртдек қилиб патта ҳақини олди.

Тоғорани очишимиз билан хасибчию, кабобпазу, нўхатшўракчилар келиб «янги норинчилар чиқибди» дея сўраб ҳам ўтирмай норинимиздан чимчиб-чимчиб тузини кўришди. Қалай, ўхшабдими, деб турсак бир собиқ маҳалладошимиз келиб қолди.

— Тўйга бораётган эдик, — деди у қўлидаги дастурхонга ўралган бўш тоғорани кўрсатиб. — У-бу олай десам ҳаммаси қиммат, савил қолгурлар! Нима олсам экан, деб бошим қотиб турувди, сизларни кўриб қолдим. Шу норинларингни бера қолинглар.

Улгуржи харидор чиқди деб суюнганимиздан майли, ола қолинг, дедик, у шу гапни кутиб турган эканми бизни «уринтириб» ҳам ўтирмай шартта тоғорани очдию норинни тугди олди:

— Раҳмат-э, мушкулимни осон қилдиларинг, — дея бир тийин ҳам бермай жуфтакни ростлаб қолди. Эрухотин бир-биримизга қараганча анграйиб қолавердик... Шундай қилиб иккинчи кунги фойдамиз меҳнатимиздан ташқари ўз ёнимиздан йўлкираю патта пули тўлаганимиз бўлди.

Кейинги кун қолган супрақоқиларни йиғиштириб яна бир тоғора норин пиширдик-да бозорга пиёда жўнадик. Сабаби йўлкирага ҳам «мулла жиринг» қолмаган эди-да! Бозорда худди кечагидек бизни паттачи қарши олди:

— Бугун ва эртага сенларни патта пулидан озода қиламан, — деди у мағрур қиёфада. — Аммо бир шарт эвазига. Эртага хўжайинниқида бир ўтириш бор. Ниҳоятда нозик одамлар келишади. Шунга бир тоғора қўлбола норин тайёрлаб келасанлар. Бу сенларнинг бошлиққа ҳурматинг бўлади. Ахир, шу ерда тирикчилик қилгандан кейин...

Қани рози бўлмай кўрайликчи, нақ тоғорани бошимизга кийдириб қўяди! Хуллас навбатдаги кунга бир тоғора текин буюртма олдик. Кейин тоғорани очиб пештахта устига қўйган эдик. Бир гуруҳ лўлилар келиб «худонинг йўлига» садақа сўрашди:

— Ҳали сотганимиз йўқ, пул тушмади, — дедик.

— Пул бўлмаса норин сузиб бераверинг, худо садақангизни қабул этаверади, — деб туриб олишди зорланиб.

Гарчи ўзимиз садақага муҳтож бўлиб турган бўлсак ҳам ноилож кўндик. Бештасига беш коса норин сузиб бердик. Хайр майли, дуо қилишар. Ахир, олтин олма, дуо ол, дуо олтин эмасми, деб бежиз айтишмаган-ку!

Тўртта бир-биридан барзанги йигитлар келиб, бир косадан норин суздиришди-да четроққа чиқиб яримта «бўйни дороз»ни отишди. Оғир, босиқ йигитлар экан, барака топкурлар. Маст бўлишса ҳам жанжал-панжал чиқармай тинчгина кетишди. Бироқ нориннинг пулини тўлашни «эсларидан чиқариб» қўйишибди. Нима ҳам дердик, уларда ҳам гуноҳ йўқ. Ахир, мастликда нималар бўлмайди, дейсиз.

Кўнглимиз очиқлиги учунми бир кекса кампир тўғри келиб, биздан таомнинг нархини сўради. Айтдик. У қимматсиради шекилли тишсиз оғзини бирикки очиб қўйдию, тамшаниб-тамшаниб ортига қайтди. Шунда унга жуда раҳмим келиб кетди. Беихтиёр, келинг, келинг, холажон, текинга сузиб бера қолай деб юбордим. Хотиним менга бир ғалати қараб қўйдию бир коса яримроқ қилиб норин сузди. Еб бўлгач у ҳам узоқ дуо қилиб кетди.

Хуллас, шу тарзда бир амаллаб норинни тугатиб уйга қайтдик. Чол-кампир чордона қуриб ўтирволиб савдо пулини санадигу рангимиз оқариб, гуваладек қотиб қолдик. Негаки барча пулимизни йиғсак эртага паттачи тайинлаган буюртманинг масаллиғига аранг етарди.

— Хўш, энди нима қиламиз? Бирор кишидан қарз оламизми ё «тадбиркорлик»ни йиғиштириб қўйиб, бо-

зорда қорамизни кўрсатмай юраверамизми? Нима дейсиз, хотинжон?

Хотиним тутақиб кетди. Уч кундан бери кечаю кундуз тиним билмай тадбиркорлик қилган, устига устак меҳмон кутавериб ҳолдан тойган эмасми, андишани ҳам йиғиштириб қўйиб ўшқира кетди:

— Менми, дард дейман, бало дейман! Ахир, сизга айтмабмидим, қўй сўйса ҳам қассоб сўйсин, деб. Энди бу ёғига нима қиламиз?

— Мен ҳам шуни сўраяпман-да, — дедим ўзимни тушунмасликка олиб.

— Буни сиздан сўраш керак. Негаки тадбиркор бўламиз деб ҳамма балони сиз бошладингиз. Энди маошгача қора қозонни нимага қайнатамиз?

— Ахир, мен ҳам яхши ниятда...

— Ҳе, маймун!

— Ким маймун?

— Сиз! Ўша нажжорлик ишини қиламан деб думидан айрилган маймунсиз! Фарқингиз шуки у дурадгор бўламан деб думидан айрилди, сиз тадбиркор бўламан деб. Ҳе, кўнглингизнинг кўчасига...

Хотинга ҳеч қандай гап қайтаролмадим. Аниқроғи қайтармадим. Акс ҳолда ўқлоғи билан бошимга тушириб қолиши ҳеч гап эмасди-да.

1993 йил

БОМБА ЭМАС, ПОМПА

Таниш-билишинг ё муллажирингинг бисёр бўлса чангалда шўрва бўлган шўролар даврида бир қовоққалла бола ҳам олийгоҳга жойлашиб олибди. Лекин беш йил ўқишса ҳам алифни калтак дейишдан нарига ўтмабди. Шундай бўлса ҳам қўлига муҳандислик дипломини тутқазиб жўнатишибди.

Қовоққалла эса қандай осонлик билан ўқишга кирган бўлса, яна шундай хамирдан қил суғургандек осонгина ишга жойлашиб олибди. Тиргаклари уни бир жамоа хўжалигига бош муҳандис этиб тайинлатишибди.

Алқисса қовоққалла бош муҳандислик лавозимини «қойилмақом» қилиб уддалайверибди. Кунларнинг бирида шаҳардан хўжалик техникаси учун эҳтиёт қисмлар олиб келиш керак бўлиб қолибди. Шунда муҳандиснинг боши қотибди. Негаки, у эҳтиёт қисмларнинг нимага ишлатилиши у ёқда турсин, ҳатто номини ҳам

билмас экан-да! Лекин отдан тушса ҳам эгардан тушмабди. Ўйлаб-ўйлаб охири механикни чақиртирибди.

— Бугун шаҳарга эҳтиёт қисм олиб келгани бора-миз. Сен нима керак бўлса ёздириб олаверасан. Мен раҳбар сифатида ишни бошқариб, керакли ҳужжатларга имзо чекаман.

— Бош устига, — деб рози бўлибди механик.

Шаҳарга боргач механик нималар керак бўлса сўраб, ёздириб ола бошлабди:

— Помпа борми?

— Бор!

— Иккита шундан беринг.

Бунақа сўз механикнинг ишига «раҳбарлик» қилиб турган муҳандиснинг етти ухлаб тушига ҳам кирмаган экан. У «помпа»ни «бомба» деб эшитибдию жуда кўрқиб кетибди. Лекин сир бой бермай ҳужжатларга имзо чекаверибди. Ниҳоят иш битиб улар ортга қайтишибди. Мотоциклнинг рулида механик, унинг ортига муҳандис ўтириб олибди. Кажавада бўлса қопга солинган эҳтиёт қисмлар. Муҳандиснинг эса бутун хаёли «бомба»да! Уни механик нега олди экан?» «Йўлда портлаб кетса нима бўлади?» каби саволлар унга сира тинчлик бермасди...

Улар бир томони жуда пастлик бўлган тупроқ йўлдан кетаётганда тўсатдан «па-ақ» этган кучли товуш чиқиб, мотоцикл остидан чанг кўтарилибди. Шунда муҳандиснинг хаёлига «бомба портлаб кетди» деган фикр келибди-ю, ўзини пастга қараб отибди. Олабула коптокка ўхшаб думалаб-думалаб чанг тупроққа қоришиб, анча масофа босгач, ўрнидан турибдию қаршисида турган чуқурга яна ўзини отибди ва бошини ҳам қилганча жим ётаверибди.

Муҳандис шу ерда ёта турсин, энди бу ёғини механикдан эшитинг. Илгарилари ҳам мотоциклнинг баллони шунақа «па-ақ» этиб ёрилиб кетган, лекин ортида ўтирган одам бунақа узоққа учиб кетмаган экан. Бўлаётган воқеани кўриб дастлаб ҳайратга тушибди. Кейин кўрқиб кетибди:

— Ана, тинчиб қолди. Ўлган бўлса-я, энди нима қиламан?

У кўрқувдан дир-дир титраб муҳандиснинг ёнига чолибди. Бориб қараса, унинг ҳамма ёғи бус-бутуну қимирламай ерга қолишиб ётганмиш.

— Туринг, ўртоқ муҳандис. Сизга нима бўлди? — сўрабди у.

— Портлаб бўлдимми?
— Нима портлаб бўлади?
— Бомба-да!
— Қанқа бомба?
— Ҳали омбордан олдик-ку, ўша-да!
— Э, у бомба эмас, помпа, барака топкур! Бомбани биз бошимизга урамизмию, уни ким қўшқўллаб бизга тутқазиб қўяди?

Механик қанча жиғибийрон бўлса, муҳандис шунча «шукр, шукр, бомба эмас, помпа экан» дермиш.

1994 йил

АЙДА, ТЕКИН ОШГА!

— Қани йигитлар, айда текин ошга!
— Қаерга!
— Янгийўлга!
— Вой бўй, қанақа бориб келамиз у ерга?!
— Носиржон, укагинам, қани машинангни ўт ол-дир. Ғир этиб борамизу келамиз. Шу баҳонада сен ҳам текин тушлик қилиб оласан.

Мошинни ўт олдиридим. Беш киши сиқилишиб ўтиришди. Бошлиқ айтганларидек ғир этиб Янгийўлга бориб, ошхўрлик қилиб келдик. Ҳамма текин ошдан хурсанд. Биргина менинг бу «текин» ошга ўн литр 93-номерли бензин кетказганимдан ичим увишади. Аммо илож қанча?!

Тошкентдек шаҳри азимдан Янгийўлга бориб 450 сўмлик ёнилғи ҳисобига бир ошам «текин» ош егандан кўра заҳарни есам бўлмасмиди?» Ё ўша пулга беш кишига ўз ҳисобимдан шундоқ ёнгинамиздаги ошхонадан ош олиб берсам бундан кўра арзонга тушмасмиди? Хайр, майли, бир кунга ҳўкиз ўлмас, икки кунга эгаси бермас, деганларидек бир галга ҳеч қиси йўқ, савоб бўлар, дедим.

Аммо эртасига яна шунақа савоб иш чиқиб қолди. Фақат буниси сал бошқачароқ.

— Гап бундоқ, — деди ҳамкасбларимдан бири оғзидан сўлаги оқиб. — Фалон хўсусий ошхонада «Тўй палови» қилиб сотаётган экан. Ўзимизнинг ошхонадиган ҳам ўн сўм арзон, ҳам сифатли. Бугун ўшаққа бориб бир маза қилиб келсак.

— Ие, автобусда бориб келиш йўлкирасига камида ўн сўм кетади. Шундай бўлгач алихўжаю хўжаали де-

ган гап-ку! Бундан кўра ўзимизнинг ошхонада тинчгина тушлик қила қолсак ҳам вақтдан ютамиз, ҳам...

— Ҳам вақтдан, ҳам нархидан ютамиз десанг Носирга айтамиз, — деди бошлиқ тагин менга қараб.

— Айда, арзон ошга!

Ҳамма менга қаради. Уялганимдан майли, дея машинамни ўт олдирдим. Айтганларидек гир этиб бориб келдик. Ҳамма бугунги тушликда ўн сўмдан тежагани-ю, ошнинг хушхўрлигидан гапиради. Бироқ мен ўша хушхўр ошни қаеримга, қандай қилиб еганимни билмайман. Сабаби у менга бензин пулиси билан нақ 400 сўмга тушганди-да. Қанча эзилсам ҳам тишни тишга қўйиб бу гал ҳам чидадим.

Навбатдаги куни ҳамкасбларим яна узун-қисқа бўлиб хонамга кириб келишди.

— Шу десанг, Носир, бир рационализаторлик таклифи билан келдик. Ҳозир бозорда олманинг сараси 80 сўм. Олай десанг пули чақади, олмай десанг меҳмон-излом дегандай...

— Хўш, — дедим елка қисиб, — биздан нима хизмат?

— Тунов куни фалон колхознинг раиси билан гап-лашувдим. Бир ўтсаларинг икки юз килоча олма берман, ўн кило-ўн килодан бўлишиб оласизлар, нархи ҳам арзон, бор-йўғи 50 сўмдан, деганди. Шунга машинагда бориб олиб келсак. Баҳонайи сабаб билан ўзинг ҳам, укагинам, арзон олмадан бирор ўн kilosига мушарраф бўлиб қолардинг.

— Айда, арзон олмага!

Илож қанча. Тагин рози бўлдим. (қани рози бўлмай кўрай-чи, зикнадан олиб, хасисга солишади). Гир этиб атиги тўрт соатда бориб келдик. Ҳисоб-китоб қилсам қарийб 20 литр бензин кетибди. Менга теккан ўн кило арзон олманинг 500 сўмлик нархига 900 сўмлик бензин пулини ҳам қўшсам 1400 сўм бўлибди! Демак, ҳар кило олма менга 140 сўмданга тушибди. Арзон олма олмай менгина ўлай. Шу сабил қолгурни бозордан 80 сўмдан танлабгина олсам бўлмасмиди?! Шуларни ўйлаб юрагим сиқилганидан олма ҳам кўзимга кўринмай турувди, эшикни очиб уч ҳамкасбим кириб келди.

— Шу десанг, мулла Носир, тўрхалтада олма кўтариб трамвайма-трамвай юриш ноқулай. Агар йўқ демасанг, шу учовимизни йўл-йўлакай ташлаб ўтсанг. Кел, бугунги савоб ишни бут қилақол, оғайни.

Ўзи шундоқ ҳам юрагим сиқилмоқдан тарс ёрилай деб турувди. Буниси дард устига чипқон бўлди. Нима қилай, войдоод!!! — деб бақирворайми?!

— Кел, энди оғайни, бир одамгарчилик қилворгин...

— Мен-ку розиман. Аммо машинам юрмайди-да.

— Э, баҳонани ҳам курақда турадиганини топ-да, оғайни. Ахир, ҳозиргина шу машинангда олма олиб келдик-ку!

— Ишонмасаларинг бакини очиб кўрларинг, бензини йўқ.

— Ие, шу холосми, вей, қанча бензин кетарди, йўл-пўлда ўшани ўзимиз қуйиб берармиз.

— Унда бошқа гап. Ўн литр етади. Пули бор-йўғи 450 сўм холос, — дедим мен ҳам без бўлиб.

— Вой-вўй, 450 сўм дедингми, э бундан кўра ўн сўмданга трамвайда кетаверамиз. Бунақада олган олмамиз бозор нархидан ҳам ошиб тушади-ку.

— Унда ўзларинг биласизлар! — шартта жавоб қилдим мен ҳам.

— Э паст, озиб-ёзиб бир марта арзимаган илтимосча қилувдик. Шунга ҳам ўзингни тарозига солдинг. Э, сендақаларга садқаи илтимос кетсин-э.

Уйга асабим бузилиб кириб бордим-да олмани бир четга қўйдим. Худди ўчакишгандек хотиним бидирлай кетди:

— Ҳой, адаси, машинани юрғизинг. Қоронғи тушмай туриб бир бозорга бориб келайлик. Ҳалиги картошка, пиёз дегандек...

Жоним ҳалқумимга келди.

— Пулим йўқ, агар сенда бўлса бориб келаверамиз.

— Вой, вой, вой, ҳазиллашяпсизми, адаси? Уч кунгина бурун 1800 сўм маош олувдингиз-ку. Шунча пулни...

Энди ўзингиз айтинг, холис ўқувчим, хотин акамга нима деб жавоб берай. Биринчи куни Янгийўлга бориб 450 сўмга «текин», иккинчи куни хусусий ошхонага бориб 400 сўмга «арзон» палов еганимни, бугунги ўн килогина олма 1400 сўмга тушганини айтайми? Шу билан бир ойлик маошим тугади десам ишонармикан?

Хотинимни-ку, бир амаллаб тинчитарман. Жуда бўлмаса бир-икки дўқ уриб бўлса ҳам овозини ўчирарман. Бироқ айтинг-айтинг эртага яна бошлиғимиз «айда, текин ошга!» деб қолса нима қиламан?

1996 йил

ОШХЎРЛИК

Ҳали хўроз қичқиришни бошламаган қоп-қоронғуда қўшнилари чақирди:

— Нима бало, эсингиздан чиқиб кетдимиз? Ахир, фалончи ошга айтган-ку!

Бордик. Тонг отишга улгурмаёқ биз паловхонтўрани еб улгурдик. Энди уйга қайтаман деб турувдим, ҳамсоя улфатлар яна ҳазиллашиб изза қилишди.

— Мабодо, ўзларини жин-пин чалиб кетмаганми? Ё ҳали эликка ҳам етмай туриб хотиралари «қаридинг» деб ташлаб кетдимиз?

— Қаёққа?

Атрофимдагилар хохолаб кулишди.

— Хотиранингизнинг қаёққа кетганини билмаймизу, лекин пистончиникига ҳам бугун ошга айтилганингизни биламиз.

Мулазам бўлганимни яширмақчи бўлиб уларнинг кулгуларига жўр бўлдим. Пистончининг ошини ҳам еб, йўл-йўлакай яна бир хонадонга йилошига ҳам кирдик. Тиловат қилиб савобини марҳумнинг руҳига бахшида этдигу, аммо савоб учун унинг фарзандлари томонидан тайёрланган ошни еёлмадик (ахир, қорин деганлари тубсиз қудуқ эмас-да). Начора лаганларни тўлалигича келтиришган томонига қараб узатвордик...

Ниҳоят маҳалладаги ошхўрликлардан бўшаб ишхонага етиб келдим. Қарасам бир ҳамкасбим таклифнома тутиб турибди: «Соат 12 га жамоангиз билан ошга!»

— Ҳой, барака топкурлар, ҳозиргина ошдан келдим. Бир эмас, уч жойдан! Ўзларингиз бориб келаверинглар, демоқчи бўлдимизу деёлмадим. «Бу одам эрталабки уч ошга қўшиб одамгарчиликни ҳам еб қўйибди» дейишмасин деган андишага бордим. Соат 11 бўлиб-бўлмай ошга жўнадик-да, айтилган пайтга етиб бордик. Ошпаз ҳам палов деганларини сайратворган экан, азамат. Ширинлигидан паққос, туширворибмиз, денг.

Ишхонага қайтиб келиб котиба қиз дамлаган аччиқ кўк чойни энди қайтарувдик, телефон жиринглаб қолди:

— Пастда автобус кутиб турибди, тез тушмайсизларми?

— Қаёққа?

— Ие, қаёққаси нимаси, ошга-да!

Во дариғ, телефон қилишмаса таклиф эсдан чиқиб, нақ хижолатга қоларканмиз-а!

Йиғилишиб бугун қиз чиқараётган бир обрўли ҳамкасбимизнинг ошига ҳам бориб келдик-да, бир пиёладан чой ичдик. Шу пайт тагин телефон жиринглади:

— Фалончиев акамиз 50 ёшга тўлганлари муносабати билан бир пиёла чойга таклиф қилиптилар. Иш вақти ҳисобидан бирровга бориб келсак.

— Бир пиёла чойнинг ўзими ё ош ҳам бўладими? — сўрадим азбаройи бугунги ошхўрликлар чарчатганидан.

— Ўзбекнинг маросими ошсиз бўладими, ака, — деди у ҳам менинг аҳволимдан беҳабар.

Хўш, нима қилсам экан. Борайми, бормайми? Бормасам Фалончиев акамиз хафа бўладила. Борсам, бугун ҳеч қанақа иш қилганим йўқ. Ҳа, майли, иш бир гап бўлар, ошга бормасликнинг иложи йўқ, деб турувдим, яна телефон жиринглаб қолди. Дастакни кўтарсам, кеннойингиз бидирлай кетди:

— Эсингиз жойидами?

— Ҳа, жойида, жойида турибди. Нима эди?

— Ахир, бугун эртароқ келиб меҳмонларга ошни ўзим дамлайман девдингиз-ку!

Дастакни қандай қилиб жойига қўйганимни билмайман. Бошим қотди. Тезроқ тайёр ошга бориб, кейин уйдагисини пиширишга улгурармиканман-а? Сиз нима дейсиз?

ЙЎЛНИНГ АСОСИЙ ҚОИДАСИ

Собиқ совет турмуш тарзининг энг гуллаган даврлари эди. Эл оғзида «ГАИ (ҳозирги ДАН эмас) ходимлари бўлар-бўлмасга ҳайдовчиларни тўхтатиб, чўнтагини қоқиб олаверишади» деган гаплар юрарди. Мен буни йўл қоидаларини пухта ўрганмай «права» (эндиликдаги гувоҳнома эмас) олган ҳайдовчиларнинг уйдирмалари деб тушуниб, курсда ўқиётганимда билимимни роса пухта қилишга интилдим. «Йўл ҳаракати қоидалари» китобини чунонам ўргандимки, асти қўяверасиз. Ўқишу уқиш у ёқда турсин, ёдлаб сув қилиб юбордим, денг.

Мана энди каминани тўхтатиб «Жарима» оладиган мард «ГАИ» ходими топилмаса керак, деб кўксимга уриб мақтанганимча «Тойчоқ»ни миниб кўчага чиқдим. Аммо биринчи чорраҳадан ўтишим биланоқ «ГАИ» ходими «чурр-р-р» этиб ҳуштак чалиб тўхтатди:

— «Тойчоқ» муборак» бўлсин! — деди у яп-янги «Жигули»га яқин келиб.

— Раҳмат, шуни дадам...

Инспектор гапимни эшитишни ҳам хоҳламай:

— «Права»ни ўқиб олганмисиз ё сотиб? — деб сўради.

— Ўқиб! Ўқиганда ҳам «Йўл ҳаракати қоидалари» китобини ёдлаб сув қилиб олганман. Ишонмасангиз, хоҳлаган қисмини сўраб кўринг.

— Унда «йўлнинг асосий қоидаси»ни айтинг.

Мен шунча ўқиган бўлсам ҳам «йўлнинг асосий қоидаси» деган сўзларни учратмагандим. Таваккал қилиб, чорраҳадан ўтиш қоидаларини гапира бошлагандим, инспекторнинг энсаси қотиб ўшқирди:

— Қанақа ўқимаган ҳайдовчисиз? Мен сиздан «йўлнинг асосий қоидаси»ни сўрадим.

Асосийси нима экан деб яна бироз ўйланиб қолдим. Кейин дуч келган яна бир қоидани гапираётгандим, инспектор баттар тутақиб кетди:

— Э, ўргилдим, сендақа ўқимаган ҳайдовчидан, — деди у. — Тагин сур бўлиб ўқиганман дейди-я!

У шундай дея талонимни чирт этиб битта тешдию қўлимга тутқазди:

— Жўна, кўзимга кўринма! Ҳе, сендақа чаласавод ҳайдовчидан ўргилдим!

Уйга қайтгач «йўл ҳаракати қоидалари» китобини олиб тагин бир бошдан ўқиб чиқдим, аммо «йўлнинг асосий қоидаси» ёзилган жойни тополмай хуноб бўлдим. Эртасига «йўл хўжайинлари» — такси ҳайдовчилари ҳузурига бориб «йўлнинг асосий қоидаси»ни сўрагандим, улар баб-бараварига хор бўлиб кулиб юборишди:

— Асосий қоидани билмасангиз, демак, «права»ни сотиб олган экансиз-да, тақсир? Бунақада кўчада қанақа юрасиз?

Менинг мулзам бўлиб, хижолат чекаётганимни сезаётган бир ҳайдовчи секин олдимга келди-ю, шартта гувоҳномасини очди. Не кўз билан кўрайки, у ерда яп-янги бели синмаган битта ўн рубль (сўм эмас) турарди.

— Мана шу, — деди у бошимга бир чертиб куларкан, — йўлнинг асосий қоидаси бўлади! Боринг, энди ўргатиб кўйганим учун яримта олиб келинг. Эрталабда бош оғриғига «юзта-юзта» отиб олайлик!

— Рулда-я? — сўрадим мен таажжубланиб.
— Нима қилпти? — деди у. — «Йўлнинг асосий қондаси»га риоя қилган ҳайдовчиларни жин урарми-ди?

1996 йил

ҲАЗИЛ ҚИЛМАЙ МЕН ЎЛАЙ

Эрталаб ишхонамга келиб янги газеталарни варақ-лай бошлагандим, кўзим лоторея тиражига тушиб қолди. Бундоқ қарасам ютуқлар виж-виж. Қани энди лотореям бўлса унга машина ютсам деб турувдим, ногоҳ хаёлимга келган қитмир ҳазилдан ўзим ҳам кулиб юбордим. Бундоқ атрофга қарасам ҳеч ким йўқ. Тираждан ютуғига машина чиққан номерни ён дафтарчамга кўчириб олдим-да гала-говур бўлиб турган қўшни хонага кирдим. Бир гуруҳ ҳамкасбларим столида турган лоторея тиражи атрофига худди ширага қўнган асарилардек энгашиб олишган. Қўлларида лоторея-ю кўзлари тиражда.

— Эҳ! — деди бирови. — Яна ҳеч нима чиқмади!

— Қаранг, атиги бир номергина етмади-а! Нақ гилам ютардим, — деди иккинчиси тиззасига бир шапатаб.

Бошқалари ҳам бирин-кетин қўлларидаги лотореяларини текшириб кўришди. Ҳеч кимда лоторея қолмаганидан кейин, мен:

— Қани, азизлар, ким нима ютди? — деб сўрадим.

— Ҳеч ким, ҳеч нарса! Ювишдан хомтама бўлмай қўя қолинг, — дейишди ҳафсалалари пир бўлиб. Шунда:

— Менда ҳам биттагина лоторея бор эдию, лекин уйда-да, — дедим муғомбирона.

— Номерни ёзиб олмаган экансан-да, ўзи бўлмасаям текшириб кўраверардик.

— Дарвоқе, агар хотирам алдамаган бўлса ён дафтарчамга ёзиб олувдим шекилли, — дедим-да эринибгина чўнтагимга қўл солдим. — Мана, бор экан!

— Менга бер-чи, — деб хона эгаси дафтарчамни олди-да, ундаги номерни тиражга солиштира бошлади ва кутилмаганда:

— Машина! Машина!! Машина чиқди... и...и!!! — деб бақириб юборди.

Бир зумда хона одамга тўлди. Мен қолиб тиражни текширган дўстим ҳаяжонда. Оёқ-қўллари дир-дир

титрайди денг. Нукул «Машина! Машина!! Машина чиқди..и..и!!» — деб бақиради.

Мен бўлсам:

— Қўйсанг-чи ҳазилингни, мен ҳеч қачон лотореяга ютган эмасман, — деб ўзимни ишонмасликка соламан.

— Алдасам ўлай агар, — дейди у. — Мана ўзинг кўриб қўй! Энди суюнчисига нима берасан?

— Э, бошламасига ҳозироқ ювамиз-да, — деди бошқа бирови. — Бугун тушлик машинали бойваччамиз ҳисобидан!

— Майли, — дедим қатъий оҳангда уларни қотириб бошламоқчи бўлиб. — Шундоқ катта ютуқ чиқадию ювишдан қочаманми?

Бирваракайига шунча одамни лақиллатганимдан мамнун бўлиб хонамга кириб кетдим. Бир пайт қарасам ҳурматли бош директоримизнинг ўзлари кириб келяптилар. Ўрнимдан туриб одоб билан салом бердим.

— Табриклайман, уагинам, табриклайман! Чин юракдан табриклайман! Худди шу ютуқни ўзим ютгандек суюндим!

Бошлиқ мени бағриларига босиб астойдил қутладилар. Шу пайт:

— Эҳ хўжайин, мен ҳеч нарса ютганим йўқ, шунчаки... — деб ҳазилимга нуқта қўймоқчи бўлдим у оқибатини ўйлаб: — Раҳмат, раҳмат, — деб миннатдорчилик билдирдим. Шунда бош директор:

— Дўстларинг ювамиз, дейишяпти. Мен Эшмат билан Тошматни ошхонага туширвордим. Сенинг ҳисобингдан ўн кишилик стол тузашяпти...

«Оббо, — дедим ўзимга ўзим овоз чиқармай. — Энди бу ёғи қанчаданга тушди? Ҳазил қилмай мен ўлай!»

Сейфни очиб хотин акамдан яширинча йиғиб юрган уч минг сўмни олиб ошхонага тушдим. Ювиш шоҳона ўтди. Ҳар қадаҳ кўтарганимизда бош директоримиз мени қайта-қайта табриклаб, бошқаларга ҳам шундай омад тиладилар. Сархуш бўлиб ишхонага қайтдим.

«Майли, бўлар иш бўлди. Ювишга сарфлаган пулимни кеннойингиз билмайди. Бас, шундай экан, охири бахайр бўлади», деб турувдим, телефон жиринглаб қолди. Дастакни кўтарсам хотиним:

— Э, дадажониси, дўстларингизни қачон олиб келасиз? Бу ерда меҳмонлар кутиб қолишди-ку!

— Нима гап, нега дўстларимни олиб бораман? Қанақа меҳмонлар кутиб қолишди? Ҳеч нарса тушунмаяпман, хотин. Нималар деяпсан ўзи?

— Вой дадажониси, ўзим ўргилай сиздан! Мени ҳеч нарсадан хабари йўқ деб ўйлайсизми? Ҳаммасини эшитдим. Бош директорингизнинг ўзлари эрталабданок телефон қилиб хушxabарни менга етказган эдилар. Дадам, ойим, акаларим, қўшнилари қариндошлар ҳаммалиги шу ерда. Ютуқни ювишни аллақачонок бошлаб юборганмиз. Айниқса ўғлингизнинг қувончи чексиз, оғзи қулоғида денг...

Ана холос! Энди нима қиламан! Ишхонадаги ноўрин ювиш каммиди! Яхшиси ҳозироқ хотинимга бор гапни айтмасам, кейин кеч бўлади. Э, йўғ-э, оилавий қувончимизни биз билан баҳам кўргани келган ёру биродарларга шунчаки ҳазиллашувдим, десам уларни ҳайдагандек бўлмайманми? Бир ёқда дадам, акам, бош директоримиз дегандек... Яна биратўла ҳам уйдан, ҳам ишхонадан ҳайдалиб кетмай.

Хуллас бўлар иш бўлди. Бош директоримиз бошчиликларида бир гуруҳ дўстларим билан йўлга чиқдик. Уйимиз гўё тўйхонани эслатади. Бизни ҳамма қучоқ очиб кутиб олди. Айниқса хотиним. Шундоғам чаққон бўлиб меҳмон кутяптики, нақ Чарли Чаплиннинг ўзи, дейсиз. Юз грамм ичаман десам қадаҳни қўлимдан тортиб оладиган бу қизғанчигим бутунги дастурхонга ичкиликнинг ҳамма туридан териб қўйибди. Мазза қилиб қайнатма шўрва билан тўйиб ичдик. Кейин кетга тепарни, э, кечирасиз, паловхонтўрани туширдик...

Ёлғиз қолганимизда хотиним сузилиб ёнимга келди. У қувонганидан гўё булбулигўё бўлиб сайрарди. Мен эса қилиб қўйган қилиғимдан кўрқаман. Оёққўлим худди ёндафтарчамдаги номерни лоторея тиражига тақдослаган ҳамкасбимникига ўхшаб дир-дир титрайди.

Аҳволимни кўриб турган хотиним:

— Намунча ҳаяжонланасиз, дадажониси! Қаранг, бутун вужудингиз титраб кетяпти-я! Сал ўзингизни қўлга олинг. Тагин эндигина оғзимиз ошга етганида... — девди, бир сапчиб тушдим. Қўрққанга қўш кўринади, деб бежиз айтишмаган экан-да!

— Ана шунақа, — деб сўзини давом эттирди хотинжоним. — Бахт кулиб боқаман деса ҳеч гапмас.

Шу жонивор машинани оламиз деб икки йилда қийналиб-қийналиб аранг 20 минг сўм йиғувдик. Бир ҳисобда қийналсак ҳам йиғиб тўғри қилган эканмиз. Бугунги ювишга шундоқ етди-қўйди!

— Войдо! Кафангадо бўлибман-ку, энди бу ёғи тирикчилик нима бўлади, — деб бошимни чангаллаб ўтирсам, хотиним:

— Дадажониси, ўша машина чиққан лотореянгининг ўзи қани, мен ҳам бир кўрайчи, ютуғ чиққани қанақа бўларкин? — деб қолса бўладими? Нима дейишимни билмай бир зум қотиб қолдим. Кейин ўзимни сал тутиб олиб таваккалига:

— Ичкари уйдаги китоблар орасига қўйгандим, — деб юбордим.

Хотиним ўрнидан даст туриб ўша ичкари уйга кириб кетди. Мен шитоб билан кўчага отилдим.

Мана, тим қоронғу кўчада адашган ит каби изғиб юрибман. Бўлиб ўтган «оламшумул» воқеалар хусусида ўйлайвериб бошим қотган. Бу ҳолатда ўз уйимни ҳам тополмай қолишим ҳеч гапмас.

Эй, ясаб қўйган ҳангомамдан кулиб турган ўқувчим! Энди Сиз ҳам аҳволимга ачиниб хаёлан мен билан кўча кезавермасдан шунчаки ҳазил қиламан деб жуда каттакон қовун тушириб қўйган бир бечорага бирор маслаҳат беринг. Бу ёғига одамларга нима дейману хотиним ва болаларимнинг кўзига қандоқ қарайман?

1998 йил

УЧ АЛКАШ ВА ОЛТИН БАЛИҚЧА ҲАҚИДА ЭРТАК

Бир бор экан, бир йўқ экан, уч алкаш бўлган экан. Улар ҳеч қаерда ишламас ва шу туфайли ҳамёнларида ҳемирилари бўлмас экан. Тиланчилик қилиб унча-мунча пул топишса дарров арақми, виноми олиб ичишар экан.

Кунларнинг бирида шу уч қурумсоқ алкаш дарёга қармоқ ташлаб қўйиб дам олишга келган бойваччаларнинг тўкин дастурхонларига узоқдан кўз ташлаб тамшаниб-тамшаниб ўтирган экан, ногоҳ пўкак қимирлаб қолибди. Учовлон чошиб бориб, ипни тортишибди. Қарашса, қармоқ учида унақа-бунақа эмас, нақ олтин балиқча типирчилаб турганмиш.

— Воҳ, — депти бурни помидордек қип-қизариб кетган каттаси, — мана буни омад деса бўлади!

— Тўғри, — депти исқирт башара кичкинаси. — Тайёр дудлангани бўлса яна ҳам зўр бўларди. Лекин буниси ҳам газакка асқотаверади. Лекин энди бўйни дароз «оқ»ни қаердан топамиз?

— Шуни айт, — депти ўртанчаси, қақраб турган томоғини қириб. — Кошки эди лоақал яримта «барматуха» бўлса!

— Э, хом каллалар! Агар мияларинг ёзнинг чилласида бир ой ичилмай ётган пивога ўхшаб ачиб кетмаган бўлса шунақа деб валақлармидиларинг! Ахир, бу олтин балиқ-ку! Нимани сўрасак, барчасини муҳайё этади, — дебди каттаси.

Шу пайт чиндан ҳам олтин балиқ тилга кирибди:

— Нима сўрасаларинг бажо этаман. Фақат тезроқ сувга қўйиб юборинглар, нафасим бўғилиб кетяпти.

Алкашлар шошиб бир-бирларига қарашибди.

— Уч шиша оқидан муҳайё қил, — депти биринчиси.

— Учта дудланган балиқ ва уч қути «Астра» ҳам, — депти иккинчиси.

Бир зумда алкашларнинг айтганлари муҳайё бўлибди. Икки алкаш, ароғу сигаретга қараб чопишибди.

Типирчилаб турган олтин балиқча яна тилга кирибди:

— Айтганларингни бажо келтирдим. Энди мени тезроқ қармоқдан чиқариб, сувга ташланглар, ахир, ўлиб қолмайин тагин.

Шунда бир четда ўтирган учинчи алкаш чопиб бориб қармоқ чўпини тутибди:

— Ҳо, — депти у, — мени нима деб ўйлаяпсан. Агар ановиларга ўхшаб мияси айниган алкаш бўлсам берган садақангнинг кетидан чопиб қолардим. Ҳа, билсанг, ҳали каллам ишлайди. Мана бу берган ароқларингни ичиб улгурмасимизданоқ бу ерга милиция келиб бизни тешиб-тешиб ўн беш суткага олиб кетади. Шундай бўлмаслиги учун ҳозироқ бизни милиция кўрмайдиган ва овозимизни эшитмайдиган қилиб қўясан!

Олтин балиқ бу талабни ҳам қондирибди. Хотирлари жам бўлган алкашлар кўм-кўк майсалар устига ёнбошлашибди-да, ароқни ичиб, дудланган балиқни маза қилиб шимишибди. Кейин «астра»ни лабга қистириб роҳат қилиб тутатишаётган экан, бундоқ қарашса, кутилмаганда тепаларида уч нафар тоғни бир уриб талқон қиладиган барзанги-барзанги киши турганмиш.

— Хўш, — депти улардан бири нарироқда ётган бўшаган шишаларни кўрсатиб. — Буларни қаердан ўмардиларинг? Куппа-кундуз куни дам олгани келганларнинг ароғини ўғирлаб ичгани уямайсанларми?

— Э, бу исқиртларда уят нима қилади?! Яхшиси, қорнига бошлаб иккитадан тепиб ўлдирамизу дарёга ташлаб юбориб қўя қоламиз.

— Тўғри, шундай қилсак савоб бўлади! Ахир, қачонгача булар дам олгани келганларнинг насибасини қуритаверади?!

— Биз ҳеч ким... нинг а...а...роғини ўғ...ри...ламадик. Бизлар...га буни олтин ба...лиқ...ча бер...ди.

— Нималар деяпти ўзи, бу алкашлар, мастлар?

— Биз рост гапиряпмиз. Мас... мас...миз. Ростданам ол...тин ба...лиқча бер...ди!

— Вой ярамаслар-ей! Қаранглар, буларга ароқларни олтин балиқча берган эмиш.

— Э, пачакилашиб ўтирамизми, тепсаларинг-чи, оч биқинига!

Шундай қилиб барзангилар алкашларнинг ароқ тўла қоринларига тепа кетишибди.

— Вой, дод! Ким бор?! Ёрдам беринглар, мелиса чақиринглар, — деб бақирибди биринчи алкаш.

— Одамлар, ёрдам беринглар! Мелиса чақиринглар, — деб додлабди иккинчи алкаш.

Учинчи алкаш эса ҳар қанча тепкиласалар ҳам гинг демай ётаверибди. Негаки олтин балиқчадан уларни мелисалар кўрмайдиган ва овозиларини эшитмайдиган қилиб қўйишни ўша алкаш сўраган экан-да!

Барзангилар алкашларни тепиб-тепиб ўлдиришгач дарёга ташлаб юборишибди. Сўнг уст-бошларининг чангини қоқиб шундай дейишибди:

— Эй, талончи алкашлар! Агар гапларинг рост бўлса сенларни ўша олтин балиқчаларинг қутқариб олсин!

Лекин олтин балиқча алкашларни қутқариб олмабди. Милисалар эса бу ишлардан бутунлай хабарсизмиш. Сабаби олтин балиқча уларни бу уч алкашнинг овозини эшитмайдиган ва ўзини кўрмайдиган қилиб қўйган экан-да!

1997 йил

«МУШТУМ» ҲАНГОМАЛАРИДАН

ЧОЙГА ҚАРАНГ, МЕҲМОН...

Аввал кулгухонамизнинг бугунги меҳмони билан таништирай. Бу кишини Насрулло Тўра дейишади. Ул зотнинг ота-оналари асли Чуст туманидаги Тепакўрғон қишлоғилик бўлиб, асримиз бошларида турмуш тақозоси билан хорижга кетишган. Бироқ октябр давлат тўнтаришидан кейинги даҳшатли воқеаларни эшитиб, Ватанларига қайтиб келишга юраклари дов бермаган.

Насрулло Тўра уларнинг хорижда туғилган фарзандлари. Аммо Ўзбекистонни ватан деб, бир умр унга талпиниб яшаганлар. Мустақиллик шарофати билан Тўранинг юртимизга биринчи бор келишларида кўрган-билганлари, халқимизнинг турмуш тарзи, урф-одатларимиз ул зотда ажиб таассурот қолдирипти. Табиатан қувноқ, ҳазил-мутоибага ўч бу инсон билан она тиллари (бизнинг ҳам албатта) — соф ўзбек тилида қилган суҳбатимиз бир умр эсимизда қолса ажабмас.

...Ўшанда қаҳратон қиш эди, — деб ҳикоя қиладилар Тўра бува. — Қариндошларимиз мени Тошкент аэропортида кутиб олишди. Режага кўра дастлаб марҳумларнинг қабрларини зиёрат қилишим даркор эди. Гарчи совуқдан оёқ-қўлларим дир-дир титраб турган бўлса ҳам тўғри Бўқадаги қабристонга кирдик. У ерда холамнинг устига тупроқ уюб қўйилган қабрлари тепасида Қуръон тиловат қилдим. Мен бунақа ҳувиллаган қишлоқ қабристонини биринчи бор кўришим эди. Унинг тасвири кўз олдимда муҳрланиб қолди. Тепакўрғонда бизни кеч соат бешларда кутиб олишлари лозим эди. Изғирин ва яхмалак йўлда юриш қийин бўлганидан кеч соат 10 ларда аранг етиб бордик. Машинамиз қишлоқ кўчасига кириб борар экан бир гуруҳ болалар:

— Ана, меҳмонлар келишяпти, — деб бақирди. Қий-чув, шовқин-сурон бошланиб кетди. Бир зумда бизни юзлаб одамлар ўраб олишди. Қоронғу кўчадан юриб бориб каттакон дарвозадан ичкарига кирдик. Назаримда қаршимда Бўқадаги қабристон манзараси намоён бўлди. Тупроқ уюлган қабрлар ёнига тиз чўкиб, Қуръон тиловат қила бошладим. Мени кўриб бошқалар ҳам тиз чўкиб ўтиришди. Қуръон ўқилиб, фотиҳа тортилгач:

— Бу қабрлар ичида қайси бири тоғамнинг қабрлариди? — деб сўрасам, улар:

— Нима деяпсиз, меҳмон? — Булар қабрлар эмас, кўмиб қўйилган анорлар-ку, — дейишса бўладими! Нақ хижолатдан бўларим бўлди.

— Унда мени дастлаб тоғамнинг қабрларига элтишлар, — дедим хижолатда қолганимни яшириш мақсадида. — Бир зиёрат қилиб, Қуръон бағишлай!

— Ҳозир ярим кеча. Бунинг устига қаттиқ совуқ. Қабристонга эртага олиб борамиз! — деб мени ичкарига бошлашди.

Мезбоннинг уйи худди тўйхонани эслатади. Нечта хона уй бўлса барчаси одамлар билан лиқ тўла. Мени энг шинам ва катта хонага ўтқазишди. Ўттиздан зиёд киши ўтирибмиз. Дастурхон тўла ноз-неъматлар. Бир пиёладан чой ичишимиз билан косада «суяқ» овқат киритишди. Пиширилган гўшт ва бошқа хушхўр таомлар билан уни ичиб тўйиб олдим. Кетидан яна «суяқ» овқат олиб киришди. Шунда мен:

— Овқат учун раҳмат! Тўйдим. Бошқа ичолмайман, — дедим.

— Олинг, меҳмон, бунисини ён қўшнимиз чиқарганлар. Ичмасангиз бизнинг овқатимиз ёқмапти, деб хафа бўлишади. — Ноилож ичдим. Бироқ унинг кетидан яна бир косадан шўрва киритишди. Энди ўзимни ҳар қанча зўрласам ҳам уни ичолмасдим.

— Бунисини қудамиз чиқарганлар. Ичмасангиз нима деб ўйлайдилар? Олинг, ичинг, — деб туруволишди.

— Ичолмайман! Ахир, қорним ёрилиб кетади-ку!

— Ҳаммасини ичишингиз шарт эмас. Бир-икки хўплаб қайтариб бераверинг, — деб қулоғимга шивирлади ёнимдаги киши.

— Шу гапингизни олдинроқ айтмайсизми, — дея косадаги шўрвадан бир хўплаган бўлиб қайтариб бердим ўзимни бироз енгил ҳис қилдим. Аммо қувончим узоққа чўзилмади. Негаки қаршимдаги қўл чиройли ликопчада менга манти узатиб турарди. Уни олиб, дастурхонга қўйдим.

— Олинг, меҳмон, янги сўйилган қўй гўштидан қилинган. Сизнинг пойқадамингиз учун тоғангизнинг ўртанча ўғиллари қўй сўйган экан. Ўшандан...

Иложсиз мантидан ҳам бир донасини олдим, бироқ у қанчалик хушхўр бўлмасин ичим бўғзимгача овқатга тўлганидан ютинсам ҳам томоғимдан ўтмай оғзимда туриб қолди. Бир иложини қилиб ютиб юборишга эн-

ди муваффақ бўлсам, дастурхончи киши бошига икки-тадан кабоб қўйиб чиқди. Азбаройи тўқлигимдан ҳиди кўнглимни айнитиб юбораёзди.

— Марҳамат, меҳмон, кабобга қараб ўтиринг.

— Хўб бўлади, қараб ўтираман, — дедим ярим кесатиқ оҳангида ва дастурхондаги хилма хил мева-чеваю таомларга қараб ўтиравердим. Аммо ёнимдагилар менга буни ҳам ортиқ кўрди.

— Кабобга нега қарамаяпсиз, меҳмон? Қараб ўтиринг!

— Олинг, меҳмон, мана бу мевалар билан қўшиб энг. Овқатни ҳазм қилдиради.

— Марҳамат, чойга қаранг.

Айтганларини қилиб пиёладаги чойга қараб туравердим. Бироқ то уни олмагунимча улар ҳам менга уни узатиб тураверишди. Охири бўлмади, олдим! Бироқ қаршимдаги лаганда турган паловни кўриб, нақ ўтакам ёрилай деб кетди.

— Қани, меҳмон, ошга марҳамат!

Ҳамманинг нигоҳи менга қаратилган. Ош ейишни мен бошлаб беришим керакмиш. Нима дейишимни билмайман. Ейин десам, еёлмайман, емай десам хафа бўлишади. Инсон боласи учун бундан ортиқ азоб бўлмаса керак. Бошқа илож тополмаганимдан андишани ҳам йиғиштириб қўйдим.

— Бўлди етар, мен йўлда ниҳоятда чарчаганман. Боз устига совуқ ҳам таъсир қилибди. Сал тобим қочиб турибди. Агар имкон бўлса ётиб дам олсам, — дедим-да ташқарига чиқиб кетдим.

Очиқ ҳавода, гарчи совуқдан дир-дир титраб турсам-да, ўзимни ўзим мажбур қилиб бироз «сайр» қилдим. Кейин ҳамроҳимга:

— Менга холироқ жойга ўрин тайёрлаб беринглар, илтимос! — дедим. Ичкарига кирсам каттакон хонанинг энг юқорисига менга, ёнига яна икки кишига жой тайёрлаб қўйишибди. Тавба, — дедим ўзимга ўзим, — менга буларнинг нима кераги бор? Кичкина хонада бўлса ҳам ёлғиз ўзим ухласам кошқийди! Лекин афсус, сиртдан қараганда гўё менга ишонмагандек қоравул қўйиб қўйишипти! Лекин аслида бундай эмас! Икки «соқчи»ни зарурат туғилиб қолса менга хизмат кўрсатиш учун дастёрликка ётқизишган! Лекин амалда бунинг тескариси бўлиб чиқди. Ҳали менинг кўзим илинмай турибоқ «соқчи»лардан бири шунақа қаттиқ хуррак ота бошладики, назаримда унинг овозидан уй-

лар ларзага келди. Чидашга илож йўқ. Уйғотай десам меҳмонман, ўйлай-ўйлай йўлини топдим:

— «Пишт», — дея қаттиқ бақириб юбордим-да, бошимдаги ортиқчалик қилиб турган ёстиқлардан бирини эшик томонга отдим!

Шовқиндан хуррак эгаси уйғониб кетди.

— Ҳа, меҳмон, нима хизмат? Бир нарса дегандек бўлдингизми?

— Хонада дайди мушук юрибди.

— Қаердан кирипти экан-а, эшик берк-ку!

— Билмадим, балки илгарироқ — эшик очиқ пайтида кириб олгандир.

Шундай дейишга дедиму хижолатдан нақ ер ёрилмади-ю кирмадим. Негаки хуррак тортган киши ҳам одам. Наҳотки, ўз уйида ҳам бемалол хуррагини тортиб ухлолмаса, бу қанақаси бўлди?

Орадан бироз ўтгач яна ҳамма уйқуга кетди. Хуррак эгаси ҳам «қўшиғи»ни келган жойидан давом эттираверди.

Уйқум ўчиб, тоқатим тоқ бўлиб кетди. Бунинг устига «қуюқ» ва «сууюқ» овқатларни бўккунча тўйиб еган эмасманми, ташқарига чиққим келиб қолди. Мезбонлар уйғониб кетмасин деб секин кийиниб, аста ташқарига чиқдим. Боя биринчи кирганимда Бўкадаги қабристонни эслатган қоронғу ҳовлида «кичик хона»чани изладим. Бирор нарсага қоқилиб кетмай, ё чўнқир-пўнқирга тушиб кетмай деб эҳтиёткорлик билан юриб ичкари кирдим. Қайтишимда мезбонлар яна бир «сюрприз» тайёрлаб қўйишган экан, нақ ўтакам ёрилиб кетай деди. Тор ва қоронғу хонадан чиқиб, икки-уч қадам босишимни биламан кўзимга бир қора шарпа кўринди. Ҳали унинг нималигини англаб етмасимдан:

— Тўрабува! Келинг, қўлингизни бир иссиқ сувга чайиб олинг, — деди.

Хайрият одам экан, деб сал ўзимни тутиб бундоқ қарасам, қаршимда бир қўлида обдаста, иккинчи қўлида сочиқ тутган ҳамхонам турипти. Уйғониб қолишмасин деб қанча эҳтиёт бўлсам ҳам у сезиб хонадон соҳибининг топшириғини садоқат билан бажаришга чиққан экан...

Эрталабки нонуштада яна жамоат жам. Ўртада тагин ўша тўкин шоҳона дастурхон. Менинг эса бу сархил ноз-неъматни кўриб азбаройи туни бўйи овқат еб чиқиб, бўкканимдан кўнглим айнийди. Мезбонларнинг эса парвойи палак.

- Олинг, меҳмон, қаймоққа қаранг.
- Қайноққина мастава, олинг, совиб қолмасин!
- Жиянимиз бир чиройли чучвара чиқарибди. Шу бир косагинани ичиб олинг.
- Марҳамат, чойга қаранг!
- Мевалардан олиб ўтиринг!
- Олинг, нега ҳеч нарса емайсиз? Олиб ўтиринг!...
- Асаддан олинг, тоза асал! Саломатлик учун фойдали, олинг.

Тўғри, дейман мезбонга эшиттирмай ўзимга ўзим. — Асал саломатлик учун фойдали. Аммо шу тоза асалнинг ҳам ози ширин. Меёридан ортиқ ейилса у заҳарга айланади. Мезбонлар мени сийлаб шунча сархил овқатларни едиришмоқчи. Лекин нормадан зиёди соғлигимга путур етказишини наҳотки тушунишмаса! Ахир, инсон овқат ейиш учун яшамайди, аксинча яшаш учун овқатланади!

— Рост айтдингиз, Тўра бува, — дедим мен меҳмоннинг фикрини бўлиб, унинг эътиборини муштумчилар ёзган камтарона дастурхонга қаратиш ниятида. — Инсон яшаш учун овқатланиши керак. Қани, марҳамат, қилиб мана шу қайноққина сомсадан битта-биттадан олайлик! Ахир, сиз билан биз меҳмондўст, олийҳиммат, сахий ва бағри кенг халқимизга хизмат қилиш учун ҳали кўп яшашимиз керак!

— Бунинг учун мана бу кабобни ҳам совумасидан туриб еб қўйишимиз лозим, — деди Зоиржон Турсунов. — Қани, меҳмон, кабобдан олинг.

— Мевага қаранг, мевага! — деди Амрулло Бешимов. — Серқуёш юртимизда пишган, витаминга бой. Умрни узайтиради!

— Жуда тўғри айтдингиз, — деб гапни илиб кетди Адҳамжон, меҳмонга қайноқ кўк чойни узатаркан. — То паловхонтўра келгунча кабобу сомса билан чойга марҳамат қилинг, меҳмон!

Меҳмон пиёлага қўл чўзаркан муштумона ҳазилимизни тушуниб қолди шекилли беихтиёр қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Унинг кулгусига бутун жамоа жўр бўлди. Узоқ давом этган кулгумиз зарбидан бош муҳарриримизнинг кенг хонаси анча вақтгача жаранглаб турди. Мана шунақа беғубору жарангдор кулгу фақат «Муштум» жамоасининггина эмас, ҳар биримизнинг хонадонимизда янграйверсин, азиз дўстлар! А, лаббай, нима дедингиз?

«ГУРУР»ЛИ БОЙВАЧЧА

Шоир Толиб Йўлдош тахририятимизга келиб анчадан бери йиғилиб қолган «қалам ҳақи»сини олдилар.

— Мана бунисига, — дедилар — бугун ичаман. Қолганини пайпоғимнинг ичига беркитиб қўяман. Тагин кайф билан юриб йўқотиб-пўқотиб қўймай.

Эртасига яна тахририятимизда пайдо бўлган Толиб ака менга қараб.

— Ука, сени ўғлим деганимни биласан-а, — деб қолдилар.

— Хўш, отагинам, биздан нима хизмат?

— Яна «қалам ҳақи» олгунимча озроқ қарз бериб турмасанг бўлмайди.

— Нега энди? Кечагина фалон минг сўм қалам ҳақи олдингизку!

— Э, уёғини сен сўрама, мен айтмай...

Маълум бўлишича ўша куни бўкиб ичган Толиб ака ярим тунда уйига қайтаётса, қоронғу кўчада бир гуруҳ йўлтўсарлар тўхтатишибди. Қўлларини орқасига қайириб, бўғзига пичоқ тирашипти:

— Қани, аблаҳ, борингни чиқар!

— Аввало аблаҳ мен эмас, сенлар. Кейин бир тийин ҳам пулим йўқ. Лекин бўлганида ҳам бу аҳволда чиқариб беролмасдим.

— Нега?

— Ахир, қўлимни қўйвормаяпсанлар-ку!

— Овозингни ўчир, итвачча! Чўнтақларингни ўзимиз «очереди» билан тинтиб чиқаверамиз!

Талончилар Толиб аканинг ҳамма чўнтақларини бирма-бир тинтув қилишипти. Бироқ ҳемири ҳам тополмай ҳафсалалари пир бўлгач, «шип-шийдон» жабрдидани қўйиб юбориб, жаврай кетишипти:

— Вой пастей...

— Вой қурумсоғей...

— Ёнидан лоақал «яримта»га чиқмади-я...

— Сигаретага де, сигаретта...

— Ахир, айтдимку сенларга, шу дарвешда пул нима қилади деб...

Бу гаплар «ғурурли байвачча»нинг иззат нафсига тегипти:

— Ҳой, номардлар, ҳой юлғучлар, — дептилар, ўн-ўн беш қадам узоқлашиб қолган талончиларга бақириб. — Кимни қурумсоқ деяпсан?

— Сени-да! Кимни бўларди!

— Ўзларинг қурумсоқлар! Ёнингда ҳеч вақонг йўқ-лигидан талончилик қилиб юрибсанлар-ку! Мен эсам анча-мунча пулни кўрдим демайдиган бойваччаларданман!

— Кўрдик, қанақа бойваччалигингни, исқирт. Ёнингдан автобус кирага ҳам топилмадию...

— Унда мана булар нима? — Толиб ака шундай дея ўғрилар тополмаган бир даста икки юзталиқни пайпофининг ичидан олиб кўрсатипти:

— Энди, айтчи, ким паст, ким қурумсоқ?

Талончилар Толиб аканинг атрофини ўраб олишипти. Кейин ортига бир тепиб, қўлидаги пулни тортиб олишгач маломат тошларини ота кетишипти:

— Эй қурумсоқ, намунча паст бўлмасанг, лоақал трамвайга етадиган пулни пайпоқ-майпофининг ичидан бўлсаям олиб юрмайсанми? Ҳе, садқаи одам кет-э...

Толиб аканинг жиғи-бийрони чиқиб, боши айлашиб, ҳушидан кетишти. Бироздан сўнг кўзини очиб безориларнинг овозини эшитипти:

— Юрларинг, тезроқ қуён бўлайлик. Бўлмаса бу қурумсоқ ҳушига келиб қолса биздан трамвайга тўлашга пул сўраб, гадойчилик қилишдан ҳам уялмайди!

ТУХУМНИНГ КУЧИ

Содда табиат, аммо ғоят иқтидорли рассом Осимхон Восихонов «Мушгум» фаолларидан. У кунда бўлмаса ҳам кунора келиб иллюстрацияларни, баъзан зарур бўлиб қолганда ҳажвий расмларни ҳам шу ернинг ўзида чизиб беради, кўпинча тушлиқни ҳам биз билан бирга қилади.

Кунлардан бирида у уйдан битта нон ва иккита тухум олиб келипти. Тушлиқ пайтида Адҳамжон дамлаб берган чой билан энди уни ейман деб турса, эшик очилиб Олимжон ака кириб келиб қолиптилар.

— Келинг, Олимжон ака, — депти Осимхон. — Қайнонангиз яхши кўрар экан. Мана шу тухумнинг биттасини енг.

— Раҳмат, мен тушлиқ қилиб келдим. Бемалол еяверинг! — деб Олимжон ака унинг таклифини рад этиптилар. Аммо Осимхон қистайвергач ноилож тухумдан бирини олиб ептилар. Тушдан сўнг Осимхон уйига борса хотини:

— Қани, Осимхон ака, эрталаб берворган иккита тухумнинг кучини бир кўрсатиб қўйинг, — деб қў-

лига белкуракни тутқазибди. — Мана шу ерни чошиб беринг!

Осимхон ернинг ярмини чопиптию, чарчаб ўтириб қолибди. Буни кўрган хотини:

— Яшанг, битта тухумнинг кучини кўрсатдингиз. Энди иккинчисининг кучини ҳам кўрсатсангиз ернинг ҳаммасини чошиб қўясиз, — деган экан, Осимхон, шунда:

— Иккинчи тухумни Олимжон ака еган, шундоқ экан, ерингнинг қолганини Олимжон ака келиб чошиб берсин, — депти.

КУЛДИРАДИГАН МАШИНА

Бир куни ишхонамиз ёнидаги майдонда катта тантана ўтказиладиган бўлиб қолди. Ўша куни шу яқин атрофга, ҳатто пулли «стоянка»ларга ҳам машина қўйдиришмади. ДАН ходимлари эгалари қўйиб кетиб қолган машиналарнинг олд номерини ечиб, (ортидагисини ташқаридан ечиб бўлмади) ойна тозалагичига «Мошинангизнинг номерини шаҳар ДАН бошқармасидан оласиз» деган сўзлар ёзилган хатни қистириб кетишяпти...

Бошим қотди. Энди нима қиламан? «Тойчоқ»ни уйга ташлаб келай десам, ишга кечикияпман. Бор-э, таваккал деб шу ерга қўйиб кетаверай десам номерини ечиб кетишади! Ногоҳ хаёлимга келган фикрдан ўзим ҳам қувониб кетдим.

«Тойчоғим»ни «Тошкент» меҳмонхонаси ёнидаги бир дарахт остига (худди шу жой аслида «стоянка» эди) қўйдиму, олд номерини ечиб, юкхонага солиб қулфлаб қўйдим. Кейин «Номерингизни шаҳар ДАН бошқармасидан оласиз» деган хатни ўзим ёзиб машинамнинг ойна тозалагичига қистирдим урра қочдим.

Кечки пайт ишни тугатиб қайтсам бир талай таниш ҳайдовчилар номери олиб кетилган машиналарининг атрофида гирдикапалак бўлиб, кимдан аламларини олишни билмай туришипти.

— Ҳа, нима гап, овайнилар? — сўрадим улардан.

— Номерни ечиб кетишипти!

— Номерларингизга ДАН ечиб кетаман деса кўнмагин, деб тайинлаб қўймаган экансизларда-а, ҳазиллашдим улар билан. — Одам деган сал ҳушёрроқ бўлади-да!

— Ҳа, биз ландавурлар ҳам ўзларига ўхшаб «сал ҳушёрроқ» бўлмаган эканмиз, — деб улар номерсиз

машинаму, ойна тозалагичда турган хатни кўрсатишди.

— Ие, бизникиниямми? — дедим ўзимни тааж-жубга тушган киши қилиб кўрсатиб.

— Ҳа-да! Аввал ўзингга боқ, кейин ноғора қоқ, деганлар!

— Ўзгалар ҳолига кулмагин зинҳор, сенинг ҳам ҳолингга кулгувчилар бор!

Бу гаплардан кейинги аҳволимга ҳамма тенгданига кулиб юборди. Мен эсам буни сезмасликка олиб бепарволик билан машинамнинг юкхонасини очдим у гўё йўқотган нарсамни топгандек ёлғондан бақирдим:

— Буни қаранглар! Буни қаранглар, оғайнилар! Бизни номер ДАН келганда қочиб юкхонага кириб беркиниб олган экан! Мана, топилиди!

— Ие, — деди ёнимда не қиларини билмай боши қотиб турган ҳайдовчи. — Шунақаси ҳам бўларканми?

— Ҳа-да! Мен эрталаб машинамнинг номерига «агар ДАН келиб сени ечиб оламан деса, юкхонага кириб беркиниб ол» деб тайинлаб кетувдим-да!

Гап нимадалигини англаб етган ҳайдовчилар кулиб:

— Каллангга балли, азамат! Мана буни тадбиркорлик деса бўлади, — дейишди.

Мен эса ҳайдовчилар билан ҳазил-мазах қилиб туриб номерни жойига ўрнатдим-да, йўлга равона бўлдим. Йўл-йўлакай тўхтаб бир дўконга кирдим. Чиқиб қарасам машинам атрофида тумонат одам кулиб турипти. Ҳайрон бўлиб турсам бир киши:

— Оғайни, машинангизнинг номери сал вазатироқ турибдими? — деб сўраб қолди.

Бундоқ қарасам ҳайдовчилар билан ҳазил-мазах ўйнаб туриб, номерни «оёғини осмондан» қилиб тескари ўрнатиб қўйган эканман. Хижолатда қолганимни сездирмай бу ердагиларга ҳам ҳазил жавоб қилдим:

— Бизнинг машинамизнинг номери бошни ерга қўйиб, икки оёқни осмонга кўтариб туриб пастдан юқорига қараб ўқишга мўлжалланган!

— Ажабо, — деб суҳбатдошим елка қисиб турувди, ёнимда турган «Муштум»нинг бош муҳаррири ўринбосари Олим ака Қўчқорбеков:

— Бу «Муштум»чининг машинаси. «Муштум»чининг нафақат ўзи, балки машинаси ҳам одамларни кулдириб юриши керак, — деса бўладими.

Қаҳ-қаҳ отаётган одамларга қўшилиб ўзим ҳам кулиб юбордим.

ҲОЖАТҲАРОР

ёки тушликка — кулгу

— Бугун тушликда бир сомсахўрлик қилмайми-ми? — деб сўраб қолди Олимжон ака. — Ҳовлида жуда мазали тандир сомса ёпишаётган экан.

— Жуда яхши бўлардию, бироқ бир киши эртароқ тушиб навбатга турмаса етмай қолади-да!

— Ундай бўлса Адҳамжонни ҳозироқ туширворамиз. Навбат олиб туради.

Адҳамжон Жўрабоев рози бўлди. Ҳаммамиз пул йиғиб, унинг қўлига тутқаздик. Соат миллари роппароса тушлик вақтини кўрсатганда биз — Олимжон ака Қўчқорбеков, Мурод Парпихўжаев, Бекмирза Маҳмудов ва мен сомсахонага тушдик. Қарасак Адҳамжон навбатнинг энг олдида турипти.

— Бугун сомсанинг олдини ўзимиз ейдиган бўлиб-мизда-а, Адҳамжон?

— Шунақа, Муродхон. Сизлар ошхонага кириб жой ва чой олиб туринглар. Мен ўзим сомсани олиб кираман.

Хўрандалар билан лиқ тўла ошхонадан бир амаллаб жой ва чой олдик. Бундоқ қарасак ёнимиздаги столда ўтирганларга шериклари сомсани олиб келди. Кейин бошқа столларга ҳам бирин-кетин келтирилган сомсалар ейила бошланди. Аммо «очеред»да биринчи бўлиб турган Адҳамжонимиздан дарак йўқ. Қўшни столларда ейилаётган сомсанинг хушбўй ҳиди димоққа урилиб, иштаҳани қитиқлайди. Томоқлар тақиллаб, қорин нора чалиб юборди. Ана, ниҳоят бизнинг Адҳамжон ҳам кириб келдилар. Аммо қўлларида сомса йўқ.

— Сомса қани? — сўрадик у кишидан.

— Кечирасизлар, бизга етмай қолди.

— Ие, нега? Ахир, навбатда Сиз биринчи бўлиб турувдингиз-ку!

— Тўғрику-я, лекин сомса пишиши билан Эркин ака келиб қолдилар. Ҳожатлари чиқсин деб уларни ўтказвордим. У киши ҳам ўзларига яқин уч кишини ўтказвордилар. Кейин нашриётдаги Фазлиддин ака илтимос қилиб қолдилар. Туғилган кунлари экан, 50 та олдилар. Энди менга навбат деб турувдим бир кекса онахон келиб «Болам, касалхонага шошиб турувдим» деб туриб олдилар. Уларни ҳам ўтказвордим. Шу пайтда муқова цехидаги Оксана келиб: «Алик, жон

Аликжон, просьба...» деб ялиниб туриб олса бўлади-ми? Эриб кетиб унияш ўтказвордим. У ҳам дугоналари билан келган экан, 25 та сомса олди.

Энди тандирда қолгани менга деб турсам, инсофсиз сомсапаз «бу киши олдиндан «заказ» бериб қўйган» деб борини бировга берворса бўладими!

— Хуллас, бизга сомса етмади, узр!...

Ҳаммамиз оч қорин билан еб қўйгудек бўлиб Ад-ҳамжонга қарадик. Шунда Олимжон ака:

— Яшанг, ҳожатбарор! Бунақалигингизни билганимизда битта-битта чиқиб илтимос қилсак бизни ҳам ўтказворсангиз сомса оларканмизу, билмай қолибмизда. Эҳ, аттанг, — дедилар қаҳ-қаҳ отиб кулиб. Ҳаммамиз бараварига кулиб юбордик. Шу жарангдор кулгумиз ўша кунги тушлигимиз бўлди.

ТЕЖАМКОР

— Йўл бўлсин, Толиб ака?

— «Олой» бозорига, икки килогина мошга!

— Шугина нарса учун «Олой»га бориш шартми? Шундоқ ёнимиздаги «Фарҳод» бозорида ҳам мош бор-ку!

— У ерда мошнинг килоси беш сўмга арзон экан-да!

— Ие, бу қанақаси бўлди, Толиб ака. Икки кило мошни ўн сўм арзон оламан деб, «Олой»га бориб келиш учун автобустга нақд 20 сўм тўлайсиз-ку!

— Нима қилипти. Барибир мошни арзонга оламанми? Оламан! Автобустга тўлайдиганимга келсак, у бошқа масала. Автобус шунга яраша узоғимни яқин, мушкулумни осон қилади, тушундингми?

СОАТ НЕЧЧИ БЎЛДИ?

Қизил империя ҳукмронлик қилган даврлар. Ҳамма кун санаб ойлик маошгаю, ҳар ўн беш кунда бир марта бериладиган қалам ҳақиға (у пайтларда гонорар дейиларди) кўз тикиб яшарди. Аммо очиқ эътироф этиш керак, нашриёт ойлик маошимизни белгиланган кундан кечиктирмай берарди, қалам ҳақини олишимиз эса журнал масъул котибининг бу ҳақдаги ҳисоб-китобни қай пайтда топширишига боғлиқ эди. Ҳисоб-китоб вақтида топширилса, яхши, қалам ҳақимизни

узундан узоқ навбатда туриб бўлса ҳам оламиз. Бироқ бирор сабаб билан мазкур иш кечиктириб юборилса, нашриёт бухгалтери:

— Энди улгурмаймиз! Кейинги ўн беш кунликда оласизлар, — деб туриб оларди.

Бунақа ҳол бир неча бор такрорланиб, қалам ҳақини олиш кейинги ўн беш кунликка қолаверганидан кейин ўша пайтларда бош расом бўлган Алижон Холиқов нашриёт бухгалтери Клавага туғилган кунда ўз ҳисобидан битта қўл соат совға қилди.

— Ие, — дедик биз Алижон акага ҳазиллашиб. — Бир балоси бўлмаса шундгорта қуйруқ на қилур. Ҳар ҳолда сиз ҳам Клавага бекорга совға қилмаган бўлсангиз керак. Кеннойимизга буни айтиб бир «суюнчи» олмасак бўлмайдиганга ўхшайди.

— Ҳай-ҳай, укаларим, нафасларингизни ел учирсин! Бу нима деганларинг? Бунақа гап билан ҳазиллашиб бўладими? Бола-чақали одамман-а!

— Ахир, бекорга мушук офтобга чиқмайди-ку!

— Худди шундай! Мен ҳам анойилардан эмасман. Гонорар оладиган кунимиз Клавага телефон қилиб, «соат неччи бўлди?» деб қўйсам бас. Бир зумда ведомостни тайёрлаб, кассага оширади-қўяди! Қарабсизки, ўн беш кунлаб қалам ҳақи пойлаб ўтирмаймиз.

Дарҳақиқат шундай бўлди. Ҳар қалам ҳақи оладиган кунимиз Алижон ака Клавага қўнғироқ қилади:

— Салом, Клавахон! Соат неччи бўлди?

— Ҳозир есть қиламан! Бир соатлардан кейин кассага тушаверинглар.

— «Молодест» Клавахон! Раҳмат сизга!

Шундай қилиб жонимиз кириб қолди. Бошқа таҳририятдагилар ҳисоб-китобни сал кечиктирсалар бас, қалам ҳақи олишлари кечикади. Аммо биз муштумчилар ҳисоб-китобни ҳаммадан кейин топширсак ҳам ҳаммадан бурун қалам ҳақимизни олаверамиз!

Шу тарзда орадан бир йилча ўтди. Алижон ака «соат неччи бўлди?» дейишини қўймайди. Бечора Клава ҳамма ишини йиғиштириб қўйиб, бизнинг қалам ҳақимиз учун ведомост тайёрлайди.

Кунлардан бирида масъул котибимиз ҳисоб-китоб ҳужжатларини икки кунга кечиктириб юборибди. Шунда биз:

— Оббо, энди қалам ҳақини ололмайдиган бўлди-ку, деб афсусландик. Шунда Алижон ака:

— Ҳечқиси йўқ. Ҳозир бир зумда «есть» қилиб ташлайман, — деди-ю Клаванинг телефон номерини терди:

— Алло, Клавахон! Соат неччи бўлди?

Гап нима ҳақидалигини тушунган Клава:

— Соат ропша-роса икки кунга кечикди, — деди.

— Но, Клавахон! Буни ўзимиз ҳам биламиз. Шунинг учун соат неччи бўлди деб сўраямиз-да!

Алижон аканинг иложсиз ишни битириб беришни талаб қилаётганидан жиғибийрон бўлган Клава тутатқиб кетди:

— Сизларга соат айтавериш жонимга тегди. Бўлди етар! Ҳозироқ келиб соатингизни олиб кетинг. Акс ҳолда уни деразадан улоқтириб ташлайман!

— Йўқ, йўқ! Ундай қилма Клавахон! Мен сенга соатни қайтариб бер, демаяпман. Соат неччи бўлди деб сўраяпман, холос!

— Менга сизнинг икки кунлаб ортда қоладиган соатингиз керак эмас!

Шу пайт ҳаммамиз деразадан Клава ўтирадиган хонага қарагандик, бухгалтернинг кўзи бизга тушди-ю баттар тутатқиб кетди. Шартга қўлидаги соатни ечиб, деразадан пастга қараб отиб юборди.

— Эҳ, эссизгина, — деди Алижон ака ташвишланиб. — Энди нима қиламан?

— Эндими, энди, — дедик биз Алижон акага яна ҳазиллашиб. — Ҳозир бориб магазиндан бунақа ҳадеб ортда қолавермайдиган бошқа соат оласизу, Клаванинг опшоқ билагига тақиб қўясиз.

— Бўпти, — деди табиатан жуда содда Алижон ака. — Ҳозир пулим йўқ. Қалам ҳақини олсам албатта Клавага янги соат совға қиламан!

Алижон аканинг бу қадар соддалигига ҳаммамиз баб-баравар қаҳ-қаҳ отиб кулиб юбордик.

ФИНГ, ФИНГ, ЯНА БИТТА ФИНГ!

Собиқ СССР ҳукмдори Никита Хрушчев аҳолидан ҳовлисидаги мевали дарахтлари ва чорва моллари учун ҳам давлатга отнинг калласидай солиқ ундириш ҳақида қарор чиқарган пайтларда одамлар ушовидан тушови қиммат бўлиб кетди деб, чорва молларини сув текинга сотиб ё сўйиб еб юбораверибди. Баъзилар солиқдан қочиб, ҳатто мевали дарахтларини ҳам кесиб ташлабди. Буни кўрган Афанди:

— Хайриятки, менинг чорва молим, мевали дарах-тим ҳам йўқ. Остимдаги биттаю битта эшагим бор холос, — деб турган экан, солиқчи:

— Афандим, хурсанд бўлмай қўя қолинг. Қарорда ўша яккаю ёлғиз эшагингизга ҳам ишчи ҳайвон сифатида солиқ тўлаш мажбурийлиги кўрсатилган, — деб кесатишти.

Ҳемириси ҳам йўқ Афанди бу гапни эшитиб кўнгли хуфтон бўлиб кетаётган экан, қароқчилар йўлини тўсиб, чўнтақларини кавлаб туриб:

— Агар финг десанг, эшагингни олиб қўйиб, ўзингни пиёда ҳайдаб юборамиз, — деб ўшқирипти.

Шунда солиқ тўлашдан қутулиш учун эшагини йўқотолмай хуноб бўлиб турган Афандининг жони кириб, дарҳол:

— Финг, финг, яна битта финг, — деб бақириб юборипти.

ТЕКШИРИБ ЮРИБМИЗ

Ёнидаги уч киши билан қаёққадир шошиб турган «Муштум»нинг бош муҳаррири раҳматли Акмал Пўлат шофёрига:

— Машинани мана шу кўчага ҳайданг, — депти.

— Э йўқ, хўжайин, бу кўча бир томонлама, унга киролмайман.

— Нега?

— ГАИ инспектори кириш таъқиқланган кўчада кўриб қолса, нақ отнинг калласидек жарима солади-я!

— Шу холосми? Унда ҳайдайверинг! Инспектор тўхтатса мен жавоб бераман.

Ҳайдовчи рулни бурибди. Аммо биринчи қайрилишдаёқ ГАИ ходими тўхтатипти. Шунда Акмал Пўлат машинанинг ойнасидан бошини чиқариб:

— Яшанг, инспектор! Худди шундоқ ишлаш керак! Агар машинамизни тўхтатмаганингизда ҳам бошқармада масалангиз кўриларди, ҳам «Муштум»да фельетон бўлардингиз. Биз мана булар билан ГАИ ходимлари ишини текшириб юрибмиз. Дарвоқе, кейинги «пост» қаерда? Униям бир текшириб кўрайлик, — депти.

Инспектор кейинги «пост» қаердалигини тушунтиргач, «честь» бериб уларни кузатиб қўйипти.

Машина ўрнидан қўзғалгач Акмал ака ёнидагилардан сўрабди:

— Хўш, «текшириш» қалай ўтди?

— Зўр! — деб ҳамма кулиб юборишти.

КАМБАҒАЛДА ЛАБЗ БОРМИ?

Собиқ Компартия марказқўмидаги бир амалдор телефон қилиб, бош муҳарриримизга Маҳкам Исроилов деган кишини ишга олишни топширган экан, жамоа унга рози бўлмади. Бош муҳаррир бор гапни ўша амалдорга айтиптилар. Бироқ у «биз таклиф қилган одамни Сиз ишга олишга мажбурсиз» деган жавобни қилипти. Ноилож қолган Мақсуд ака ишга кирувчи етиб келгач жамоани йиғиб маслаҳатлашган бўдилар.

— Ўртоқлар! Маҳкам Исроиловни «юқори»дан бизга ишлашга юборишди. Эшитишимча, бу киши илгари сизлар билан бирга ишлаб кетган эканлар. Хўш нима қиламиз?

— Йўқ, — деди Олим Қўчқорбеков қатъий оҳангда. — Бўлмайди! Ахир, бу кишини биз икки бор ишдан ҳайдаганмиз. Қонун бўйича қайта ишга ололмаймиз!

— Тўғрику-я, лекин «юқори»дан келган буйруқни ҳам бажаришимиз керак-да!

— Демак, ишга олишга мажбурмиз, — деди вазиятни тез илғаб олган Аббос Муҳиддинов. — Аслида Маҳкамжон унчалик ёмон одам эмасу, лекин устимиздан турли идораларга гоҳ юмалоқ, гоҳ ошкора шикоят ёзавериб тинка-мадоримизни қуритворган-да! Агар яна ишга олсак, билмадим, бу ёғи нима бўларкин?

— Унда, — деди бош муҳаррир Аббос аканинг гапидан келиб чиқадиган имкониятдан фойдаланиб, — Маҳкамжон энди ҳеч қачон, ҳеч кимнинг устидан ҳеч қаерга шикоят ёзмай, тинчгина ва ҳалол ишлашга сўз берсин!

— Бўпти, сўз бераман. Энди ҳеч қачон ҳеч кимнинг устидан ҳеч қаерга шикоят ёзмайман!

— Бу ҳақиқий эркакча ваъдангизми?

— Худди шундай! Ўлай агар, худди шундай.

Бироқ ўрганган кўнгил ўртанса қўймас экан. Орадан уч-тўрт ой ўтмайёқ Маҳкамжон энг юқори идорага шикоят ёзди. Бундан бош муҳаррир хуноб бўлиб яна жамоани йиғдилар-да, ҳамманинг олдида Маҳкамжонга таъна қилдилар:

— Ахир, шунча одамнинг ичида энди ҳеч қачон ҳеч кимнинг устидан, ҳеч қаерга шикоят ёзмайман, деб сўз берувдингиз-ку! Бу нима қилганингиз? Уялмай-нетмай яна юқорига шикоят ёзибсиз!

— Э, хўжайин, камбағалда лабз бўладими?! Ўша пайтда нима деган бўлсам деганман. Нима, сиз коммунистнинг энг юқори идораларигача шикоят ёза олиш ҳуқуқидан маҳрум этмоқчимисиз? Хўш, қўлингиздан нима келади?

Маҳкамжоннинг сур бўлиб туриб айтган бу гапига ҳамма ҳам кулди, ҳам куйди. Бироқ орадан кўп ўтмай уни «ишга оласиз», деб айтган «юқори»даги амалдор лавозимидан кетди. Шунда бош муҳаррир Маҳкамжонни ишдан бўшатишга қарор қилганлигини айтди. Бироқ у:

— Ўртоқ бош муҳаррир! Ахир, Сиз Марказқўмга мени ишга олиш ҳақида сўз берганингиз-ку, деб туриб олди. Шунда бош муҳаррир:

— Э, ука, камбағалда лабз бўладими, деб ўзингиз жуда тўғри айтган экансиз. Ўшанда ишга оламан деб сўз берган бўлсам бергандирман. Энди бўшатаман! Сиз бош муҳаррирнинг ходимини ишдан бўшата олиш ҳуқуқидан маҳрум этолмайсиз, — деб кулиб юбордилар.

Маҳкамжон сувга тушган бўлкадек бўшашиб, ўтириб қолди.

ТАЛАНТЛИ МУҲАРРИР

Комфирқа ҳукмронлиги даврида «Муштум»га партиянинг шунақанги «солдат»лари ҳам муҳаррир этиб тайинланганки, уларнинг «ибрат»ли фаолиятларини айтишга тил, ёзишга қалам ожизлик қилади. Ана шунақа Марказқўмда чиниқтирилиб юборилган муҳаррирларнинг кўрсатган «каромат»лари ҳақида кекса муштумчилар ёшларга гапириб бериб ҳаммани кулдириб юрадилар.

Партиянинг содиқ фарзанди, аммо журналистиканинг «Ж»сини ҳам билмайдиган ишончли кадрлардан бири журналга муҳаррир бўлиб келипти. Аммо на ёзув-чизувни, на таҳрир нималигини тушунмасмиш. Кунларнинг бирида Марказқўмдан унга бир муҳим масалани шахсан ўзи ўрганиб келиб, журналда ёритишни топширишибди. Шунда бош муҳаррирнинг боши қотишти:

— Энди нима қиламан, — деб ўйлапти у. — Масалани бориб ўрганишни-ку бир амалларман. Лекин уни ёзиш-чи? Буниси зинҳор-базинҳор қўлимдан келмайди!

Бош муҳаррир ўйлаб-ўйлаб энг қобилиятли ходимни чақиртирипти:

— Марказқўмдан ғоят муҳим аҳамиятга молик бир топшириқ беришди. Фалон жойга бориб, пистон, масалани ўрганиб келиб ёзиш керак! Мен Сизнинг ғоят иқтидорли журналист эканлигингизни ҳисобга олиб, бу ишни шахсан ўзингизга ишониб топшираман. Агар иложини топсам ўзим ҳам бирга бориб келаман. Балки мақолага ҳам иккимиз имзо чекармиз.

Ходим рози бўлипти (қани, йўқ деб кўрсинчи!) Икковлашиб айтилган жойга боришипти. Муҳаррир ходимига муҳим ишни ишониб топшириптию, ўзи хўжаликнинг бошқа «амалий ишлари» билан танишишга кетипти. Шоҳона зиёфатдан қайтиб келса ходими топшириқни аъло даражада бажариб қўйипти.

— Яшанг, азамат! Энди кетдик, — депти бош муҳаррир.

Табиийки, иқтидорли ходим мақолани ҳам қойилмақом қилиб ёзиб келипти. Бош муҳаррир уни ўқиб бўлгач, остига аввал ўзининг, кейин ходимининг имзосини қўйиб, босмахонага тушириб юборипти. Аммо журнал тайёр бўлиши арафасида ходимнинг имзосини астагина ўчириб ташлапти. Журнал босилиб чиққач эса имзоси ўчирилган ходимни чақириб депти:

— Офайни, менга айтингчи, қанақа одамлар билан ишляяпсиз?

— Нима гап, тинчликми?

— Шундоқ зўр мақоладан сизнинг имзонгизни тушириб қолдиришипти. Бунга кимга айбдор бўлса, шу бугуноқ ишдан ҳайдайман!

— Йўғ-э, — депти ходим. — Шу биргина мақоладан имзом тушиб қолгани учун ишдан ҳайдаш... Қўйинг, хўжайин, бундай қилманг. Илтимос, асло бундай қилманг!

— Унда кейинги сонда тузатиш бериб, Сизнинг имзонгизни тиклаймиз!

— Йўқ, хўжайин, менимча буниси ҳам тўғри келмайди. Ахир, одамлар нима дейди. Фалончи бош муҳаррир билан имзо талашяпти, демайдими?

— Тўғри айтдингиз. Бир жиҳатдан менга ҳам яхши бўлмайди. Хўш, унда нима қиламиз?

— Яхшиси, хўжайин, ёпиқлик қозон ёпиқлигича қолса яхши бўларди.

— Майли, мен рози. Лекин билиб қўйинг. Шу жамоада энг ишонган одамим Сиз. Шундай бўлгач...

Дарҳақиқат, ёпиқлик қозон ёпиқлигича қолди.

Орадан кўп ўтмай мақолани ўқиган юқоридагилар «Муштум»га қалами ўткир, гоят талантили кадрни бош муҳаррир қилиб жўнатганларига яна бир бор ишонч ҳосил қилишибди.

ТОШБАҚАНИНГ ТУХУМИ

Хатларга кўмилиб, конвертларни титкилаб ўтирган Маҳмуд Раҳмон масъул котиб Аббос Муҳиддин кириб келиб унинг тепасида тўхтаса ҳам сезмай, ишни давом эттираверибди. Аббос Муҳиддин ҳам индамай термулиб тураверибди. Буни кўрган ҳамхоналари Ямин Қурбон, Олим Қўчқорбековлар «Қани, бу ёғи нима бўларкин» деб қараб тураверишибди.

Маҳмуд Раҳмон бундоқ қараса ҳамхоналари унга термулиб туришибди. Ўзини сезмасликка олибдию, яна ишига шўнғиб кетибди. Бироқ бироздан сўнг қараса улар ҳамон термулиб туришган экан. Таажжубга тушганидан у ён, бу ёнига, кейин ортига қараса Аббос Муҳиддин тик турганича унга қараб турипти! Шунда у нима дейишини билмай Аббос акага қараб:

— Ие, сизмидингиз? Мен мана булар тошбақанинг тухумига тикилиб туришиптими депман, — дермиш.

МОНТЁР ЭМАС, РАССОММАН

Тўрт-беш киши ўтирадиган торгина хонада чироқ ёнмай қолган экан, Олимжон ака мутасадди идорага телефон қилипти. У ердагилар:

— Кутиб тулинг, тезда монтёр етиб боради, — дейишипти.

Орадан кўп ўтмай каттагина сумка кўтарган бир киши эшикни қия очиб:

— Мумкинми? — деб сўраган экан, Олимжон ака:

— Анави лампочка ёнмаяпти, — депти шифтдаги патронни қўли билан кўрсатиб. — Кейин мана бу розеткани ҳам тузатиб қўйинг!

— Кечирасиз, — депти сумка кўтарган киши ҳайрон бўлиб. — Мен монтёр эмас, рассомман!

— Ие, — депти Олимжон ака, — унда мен монтер чақирсам сиз нега кириб келасиз?

Шу-шу қаерда сумка кўтарган кишини кўришса ҳамхоналари Олимжон акага:

— Ана, монтер келяпти, — деб ҳазиллашадиган бўлишибди.

БАҲОНА

— Хўш, — депти бош муҳаррир Акмал Пулат хатлар бўлими мудирини Маҳмуд Раҳмонга. — Нега ишга кеч келдингиз?

— Ахир, хўжайин, уйим узоқ, устига-устак транспорт бўлмади.

— Наҳотки...

— Шундоқ, хўжайин, тор ва лой кўчалардан юз метрча пиёда юриб Ишчилар шаҳарчасига чиқдим. Қарасам 10-трамвай юриб кетиб қолди. Кетидан қувиб Ўрдагача чопиб келдим. Кейин шошганимдан бошқасини кутмай бу ёғига «пешком» келавердим...

МЖХБММР

Ўша пайтларда «Муштум»га кунига минглаб хат келар экан. Хатлар бўлимидагилар уларни ўқиб, жавоб ёзишга улгурмагандан айрим сўзларни қисқартириб, фақат бош ҳарфларини ёзиб қўяр, бунга кўникиб кетган машинистка уни рисоладагидек қилиб кўчирар экан. Кунларнинг бирида таҳририятга янги машинистка келипти-ю Маҳмуд Раҳмон чет муаллифларга ёзган мингдан зиёд жавоб хатни кўчирипти. Кейин уни кимга кўрсатишни билмай бош муҳаррир Зокир Йўлдошевга олиб кириб беришти.

Бош муҳаррир қараса шунча хатнинг остига МЖХБММР деб имзо чекилган экан.

— Ие, — депти у, — бу қанақа имзо?

— Ўзи қўлёзмада шунақа ёзилган экан!

Зокир Йўлдошев қўлёзмани олиб қараса чиндан ҳам шундаймиш.

— Менга хатлар бўлими муҳарририни чақиринг!

Маҳмуд Раҳмон келиши билан бош муҳаррир қўлёзмани тутқазибди:

— Менга айтинг-чи, МЖХБММР ким?

— Мен!

— Во, ажабо! — деб ҳайратдан ёқа ушлапти бош муҳаррир. — Ундай бўлса менга «Муштум» журнали хатлар бўлими муҳаррири Маҳмуд Раҳмонни чақириб келинг!

Маҳмуд Раҳмон нима дейишини билмай гарангсиб қолипти. Бироздан сўнг гап нимадалигини англаб депти:

— Қўлёзмада «Муштум» журнали хатлар бўлими муҳаррири Маҳмуд Раҳмон» деган сўзларни қисқартириб бош ҳарфларини ёзиб қўйган эдим...

— Хмм, — шундай денг, — депти тутақиб кетган бош муҳаррир, — ундай бўлса мана шу мингдан зиёд хатни кимга ёзган бўлсангиз ҳаммасига ўзингиз олиб бориб МЖХБММРни тушунтириб бериб келасиз!

Шу кундан бошлаб МЖХБММР Маҳмуд Раҳмонга лақаб бўлиб қолган экан.

СОБИҚ КОМФИРҚА ҲАНГОМАЛАРИДАН

«КАПИТАЛ»НИ КИМ ЁЗГАН?

Компартияга қабул қилинаётган деҳқонга райқўм бюросида биринчи котиб савол бериб кўрди:

— Хўш, бўлажак коммунист, қани, ростини айтинг-чи, «Капитал»ни ким ёзган?

Бунақа катгалар йиғилишларида илк бор қатнашаётган деҳқон кучли ҳаяжонда «Капитал»ни «капитан» деб эшитди. У бироз ўйлаб туриб пешонасидан дув-дув тўкилаётган терни артаркан, оёқ-қўллари титроғини сал босиб, деди:

— Ростини айтсам «Капитан»ни ким ёзганини билмайман. Аммо унинг қизи ҳақида Пушкин деган ўрис шоири «Капитан қизи» деган каттагина китоб ёзган экан. Яқинда шийпонда унинг киносиниям қўйиб беришувди.

— Раҳмат, жавоб бир овоздан қабул қилинсин! — деди биринчи котиб.

Эртасига котиб ўша куни узрли сабаб билан мажлисда қатнашолмаган хўжалик парткомига сим қоқди:

— Бу партияга қабул қилаётган кадрларингизни сал-пал тайёрлаб, сўнг бюрога киритсангиз бўлмайди-ми? Кеча бир номзодингиздан «Капитал»ни ким ёзганини сўрасам нимадандир қўрққандек оёқ-қўллари титраб кетди. «Капитал»ни ким ёзганини айтолмай, гапни бошқа ёққа буриб юборди...

— Тушундим, райком бува, — деди партком котиби одатдагидек итоаткорлик билан. У қўрқиб «Капитал»ни ким ёзганини айтолмаган бўлса биз беноват! Шу бугуноқ унга тегишли чора кўрамиз. Кейин ҳамма колхозчиларни бир бошдан чиғириқдан ўтказиб, ўша «Капитал»ни ким ёзганини албатта топамиз ва у ярамаснинг жазосини бериб, шахсан ўзингизга хабар қиламиз.

НЕГА ИШСИЗЛИК ЙЎҚ?

— Эшитишимча Сизларда сира ишсизлар йўқ эмиш, — деб сўрабди чет эл президенти. — Айтингчи, бунга қандай қилиб эришяпсизлар?

— Бунинг учун ишни социализмчасига ташкил этиш керак, — деб жавоб берибди қизил империя ҳукмдори. — Масалан, қурувчиларимизни олайлик. Улар шаҳарларни бир четидан бузиб, иккинчи четидан янгисини қураверадилар. Бу ҳол муттасил давом этаверганидан иш сира тугамайди.

— Унда савдо ходимлари орасида нега ишсизлар учрамайди?

— Хўш, аввал ўзингиз айтингчи, Сизларда, масалан, чет элдан келтирилган бир вагон этикни қандай сотишади?

— Қандай бўларди, тўғри дўконга туширилиб, сотилаверади-да.

— Бизда эса у аввал иттифоқ базасига тушади. У ердан республика базаларига олиб кетишади. Кейин вилоят базаларига жўнатилади. Вилоят базаларидан район базаларига ташилади. Район базаларидан дўкон мудирлари олишади-да омборларга яхшилаб жойлаб, аста-аста чайқовчиларга оширишади. Улар ўз навбатида чакана савдогарларга улашадилар. Чакана савдогарлар ҳуфия бозорларда ёки хонадонмахонадон юриб «соққа» ишлашади. Кўрдингизми, бизда ўша бир вагон пойабзал баҳона қанча одамга иш топилади.

— Ие, сизларда савдогарлик жиноят ҳисобланарди, шекили?

— Дарвоқе, яхши эсимга солдингиз. Ўша савдогарлар билан шуғулланиш баҳонасида яна қанча одам иш билан таъминланади!

— Сабзавот маҳсулотлари ҳам шунақа сотиладими?

— Албатта-да!

— Во ажабо! Унда қайта-қайта машиналарга юк-лаб-туширилавериб эзилиб, ачиб-сасиб кетмайдими?

— Шундай ҳам бўлгани бир жиҳатдан фойда. Негаки ўша ачиган-сасиганларни акт тузиб ҳисобдан чиқариш учун яна бир қанча одам иш билан таъминланади-да!

КИМ АҲМОҚ?

Комфирқа котиби бутун районнинг худосидек ҳисобланган йиллар. Биринчи котиб бир сўлим оромгоҳда икки раис билан «юзта-юзта» отиб ўтириб, карта ўйнагиси келиб қолибди.

— Хўш, нима ўйнашни хоҳлайдилар, райқўм бо-ва? — сўрабди мезбон раис.

— Аҳмоқ ўйнаймиз-да, оқаси! Аҳмоқ!!!

— Бош устига! — деб маъқуллашибди икки раис бараварига.

Биринчи ўйинда мезбон раис бир иложини қилиб ютқазиб берибди.

— Хўш, нима бўлди? — сўрабди чой-пой ташиб турган хизматчи чол ўйин натижасига қизиқиб.

— Нима бўларди, раисингиз аҳмоқ бўлди-да, — деб қаҳ-қаҳ отибди котиб. Унга меҳмон раис ҳам қўшилиб хохолашибди.

Иккинчи ўйинда меҳмон раис ютқазиб берибди. Шунда яна хизматчи натижани сўрабди:

— Хўш, яқун нима бўлди?

— Нима бўларди, бобой! Меҳмон раис ҳам аҳмоқ бўлдилар-да! — Котиб тиззасига муштлаб қаҳ-қаҳ отибди. Мезбон раис унга қўшилиб хихилабди.

Учинчи ўйинда ҳар икки раис қанчалик уринмасин бўлмабди. Котиб ютқазиб қўйибди. Шу пайт яна чой кўтариб кириб келган хизматчи сўрабди:

— Хўш, бу гал ким аҳмоқ бўлди?

— Ҳеч ким! Фақат райком бовамизнинг қўлларида учта карта қолиб кетди, — деб жавоб берибди мезбон раис.

— Ҳа, худди шундай, — деб қўшиб қўйибди меҳмон раис.

СОЧИНИНГ УЧИГА ТАҚИБ ЮРАДИ

Вилоят партия ходимлари фаоллари йиғилишида йил якунига кўра пешқадам деб топилганларга ҳукумат орден ва медаллари топширилаётган эди. Шахсан 1-котибнинг ўзи навбатма-навбат нишонларни эгаларига тутқазар экан, гулдурос қарсақлар бутун зални қоплар, мукофот эгаси эса «шонли компартия учун янада астойдил ишлашга» сўз берар эди.

Мукофотланганлар рўйхати охирлаб қолганда умр бўйи колхозда сувчилик қилиб косаси оқармаган бир оддий деҳқоннинг номини ўқишди. У биринчи котиб олдига бориб:

— Обком бува, мен бунақа темирни нима қиламан? Тақиб юрай десам Сизниқидақа чиройли пинжарим йўқ. Яхшиси уни бирорта олифта кийинган амалдорга ҳада қила қолинг. Чин дилдан розиман. Менга эса унинг ўрнига икки килограмм гўштга пул беринг. Ахир, болаларимнинг қачон гўштлик овқат еганини эслолмайман. Келинг, йўқ деманг. Бу дунёю у дунё дуо қилиб юраман, — деди.

Бутун йиғилиш аҳли эшитиб турган бу гапдан обком котиби қаттиқ ранжиб, «Ҳурмат белгиси» орденига тузукроқ номзод топмагани учун бўлим ходимларига бир ёвқараш қилди. Кейин чўнтагидан битта бели синмаган юзталиқ рубл чиқариб деҳқонга узатди-да:

— Мана, отахон, орден ҳам, пул ҳам Сизга. Оилангизда бутун чинакамига байрам бўла қолсин, — деди.

Сувчи чол пул ва ордени оларкан кутилмаганда котиб қаршисида қулларча тиз чўкиб, дуога қўл кўтарди:

— Илоҳим мартабангиз бундан ҳам улуғ, ҳамёнингиз тағин ҳам тўлиқ бўлсин! Омин олоҳу акбар!

Жулдурвоқи кийинган чол котибга қараб яна нимадир деди-да кейин:

— Мана бу орденингиз ҳам чиройли экан. Уни кампиримга бераман. Сочининг учига тақиб олади, — деди.

Отанинг бу гапи қизиқ туюлди ё бошқа сабабданми, ҳар қалай залдагилар гулдурос қарсақ чалиб юборишди.

ПАРТИЯНГА ҚАБУЛ ҚИЛ

Райкомнинг биринчи котиби хонасига 80 ёшлардаги бир киши кириб келди:

— Умрингдан барака тошгур райком ўғлим! Шу мени ҳам партиянга қабул қилсанг, деб келдим. Илтимос, йўқ демагин!

— Ие, ие, қизиқ-ку! Отахон, нечук қариган чоғда партияга ўтишни хоҳлаб қолибсиз? Сабаб нимада?

— Сабабини очик айтаверайми, райком ўғлим?

— Айтаверинг, бош устига!

— Шу дегин, болам, 60 йилдан бери раҳбарлар нима иш буюрса ҳалол бажардим. Аммо ҳеч бирим икки, амалим юқори бўлмади. Ҳамон оддий ишчиман. Бу маош деганлари эса тирикчиликка урвоқ ҳам бўлмас экан. Жўжабирдай жонмиз. Жуда қийналиб кетдик. Ўйлаб кўриб агар партияга ўтсам менга ҳам албатта бирор амал-памал беришади, деган хулосага келдим. Шунда бизнинг ҳам чўмичимиз мой устида бўлади. Ке, хўш, дегин, болам. Партиянга олақол мениям... Акс ҳолда ҳеч нарса кўрмай ўтиб кетаман бу оламдан!

ДОҲИЙНИНГ БАШОРАТИ

Ўқитувчи ўқувчидан сўради:

— Ленин «Бир қадам олдинга, икки қадам орқага» деган асарида нима демокчи бўлган?

— Коммунистлар оғизда тараққиётни бир қадам олға сурдирамиз десалар ҳам амалда икки қадам орқага чекинтириб юборадилар, деб башорат қилган.

— Ие, қизиқ жавоб бўлди-ку! — Хўш, кейин нима бўлган?

— Нима бўларди, доҳийнинг бу башорати тўғри бўлиб чиқди-да!

КРЕМЛАГА ЁҚИБ ҚОЛДИ

Комфирқа ҳукмдори Леонид Брежнев бир мамлакатта визит билан борганида унга битта каттакон сизир, искович ит ва қўй совға қилишибди. Лекин орадан икки ой ўтмаёқ сизир ва ит юртига қочиб кетиб қолибди. Шунда эгалари улардан сўрабди:

— Нега у мамлакатдан қочиб келдинглар? Ахир, биз сенларни коммунистларга совға қилиб берувдик-ку!

Сигир думи билан белидаги суякларига ишора қилиб депти:

— Этим бориб суягимга тақалиб қолгач, бу бегона мамлакатда бекордан бекорга ўлиб кетавермай, деб вақтида туёғимни шиқиллатиб қолдим. У ерда сира озуқа беришмас экану, аммо сутингни бир томчи ҳам қолдирмай соғиб олаверишар экан.

— Хўш, сен-чи, сен нега қочиб қолдинг? — деб сўрашибди кулоқларини динг қилиб сигирнинг гапини эшитиб турган кучукдан.

— Одатда биз итлар ўғриларни тутиб берардик. У ерда эса коммунистларга рост гапни айтган тўғри одамларни тутиб беришни талаб қилишаркан. Мен бунга сира кўниколмадим. Кундан кунга виждоним қийналиб, охири жуфтакни ростлаб қўя қолдим.

Одамлар сигир ва итдан қўй ҳақида маълумот сўрашибди. Аммо ҳайвонлар ҳамроҳлари тўғрисида ҳеч нарса деёлмай мулзам бўлишибди. Сабаби уни халқ орасида сира ҳам учратишмаган экан-да!

Орадан кўп ўтмай ўша юртдагилар Московга визит билан келиб қолишибди. Шунда улар қўйнинг тақдири билан қизиқиб, уни суриштириб топишибди. Қарашса, кайфияти яхши, кўксида депутатлик нишони.

— Эй, қўй, аҳволларинг қалай, коммунистлар сенга ёқдими?

— Ёққанда қандоқ! — деб гап бошлабди қўй ўзига хос вазминлик билан. — Бу коммунистларга мустақил фикр билдирмасанг, бошлиқларнинг айтганларини ҳаммиша тўғри деб тураверсанг, ошиғинг олчи экан. Менинг худди шу хислатларим Кремлга ёқиб қолди. Мана кўриб турибсизлар, каттакон амалдор бўлдим, энг муҳими, депутатман!

НЕГА ИШ ТАШЛАШМАЙДИ?

Леонид Брежнев хорижга қилган сафари чоғида (у бунақа сафарларда жуда кўп бўларди) бир давлат арбобига депти:

— Сизларнинг хусусий мулк психологиясига берилган ишчиларингиз тарбиясиз, роса бузғунчи-да. Гоҳ у ерда, гоҳ бу ерда иш ташлашадими-ей, намойиш этишадимией...

— Нима, Сизнинг Русиянгизда ҳеч ким иш ташламайдами?

— Йўқ! Коммунистик руҳда тарбияланган меҳнат-кашларимиз асло иш ташламайдилар. Бунақа хурмачақилиқлар бизнинг социалистик турмуш тарзимизга бутунлай ёт!

— Бу мумкин эмас!

Улар узоқ тортишишибди. Ниҳоят чарчаб бир оз дам олиш мақсадида телевизор тугмачасини босишибди. Шунда атайлаб қилгандек воқеа содир бўлибди. Экранда пайдо бўлган диктор ўша мамлакатдаги бир шахта ишчиларининг иш ташлаганини хабар қилиб, уларнинг талабларини гапириб берибди. Кейин шахтадаги иш шароити меҳнатчиларнинг чиндан ҳам оғир аҳволи намойиш этилибди.

Кўрсатувдан боши осмонга етган Брежнев бидирлай кетибди:

— Кўрдингизми, оғайни! Мен ҳақман. Мана ишчиларингизнинг хулқ-атвори!

— Э, барибир сизларда ҳам худди шунақа иш ташлаш бўлади. Керак бўлса буни мен ўзим исботлайман.

— Бош устига, — депти Брежнев сира хавотирга тушмай.

Орадан кўп ўтмай ўша арбоб Москвага келиб, каттакон корхона очибди. Дастлаб ишчиларига яхшигина маош ваъда қилиб, 8 соатли иш вақти белгилабди. Одамлар ишни бошлаб юборишгач, иккинчи ойда ҳаммани йиғиб «Бундан буён иш вақти 12 соатдан бўлади, маош эса 50 фоизга қисқаради» деган эълонни эшиттирибди.

Арбоб шундай қилсам булар норози бўлиб иш ташлайди, деб ўйлаган экан-да! Бироқ бундай бўлмабди. Ишчилар бир-бирларига нималардир деб гудирлашибди-ю тарқалиб ўз ишларини давом эттираверишибди. Бундан ҳайрон бўлган арбоб кейинги ойда яна ишчиларни йиғибди ва «Бугундан бошлаб иш вақти 16 соатдан белгиланди, маош эса яна 50 фоизга камайтирилди» дебди. Лекин тагин ҳеч ким чурқ этмабди. Ҳамма тинчгина ишини давом эттираверибди.

Бу гал ҳам мақсадга етолмаган арбоб тагин бир ойдин кейин ишчиларга «Бугундан бошлаб кунлик иш вақти 20 соат бўлади, маош эса роппа-роса 50 фоизга камайтирилади» депти. Шунда ҳам коммунистик руҳда тарбияланган одамлар лом-лим демай ишлайверибди. Тоқати тоқ бўлган арбоб-уч-тўрт кундан кейин «Икки киши ишлаб туриб станогни ёнида ўлиб қолганлигини» эълон қилибди. Шу пайт кутилмаган воқеа содир бў-

либди. Бир киши қўл кўтариб сўз сўрабди. Арбоб «Ниҳоят бошланди! Ҳозир бу одамга сўз берсам у албатта ишчиларни норозиликка чақириб, оёққа турғизади, иннайкейин ҳамма бирданига иш ташлайди» деб ўйлаб, дарҳол унга сўз берса, ишчи шундай дермиш:

— Ҳурматли хўжайин! Айтинг-чи, ўлган икки ҳамкасбимизни дафн этиш учун ўзимиз пул йиғайликми ё касаба союз озроқ маблағ ажратармикан?

ХУДДИ ШУНДОК, ХЎЖАЙИН!

Коммунист бўлса ҳар қандай хумкалла ҳам раҳбарлик қилаверадиган дамларда бир тўнкамижоз, думбулроқ кимсага ҳам дурустгина амал тегиб қолибди. Унинг мустақил фикр юритиб идорани бошқариши учун қўли лилипутларникидан ҳам калталиқ қилишини ҳамма билар, бироқ шундай бўлса ҳам унга бўйсунмишга, оқни қора, қорани оқ деб турса ҳам «худди шунақа, жуда тўғри айтаяпсиз, хўжайин» деб туришга мажбур экан.

Кунларнинг бирида у ўринбосарига шундай депти:

— Эртага фалон йиғилишда бир соат доклад қилишим керак. Лекин мен бошқа муҳим иш билан бандман. Шунинг учун менинг номимдан докладни тайёрлаб қўй!

— Хўб бўлади, хўжайин, эртага эрталабгача «ест» қиламиз!

Ўринбосар чиндан ҳам докладни «ест» қилибди. Хўжайин уни қўлтиқлаб олиб йиғилишга жўнабди. У ерда фалончиевнинг яқин қариндошлари бўлган бу писмадончиевни гулдурос қарсақлар билан кутиб олишибди. Писмадончиев тайёрлаб берилган маъруза матнини бир амаллаб ўқиб берибди-ю, аммо жуда қийналиб кетибди. Сабаби бир соатга мўлжалланган докладни роса уч соат ўқибди-да! Шу боис ҳам унинг роса жаҳли чиқибди ва ўринбосарига ўшқирибди:

— Ҳой товуқкалла, мен сенга бир соатлик доклад тайёрлагин десам, уч соатлик қилиб ёзибсан. Ўқиб бўлгунимча одамлар зеркиб, ҳатто бир-бирларига қараб елка қисиб ҳам қўйишди, бу қанақаси?

— Во, ажабо! Чиндан ҳам бу қанақаси?! Ахир, рошпа-роса бир соатлик матн тайёрлаган эдим-ку!

— Унда мен бир соатлик гапни уч соатга чўзибман-да-а?

— Йўқ, йўқ, хўжайин? Бунақа бўлиши мумкин эмас! Лекин менда ҳам айб йўқ-да! Бир соатлик докладни машинкада уч нусха кўчиртириб сизга ўз кўлим билан топширгандим.

— Уч нусха?

— Худди шундоқ, хўжайин!

— Шунинг илгарироқ айтсанг ўлармидинг, итвачча! Шунда мен ҳам мажлисда бир докладни уч бор қайтариб ўқимаган бўлар эдим!

СОБИҚ СССР ҲАНГОМАЛАРИДАН

МИЛЛАТЧИ ДЕБ ҚАМАШАДИ

Тасаввур қилинг; бир ўзбек Масков идораларидан бирига кириб:

— Мен амалдор бўлмоқчиман, бирор мансаб беринг, — деса унинг талабини қондиришадими?

— Йўқ!

— Ўша ўзбек амал бермасаларинг, лоақал мен билан ўзбекча гаплашларинг, деб туриб олса-чи?

— Уни жинни ҳисоблаб, ҳайдаб чиқаришади.

— Энди бир масковлик Тошкентга келиб:

— Мен юртингизда амалдор бўлмоқчиман, — деса-чи?

— Қуллуқ қилиб, дарҳол юмшоқ амал курсисига ўтқазилса-да, кейин итоаткорлик билан унинг буйруқларини бажараверишади.

— Ие, қизиқ-ку! Борди-ю ўша амалпараст ўрис:

— Мен ўзбек тилини билмайман. Энди ҳамманг камина билан ўрисча гаплашсан, деб туриб олса-чи?

— Албатта рози бўлишади.

— Нега?

— Йўқ дейишса, миллатчи деб қамаб қўйишади-да!

АВВАЛ ИШГА, КЕЙИН ЎҚИШГА

Рус тилини мукамал билган бир ишсиз ўзбек Масковга бориб:

— Ҳеч қандай касб-ҳунарим йўқ, лекин бола-чақаларим кўп. Ёрдам қилинглар, бирор иш беринглар, — деб ариза ёзиб кирса, қандай жавоб қилишади?

— Касб-ҳунарим йўқ деб, ўзингизни ерга урманг, азизим, Сиз, уста деҳқонсиз. Ноқоратупроқ ерларимиз қадамингизга муштоқ, марҳамат қилиб ер ўзлаштиринг-да, деҳқончиликни бошлайверинг, — дейишади.

Борди-ю ноқоратупроқлик ўрус ўз ҳовли-жойию, деҳқон хўжалигини ташлаб Тошкентга келиб қолса ва:

— Менинг касб-ҳунарим йўқ, аммо Ўзбекистон пойтахтида яшаб, бирор саноат корхонасида ишламоқчиман, — деса-чи?

— Дарҳол бузиб ташланган ўзбек хонадонлари ўрнида қад кўтарган осмонўпар уйнинг калитини қўшқўллаб тутқазишади-да, танлаган корхонасига ишга жойлаб қўйишади.

— Наҳотки, унинг ҳеч қанақа касб-ҳунари бўлмаса ҳам-а?

— Ҳечқиси йўқ. Аввал ишга жойлаб олишади-да, сўнг маблағ ажратиб, Масковга ўқишга юборишади!

УЙНИНГ КАЛИТИ

— Урушдан кейин ҳашарга бориб вайрон бўлган Русия шаҳарларида уй-жой қурган ўзбекларга нима мукофот беришган?

— Фахрий ёрликлару, каттакон раҳматлар!

— 1966 йилги зилзиладан кейин Тошкентга ҳашарга келиб, уй-жой қурган ўрисларга-чи?

— Ўзлари қурган уйнинг калитини!

ТАРЖИМА ДИССЕРТАЦИЯ

— Ўзбек тилининг тараққиёт қонунлари ҳақида рус олими илмий диссертация ёкламоқчи бўлса, уни қайси тилда ёзади?

— Албатта ўз она тили — русий забонда-да!

— Агар ўзбек олими ёзса-чи?

— Аввал ёзганини русчага таржима қилдиради. Кейин рухсат беришса, диссертациясини бемалол ўрис забонида ҳимоя қилаверади!

ТАЛОН ЕЙДИГАН ХАЛҚ

Тарихда қайси подшоҳ одамларнинг ўз уйларидаги мевали дарахтлари учун солиқ солган?

— СССР подшоси Никита Хрушчев!

— Чорва мол боққан фуқароларга ҳам солиқ солган подшоҳ бўлганми?

— Бўлган! Ўша СССР подшоҳи Никита Хрушчев!

— Ажабо, унда бу мамлакатнинг одамлари нима еган?

— Талон!

ДУБЛЯЖ ҚИЛИБ ОЛИШАДИ

— Русия кинофильмларида ролларни кимлар ўйнайди?

— Русий забонлар!

— Ўзбек фильмида-чи?

— Унда ҳам!

— Унақа бўлса фильм русча чиқади-ку!

— Ҳеч қиси йўқ, кейин ўзбекчага дубляж қилиб олишади!

ЭШАКЛАР ПОДАСИ

Никита Хрушчев даврида ишчи ҳайвонлар, жумладан, эшак учун ҳам солиқ жорий этилди. Одамлар эса бу солиққа яраша иш берадими-йўқми деб эшакларини кўча-кўйга ҳайдаб юбораверишади. Натижада гала-гала эшаклар подаси пайдо бўлиб, каттакон офатга айланди. Улар шаталоқ отиб, бараварига ҳанграб гоҳ чойхонаю, хонадонларга кириб борар, гоҳ экинзорларни пайҳон қилар эди.

Ана шундай пайтларда бир пунгонлик ҳазилкаш одам «тадбиркорлик» қилибди. У йўловчи юк машинасини тўхтатиб, 20 тача дайди эшакни Ленинободга олиб бориб беришни сўрабди. Ҳайдовчи ҳар бир ҳайвон учун ўн сўмдан сўрабди. Пунгонлик манзилга етгач, тўлашга рози бўлибди. Эшаклар машинага чиқарилибди, эгаси ҳам ҳайвонлар бир-бири билан уришиб кетмасин деб улар орасига ўтириб олибди.

Ҳайдовчи шаҳардаги келишилган бозорга етгач, тўхтаб қараса эшаклар «қани бу нима деркин?» дегандек қулоқларини динг қилиб турганмишу, аммо эгаси кўринмасмиш. Ҳайдовчи нима қилишини билмай жиғи-бийрон бўлиб ўтирса, одамлар келиб саволга туттишибди.

— Ҳорманг, шопир ака, бу эшакларни нима қиласиз?

— Сотаман, — депти ҳайдовчи заҳарханда қилиб.

- А, сотаман, дейсизми?
 - Ҳа, сотаман.
 - Хўп, олсак, устига лоақал бирор йиллик солиғини қўшиб берасизми?
 - Бу нима деганингиз?
 - Демокчимизки, эшакларингизни олинг-да, бу ердан туёфингизни шиқиллатиб қолинг.
 - Қаерга?
 - Ие, қаерга дейсизми? Келган жойингизга-да! Агар хоҳласангиз ундан ҳам яхши жойни айтамыз, ўша ёққа борасиз.
 - Хўш, қаер экан у жой?
 - «Эшакмийя» мамлакати! У ерда эшак гўшти жуда қиммат турармиш. Борасизу эшакларингизни «очирит» қилиб сотиб келасиз.
- Гап шу ерга етганда содда ҳайдовчи эшаклар эгасининг қалтис қилиғию, бу ердаги одамларнинг ҳазил-мутойибаси тагида нима гап ётганлигини англабди ва шўр пешонасига бир шапатилаб уриб, машинасини кимсасиз чўлга қараб ҳайдабди...

НАФАС ОЛМАЙДИГАН ЖОЙ

Маҳаллий аҳоли номини ҳам билмайдиган аллақандай катта заводлар туфайлидан атроф-муҳит захарланиб, ҳатто нафас олиш оғирлашиб қолган кунларда бир оила аъзолари узоқ тоққа саёҳатга чиқишибди. У ерда ҳаво бирам мусаффо эканки, кишининг нафас олаётгани ҳам сезилмасмиш.

Шунда нафас қисиш касалига мубтало бўлган митти ўғилча шундай дермиш:

- Тоғда жа мазза бўлар экан!
- Хўш, нимаси жа мазза бўлар экан? — сўрабди отаси.
- Бу ерда нафас олмаса ҳам бўлаверар экан!

ШҶРЛИК...

Узоқ йил кўришмаган икки коммунист учрашиб қолишди:

- Фарзандлар нечта бўлди?
- Тўртта!
- Ўқишадими, ишлашадими?
- Ишлашади.
- Ким бўлиб?

— Каримжоним — дорилфунунни тутатган, фан номзоди. Расулжоним — пединститутда ўқиган, халқ маорифи аълочиси. Алижоним — техника институтида таҳсил олган, хизмат кўрсатган муҳандис. Фақат кенжатоийим менга ёрдам бераман, деб ўқиёлмай қолди, бечора. Ошхонада ошпазлик қилади. Ҳозир ҳаммамизни шу шўрлик боқиб турибди.

БЕЧОРА

Қишда далаларга яхоб беришу гўнг чиқариш, баҳорда экин-тикину ёзда гўзани суғориб, чопиқ қилиб, «ҳар дақиқаси олтинга тенг» бўлган кузда ҳосилни жонажон компартияга териб бериб, гўзапоясини уйига ташиб олиш учун умрини ўтказган бир бечора деҳқон болачақасини «уйли-жойли» этиб бўлгач қишлоғининг бир четидаги баланд тепаликка чиқиб, пешонасига қўлини соябон қилиб узоқ-узоқларга қараб:

— Вой-бўй, дунёнинг бу томонида ҳам шунча кенг жойлар бор экан-а? — дермиш...

СССРНИ КИМ БОҚАДИ?

— Ўзбеклар ёшпасига текинхўр!

— Ўзбеклар ҳаммаси порахўр, нашаванд!

— Ўзбекларнинг этак-этак болаларини боқавериб, тинкамиз қуриб кетди!!!

— Унақа жиноятчию боқиманда ўзбекларни ССР Иттифоқидан чиқариб юбора қолмайсизларми?

— Ҳо, унда СССРни ким боқади?

ЭШИТМАЯПМАН, ҚАТТИҚРОҚ ГАПИРИНГ!

Мунча қишлоқни телефонлаштирдик, бунча шаҳарни телефонлаштирдик деб лоф уриб юрилган ривожланган социализм шароитида ҳамма иш қўл учида бажарилар, сифат деган нарса бутунлай унутиб юборилган эди. Кунларнинг бирида қишлоқдан келган содда деҳқон қабулхонада навбат кутиб ўтирарди. Ичкарида эса директор ким биландир бақириб гаплашарди:

— Нима? Эшитмаяпман. Қаттиқроқ гапиринг! А, а? Ҳа, ҳа, ўша! Эртага бир келиб кетинг! Бир келиб кетинг, деяпман. Бир келиб кетинг. Эшитаяпсизми? А? Нима?

Директор бор овози билан бақирарди. Лекин гаплашаётган одам уни эшитмасди. Деҳқон эса бу ажаб-товур бақирӣқ-чақирӣқдан ҳайрон. Ниҳоят сабр косаси тўлиб кетди шекилли, котиба қиздан сўради:

- Бошлиғингиз ким билан гаплашаяптилар?
- Бир дўстлари билан.
- У қаерда туради?
- Қўшни мавзеда!
- Тавба, ундай бўлса шунақа 9-қаватдан туриб бақиравермай, телефонда гаплашиб қўя қолмайдиларми?

ХОТИНИМНИ ҚЎЯМАН

- Эшматвойни Чернобилга — атом ҳалокатидан заҳарланган жойларни зарарсизлантириш учун хизматга жўнатамиз, — деди ҳарбий комиссариат вакили унинг отасига чақирӣқ қоғозини тутқазаркан.
- Йўқ, оқибати даҳшатли ўлим билан тугайдиган бунақа жойга ёлғиз ўғлимни жўнатмайман!
- Нега энди, ихтиёр Сиздами ё давлатдами?
- Ўзингиз айтингиз-чи, унинг отаси ким? Менми ё давлатми?
- Ҳозиргача билмаган бўлсангиз, билиб қўйинг, унинг отаси давлат!
- Унда ҳозироқ бориб хотинимни уч талоқ қўяман!
- А, нега?
- Менга хотин бўлатуриб, Давлатдан бола орттирадиган хотиннинг жазоси шунақа бўлади.

ДИРЕКТОР БЎЛАДИ

- Ўғлингизнинг ўқишга заррача лаёқати йўқ, — дебди институт декани бир комсомол талабанинг коммунист отасига. — Яхшиси унинг умрини беҳуда ўтказмай, олиб кетинг!
- Ие, нималар деяпсиз домла, — ўғлим албатта шу ерда ўқиб диплом олади!
- Ўқиёлмайди деяпман-ку! Ахир, бунақа ўқиш билан қанақа қилиб муҳандис бўлади?
- Бунинг унга кераги ҳам йўқ-да, домла. Билсангиз, у муҳандис эмас, директор бўлади!

1991—1996 йиллар

ЖИННИХОНА ҲАНГОМАЛАРИДАН

БУГУН ДАМ ОЛИШ КУНИ

Бир гуруҳ жинниларни бошқа шаҳарга кўчиришга тўғри келиб қолибди. Шунда уларни тайёрага жойлашибди-да, қўлларига бир шишадан лимонад бериб дейишибди:

— Бугун сизларга дам. Тўполон қилмай мана шу лимонадларни мазза қилиб ичиб, ўтиринглар, хўпми?

— Хўп бўлади! — деб жавоб беришибди жиннилар баб-бараварига.

Шундай қилиб эшиклар беркитилибди-да, тайёра парвоз қилибди. Манзилга бориб қўнғач, қарашса фақат биттагина жинни қолибди. Бошқалари йўқ.

Даҳшатга тушиб сўрашибди.

— Қолганлар қани?

— Бўшаган шишаларни сотиб келгани кетишди.

— Ие, қаердан?

— Анави ердан?

Қарашса, тайёра остидаги запас эшик очиқ эмиш...

— Сиз-чи, сиз нега бормадингиз?

— Э, мен уларга ўхшаб жинниманми?! Ахир, бугун дам олиш куни-ку. Барибир дўкон очилмайди, — деб жавоб берибди «ақлли» жинни бамайлихотир.

СУВНИНГ УЧИДАН ТОРТИБ

Жиннихона шифокорлари ҳар ҳафтада бир марта беморларни назоратдан ўтказар, савол-жавоб қилиб кўриб, тузалганларини уйига жўнатиб юборар экан. Кунларнинг бирида шу мақсадда кетаётиб бундоқ қарашса уч-тўрт бемор жиннихонанинг пастдаккина томига чиқиб олиб, чойгумлардан йўлга қараб сув қуяётган экан. Улар дўхтирларни кўргач бир-бирларига қараб гудурлаб олишибдию яна сув қуйишни давом эттиришибди. Аммо биттаси негадир тез орқасига ўгирилиб ўгириб олибди-да, сувни томга қуя бошлабди. Шунда бош шифокор:

— Ана шу беморнинг ақли-ҳуши жойига келиб қолганга ўхшайди. У бизни кўриб уялганидан томдан йўлга сув қуйишни тўхтатди. Чамаси уст-боши ҳў бўлмай ўтиб олсин, деб бизни аяди.

Дўхтирлар томга чиқиб ўша беморни олиб тушибдилар. Бош шифокор уни саволга тутибди:

— Биз бу ерга келаётганимизда сизлар томда туриб йўлга чойгумлардан сув қуяётган эдингизлар, шундайми?

— Шундай, йўл чангимасин деб сув сепаётгандик.

— Яқин келганимизда сиз сув сепишни тўхтатиб турдингиз, нега?

— Ахир, шундай қилмасам, чойгумдан қуйилаётган сувнинг учидан тортиб мени пастга тушириб оласизлар-да, кейин думбамга укол қиласизлар, деб кўрдим-да, — дея жавоб берибди жинни.

МИТТИ ҲАЖВЛАР

ЎЗИНИНГ ҲОЛИ НЕ КЕЧАРКАН

Узоқдаги бир ўрмон шоҳи — шернинг яккаю ёлғиз кизи бор экан. Бўйи етиб кўзга ташланиб қолгач унга совчилар кўпайиб кетибди. Айиқ, бўри, тулки, ҳатто олмахону қуёнлар ҳам совчиликка боравериб, шернинг тинка-мадорини қуритишибди. Шунда кизини кимга беришини билмай ўрмон шоҳининг боши қотибди. Ўйлаб-ўйлаб бир қарорга келибди-да шундай дебди:

— Мен бир баланд минора қурдираман. Кимки унинг тепасидан ўзини ерга ташлаб ўлмай қолса, ўшанга қизимни бераман!

Минора тепасига чиққан ошиқ ҳайвонлар у ердан ўзларини ерга ташлаб омон қолмасликларига кўзлари етиб бирин-кетин қайтиб тушаверишибди. Бундан ҳафсаласи пир бўлган шер куёв танлаш учун бошқа шарт ўйлаб топаман, деб эндигина орқасига қайтиб кетаётган экан, тўсатдан бир нарса минорадан гу...п..п..п этиб ерга тушибди, атрофга чанг-тўзон кўтарилибди. Чанг бироз тарқагач қараса, ерга тушган айиқ эмиш. У оқсоқланиб, оқсоқланиб минорага яна қайта чиқа бошлабди. Шунда ўрмон шоҳи:

— Бўлди, бўлди, айиқвой! Қизим сеники, мени кўрмай қолди деб бошқатдан ташлашинг шарт эмас, — деган экан, айиқ унга ўгирилиб:

— Кечирасиз, шоҳим, мен ҳам минорадан ўзимни ерга ташламоқчи эмасман. Лекин у ердан мени пастга итариб юборганининг ўзини ҳам бир итарворайчи, ерга тушиб ҳоли не кечаркин, — депти миноранинг устида думини ликиллатиб турган тулкини кўрсатиб.

«ПОЛИЧУДЕС» ҮЙИНИ

— Үртоқ ҳайдовчи, рудда ичиб юриш таъқиқланганини биласизми?

— Жарима олақолинг, ўртоқ йўл назоратчиси! Мана, минг сўм!

— Бўлмайди!

— Унда икки минг ола қолинг.

— Бўлмайди!

— Уч минг бўладими?

— Бўлмайди, деяшман-ку, қанақа одамсиз ўзи?

— Беш минг етар бўлмаса?

— Бўлмайди, дедимми, бўлмайди. Гап тамом!

— Бўлмаса бўлмас. Унда хоҳлаганингизни қилинг!

— Сизни дўхтирга олиб бораман.

— Бош устига, боравераман!

— Ие, нега, ҳайдовчилик гувоҳномангиздан ажралиб қолишдан қўрқмайсизми?

— Ичмаган бўлганимдан кейин нега қўрқарканман?

— Қизиқ-ку. Унда нега шунча пул ваъда қилдингиз?

— Ҳзим шундоқ. Сиз билан бир «поличудес» ўйини ўйнагим келиб қолувди, ютқаздингиз...

БИЗ ЭМАС, ЧУСТ

— Акам Наманган вилоятида, мен Андижон вилоятида, укам Фарғона вилоятида, кичик синглим яна Наманган вилоятида туғилган.

— Нима бало, ота-онангиз вилоятлараро кўчиб юришганми?

— Йўқ, биз эмас, ҳаммамиз муқим яшаган Чуст тумани турли вилоятларга ўтиб турган.

АМАКИЖОН, БИТТА ЧЕКТИРИНГ

— Илтимос, амакижон, битта чектиринг!

— Ие, бу нима деганинг, ҳали ўн ёшга ҳам тўлмай туриб чекишга бало борми?

— Мен аслида кашандамасману, лекин оз-моз ароқ ичган пайтимда чекким келиб қолади-да!

— Ҳой, тирранча, нималар деяпсан? Ҳали шу муштумдеккина жонинг билан ароқ ҳам ичасанми?

— Ичмай дейману, хотиним билан уришиб қолган пайтларимда чидолмай қиттайгина отивораман-да!

— Ё алҳазар! Ҳали она сутининг ҳиди оғзингдан кетмай туриб сени ким уйлантириб ҳам қўя қолди?

— Вой, нималар деб алжираяпсиз, амакижон? Мени шу ёшимда ким уйлантирарди? Синфимиздаги Гуля билан ўзимиз шундоқ эру хотин бўлиб олганмиз, холос.

— Во ажабо, ўзи кимнинг ўғлисан?

— Э, боринг-э, одам қуригандек келиб-келиб сиздақа паст кишидан сигарет сўрадимми? Бермасангиз бермай қўя қолинг. Эдикларникига бориб қуруғидан ўраб жиндак тортиб қўя қоларман...

КАР ВА ЙЎЛОВЧИ

Бир кар киши пахта териб юрган экан. Узоқдан нотаниш йўловчи келаётганини кўрибдию унинг берадиган саволларини тахмин қилиб ўзича жавоб тайёрлаб қўйибди.

У ҳозир келиб «Бу пахтазор кимга қарашли?» деб сўрайди. Мен «Бу жамоа хўжалигига қарашли» дейман. Кейин у «терган пахтангизнинг килосига неча сўм оласиз» дейди. Мен «беш сўм оламан» деб жавоб бераман. Охирида у «Олган шу пулингиз меҳнатингизга арзийдими?» деган саволни беради. Мен «жуда арзийди-да!» деб қўя қоламан.

Ниҳоят, нотаниш киши яқин келиб:

— Ҳорманг, тақсир! — депти. Кар:

— Бу жамоа хўжалигига тегишли! — деб жавоб берибди.

Бу киши ё телба, ё мени масхара қиляпти деган хаёлга борган йўловчининг жаҳли чиқиб:

— Шу гапинг учун қулочкашлаб бир урсам нима қиласан? — депти.

Унга жавобан кар:

— Беш сўм оламан, — депти. Кутилмаган бу жавобдан баттар тутоқиб кетган йўловчи:

— Еган калтагингга шу пул арзийдими? — деса, кар тиржайиб туриб:

— Жуда арзийди-да! — дермиш.

ЁМОН, ЖУДА ЁМОН!

Собиқ шўролар ҳукмронлиги даврида ҳозирги кас-бига садоқатли, ҳалол ДАН ходимларига сира ўхша-майдиган бир таъмагир ГАИ инспектори бор экан. Ўт-ган-кетган йўловчи ҳайдовчиларни тўхтатиб, пулини шилиб олавераркан. Уни қоидабузар, ичкиликбоз ҳайдовчилар «энг яхши инспектор» дейишаркан. Са-баби «атаган»ларини бериб, «нарушение»ларини жойида ёпиб кетишавераркан-да! Аммо қоидага риоя қилиб юрадиган ҳайдовчилар бу «соққа»чи инспек-тордан безор эканлар.

Кунларнинг бирида наманганлик бир ҳайдовчи пойтахт кезиб юриб ҳалиги «соққачи»га дуч келиб қо-липти. Уни кўрган инспектор «ўз оёғи билан ўлжа келди» деб дарҳол ҳуштагини чалиб тўхтатишти:

— Қани, ҳужжатларингизни кўрсатинг!

— Бош устига, марҳамат!

— Ҳм..м, «техосмотр»дан ўтганмисиз?

— Албатта-да, усиз юриб бўладими!

— Ёмон-ку!

— Ие, яхши денг, нега ёмон дейсиз?

— Тўғри, сизга яхши, аммо бизга ёмон... Ҳўш, ни-ма десам экан. Тормозингиз яхши ишлайдими?

— Узоқ йўлга чиққан одам тормозни созламай рул-га ўтирармиди! Ҳаммаси яхши!

— Яхшимас! Жуда ёмон! Унда чироқларингиз ях-ши ёнадими? Уни ҳам бир текшириб кўрайлик-чи...

Инспектор чироқларни ҳам ёқиб кўрипти, эскироқ-микин деб баллонларга ҳам қарапти. Ҳаммаси жойида, ҳаммаси яхшимиш. Бундан баттар ҳуноб бўлиб, «ёмон, жуда ёмон!» депти. Шунда ҳайрон бўлган ҳайдовчи:

— Ўртоқ инспектор! Ҳужжатларимнинг бари бе-нуқсон, машинам яхши созланган бўлса, бунинг ни-маси ёмон? Нега, ахир, «ёмон, ёмон, жуда ёмон» деяверасиз? — деб бундоқ қараса, инспектор радио-магнитофонидан таралаётган мусиқага ўйнаб кетип-ти. Ҳайдовчи ҳужжатлариму машинам ҳар томонлама бенуқсонлигидан хурсанд бўлиб инспектор ўйнаб кетди-я, деб турса у ҳайдовчига муқом қилиб:

— Сиздан ҳам «чойчақа»мни олай деб у қилиб кўрдим, бу қилиб кўрдим бўлмади, бошқа илож қол-магач, ҳеч бўлмаса 5—10 сўм қистирар деб рақсга тушяпман-да! Қани ноумид қилмай «атаганингиз»ни қистириб кетинг, — дермиш.

1994—1997 йиллар

ИНТЕРМЕДИЯЛАР

КАККУЛАР

Қизли уйнинг кўча эшиги очилиб, эру-хотин ўғли билан кириб келади. Уй эгалари — эру-хотин баравар пешвоз чиқиб уларни ичкарига таклиф қилишади. Меҳмонлар иккитадан кўзларини тўрттадан қилиб, атрофни кузатишади. Ичкарига киришгач, бир пиёла чай устида суҳбат бошланади:

Қ и з н и н г о н а с и: — Хуш келибсизлар, меҳмонлар, хуш келибсизлар. Оббо, Салтанатхон-эй, зап келибсизлар-да. Бир гурунглашадиган бўлибмиз-да-а!

Й и г и т н и н г о н а с и: — Худди шундоқ! Бир гурунглашиб, ҳол-аҳвол сўраб кетайлик, дедик-да! Дарвоқе, қизларинг кўринмайди. Бўй етиб қолгандир-а?

Қ и з н и н г о н а с и: — Шундоқ, айланай, шундоқ!

Й и г и т н и н г о н а с и: — Узатишга тайёрмисизлар?

Қ и з н и н г о н а с и: — Ҳа, энди, қизимиз 18 ёшга тўлди-ку! Тайёр бўлмай ўлибмизми?

Й и г и т н и н г о н а с и: — Демокчиманки... мебел-пелел дегандек...

Қ и з н и н г о н а с и: — Ҳа, адажониси омон бўлсинлар. Биттагина қизимиз деб ҳали ўн ёшга тўлмасданоқ нақ «импортний»сидан олиб қўйганлар.

Й и г и т н и н г о н а с и: — «Спальнийси» ҳам борми?

Қ и з н и н г о н а с и: — Вой ўргилай Сиздан, ҳаммаси бор, ҳаммаси! Комплект!

Й и г и т н и н г о н а с и: — Гилам-пилам, идиш-товоқ, кийим-кечаклари-чи?

Қ и з н и н г о н а с и: — Ҳаммаси тайёр, деяпман-ку, ҳаммаси тайёр! Нима, биттагина қизимизни муҳтож қилиб қўярмидик...

Ў ф и л: — Менгачи, менга?

(Уй эгалари ўфилнинг бу гапини тушунмай ҳайрон бўлишади. Буни сезган йигитнинг онаси аниқлик киритади.)

Й и г и т н и н г о н а с и: — Ўғлимиз куёвга ҳам саруполар тайёрмикан, деб сўраяптилар-да!

Қ и з н и н г о н а с и: — Куёвга ҳам тайёр! Учта костюм-шим, пальто, куртка, плаш, соату, узук, соябон, ҳаттоки парфюмериясигача ҳаммасини олиб қўйганмиз!

(Йигитнинг онаси эрига қарайди. У «бўлагиди» деган ишорани қилади).

Й и г и т н и н г о н а с и: — Чиндан ҳам шундай бўлса, энди мақсадга кўчсак. Биз (ўғлини кўрсатиб) мана бу суқсуримизга қаллиқ излаб юрувдик. Сизларнинг ҳам қизларинг бор экан деб эшитдигу хонадонингизга қулчиликка келдик.

(Бу гапни эшитган қизнинг отаси ярқ этиб хотинига қарайди. Улар ўзаро маънодор кўз уриштириб оладилар).

Қ и з н и н г о н а с и: — (меҳмонларга қараб). Ҳм... совчимиз денглар... шунинг учун ҳам...

Й и г и т н и н г о н а с и: — Ҳа, шунинг учун ҳам аввал тўйга тайёرمىсизлар деб сўраб олдик-да, қудажонлар!

(Қизнинг ота-онаси меҳмонларнинг томдан тараши тушгандек қилиб «қудажонлар» деганига ҳайратланиб ёқа ушлашади).

Ў ф и л: — Анови, ҳовлиларингда турган мойи артилмаган «Нексиа»ни менга тўйда совға қиласизларми ё «ота чақириқ»да?

Й и г и т н и н г о н а с и: — (ўғлига қараб) Энди, ўғилгинам, бу қудаларимизнинг хоҳишлари. Аммо ўлимдан бошқа ишнинг тез бўлгани яхши!

Й и г и т н и н г о т а с и: — Тўғри, қанча тез бўлса, шунча яхши!

Ў ф и л: — Мен барибир «дом»ингизда уйланмайман. Агар данғиллама битта участка олиб бермасалар тўй бўлмайди!

Й и г и т н и н г о т а с и: — Ўғлимиз орзу-ҳавасли йигит-да, қудажонлар! Шу айтган битта данғиллама участкасини тўйдан олдин олиб берсаларинг, қизларингизни ўша ерга туширсак, девдик.

Й и г и т н и н г о н а с и: — Бир ёғи ўзларингизга ҳам обрў-да, қудажонлар! Фалончининг қизи «дом»га тушибди дегани қаёқдаю, данғиллама участкага тушибди дегани қаёқда!

Қ и з н и н г о т а с и: — (энсаси қотган ҳолда куёвнинг ота-онасига қараб). Хўп, данғиллама участкани биз олиб берсак, уни жиҳозлар билан тўлдириш ҳам биздан бўлса, куёвхон тўрага мойи артилмаган

яп-янги «Нексиа»нинг калитини ҳам биз тутқазсак, унда сизлар нима қиласизлар?

Й и г и т н и н г о н а с и: — Шундоқ суқсурдек-кина ўғлимизни қизингизга қўш-қўллаб топширамиз-да, қудажон!

Қ и з н и н г о т а с и: — Каккуга ўхшаб денг...

Й и г и т н и н г о т а с и: — Ие, бу нима деганингиз, қудажон?

Қ и з н и н г о т а с и: — Билмасангиз билиб қўйинг. Какку деган қуш бор, у ҳеч қачон ўз боласини ўзи боқмайди. Бошқа қушларнинг инига тухумини қўядию қочади. Бечора қуш унинг тухумини босиб жўжасини очади. Кейин ўзимни болам деб ўйлаб, боқиб учирма қилади.

Й и г и т н и н г о н а с и: — Вой, бу билан нима демоқчисиз, қудажон? Қизим тушган жойида тинчисин дейдиган ота-она бунақа гапни сира айтмайди. Қудачилик минг йилчилик дейдилар-а! Ҳозирдан шунақа сан-манга борсак бундан кейини нима бўлади? Орага совуқлик тушиб қолади-я!

Й и г и т н и н г о т а с и: — Ҳа-я, қудажон! Орамизга ҳозирдан совуқлик тушмасин. Сал офирроқ бўлинг. Ахир, қизли бўлганингиздан кейин унга сеп-меп ҳам қиласизда. Одамлар пайғамбарлар сийлаган деб куёвнинг соясига ҳам салом беришади-я!

Қ и з н и н г о н а с и: — Ҳе, боринглар-э, қанақа одамсизлар ўзи? Ҳе, йўқ, бе йўқ, бизни «қудажон, қудажон» деяверасизларми?

Й и г и т н и н г о н а с и: — Ие, нега қизишасизлар? Қиз туққандан кейин унинг сарф-харажатига ҳам чиданглар-да!

Қ и з н и н г о т а с и: — Э, бор-э, қанақа одамсанлар ўзи? Нимага бизни қуда-қудалайверасанлар? Қани, бу ердан бир туёқларингни шиқиллатиб қолингларчи!

Й и г и т н и н г о н а с и: — Вой, ўлмасам, одам деган қудаларини ҳам шунақа ҳайдайдими? Бунақада қизларинг эрга теголмай, бир умр тоқ ўтиб кетади-ку!

Қ и з н и н г о т а с и: — Йўқол, кўзимга кўринмаларинг, каккулар! Кишт! Кишт! Кишт!!!

Қ и з н и н г о н а с и: — Кишт-э! Кишт!! Тезроқ кишт!!!

Й и г и т н и н г о т а с и: — *(хотини ва ўғлига қараб)* Қани бир кор-қол рўй бермасидан тезроқ

учайлик бу ердан! (Кўллари қанот қилиб). Тезроқ,
учайлик пирр...р.. Пир..р...р...

Й и г и т н и г о н а с и: — Булар тўйнинг
бошланишидаги шу арзимас чиқимларга шунчалик
додаворишса ҳали «келин салом», «чорлар», «ота ча-
қириқ», «турилган кун», «бешик тўйи», «суннат
тўйи»лардаги сарф-харажатларга қанақа чидайди?
Қани учдик, тезроқ! Бу пастлардан ҳеч нарса унмайди
шекилли! Пир...р...р... пир..р..р.. (ўғлига қараб) учдик!

Ў ф и л: — Учдик, пир...р...р... пир...р...р...

(Совчилар бир-бирларига урилиб-сурилиб чиқиб ке-
тишади. Хонадон соҳиблари кутилмаган «меҳмон»лар-
нинг бу қилғилиқларидан хафа бўлиб, бир-бирларига анг-
райганча қотиб қолишади).

ОТАСИ — ОЙИСИ, ОЙИСИ — ОТАСИ

Оддий ўзбек хонадони. Уй тартибсиз, идиш-товоқ-
лар ювуқсиз. Аёл кишининг кўйлагини, жиякли лози-
мини кийиб, бошига рўмол ўраб олган ота уч нафар
боласига ўрмакилашиб юрипти. Ерга тўшалган гилам
устида 3 ва 5 ёшли болалари ухлаб ётипти. Телевизор
кўйиғлиқ. Отанинг қўлидаги 6 ойлик чақалоқнинг
яраланган бир қўли оқ латта билан бойланган. Чақа-
лоқ йиғлай бошлайди. Ота уни кўтариб юриб алла
айтади:

Кўзичоғим, оппоғим,
Икки кўзи мунчоғим.
Менинг суянган тоғим,
Аллаё, алла!

Соғиндик кўп отангни,
Қийнама мен — онангни.
Боғлаб кўйдим ярангни,
Аллаё, алла!

Отанг келар ой бўлиб,
Шаддир-шуддир сой бўлиб.
Ҳаммадан ҳам бой бўлиб,
Аллаё, алла!

Эшик очилиб иккита каттакон жомадон кўтариб,
терлаб-пишиб хотин кириб келади. Унинг сочи калта,
эркакча қилиб кесилган. Эғнида шим-кўйлак. Хотини-

нинг келганини алла айтаётган эр сезмай қолади. Ухлаб ётган боласини кроватчасига ётқизади-да, ўз каравотига қараб юраётган пайтда хотин унинг ортидан кўриб қолади.

Хотин: — Ие, бу аёл ким бўлди экан? Ҳм... ҳаммаси тушунарли. Мен болам-чақам деб чет элларга бориб, ит азобини чекиб юрсаму бу ерда у бегона хотин билан... ҳе, эр бўлмай ўл!

(Эр бу гапларни бўлаётган кинодаги гап деб ўйлаб телевизорга қарайди. Ногоҳ қаршисига кўзгудан хотинини кўриб қолади ва йиғлаганча унга пешвоз чиқади).

Эр: — Ассалому алайкум, ойиси! Яхши келдингизми? (Кўз ёшини рўмолчаси билан артиб). Чарчамадингизми?

Хотин: — Вой, ўлмасам, адаси, Сизга нима бўлди? Мўйловингиз қани? Нега менинг кийимларимни кийиб олдингиз?

Эр: — Э, Сиз сўрамангу, мен айтмай, ойиси. Кичкинамиз жуда қийнаворди-да! (Яна кўз ёшини артади).

Хотин: — Нима, мўйловингизни битта қўймай таг-тути билан юлиб олдим?

Эр: — Йўқ! Ўзим қириб ташладим, ойисига ўхшайин деб...

Хотин: — (ҳайратланиб) Нега?

Эр: — Бола йиғлайверди, йиғлайверди. Сўрғични ҳам сўрмади. Бунақада ўлиб қолади-ку деб роса қўрқдим. Кейин (устбошига ишора қилиб) шунақа ойиси бўлиб, алдаб эмиздим-да.

Хотин: — Қанақа қилиб? Бундоқ тузукрок тушунтирсангиз-чи?

Эр: — Дастлаб ойм деб ўйлаши учун рўмолингизни ўраб олдим. Лекин у барибир ишонмади. Гап мўйловда бўлса керак, деб уни ҳам қириб чиқдим. Аммо болангиз тушмагур шунда ҳам ишонмай, йиғлайверди. Кейин кўйлагингизни ва мана бу лозимингизни кийиб чиқдим-да шишага сут қуйиб, сўрғичини офзига тикдим. Бироқ у эммади! Ўйлаб-ўйлаб охири мана бундоқ қилиб (шишани кўйлагининг ичига яшириб, сўрғичининг учини ташқарига чиқариб кўрсатади) сўрғични офзига солгандим, финг демай эма бошлади. Кўйлагингизнинг ҳидини ҳидлаб, ойм деб ўйлади-да, бечора!

Х о т и н: — Баракалла! Ойиси бўлишни роса жойига қўйибсиз, қойил!

Э р: — Вой, эсим курсин, ойиси! Ўтиринг ҳам демашман-ку. Шунча оғир юк билан роса чарчагандирсиз. Келинг, ўтиринг. Аввал оёқларингизни бир уқалаб қўйай...

(Хотин келиб стулга ўтиради).

Эр ерга чўккалаб унинг оёқларини уқаламоқчи бўлади.

Х о т и н: — Қўйинг, йиғиштиринг бунақа бачкана қилиқларингизни! Анави чамадондан сигаретимни олиб беринг. Қўлимда юк билан чеколмай, роса хумор бўлдим!

Э р: — Сигарет?! Сиз сигарет чекасизми?

Х о т и н: — Нима, Сиз ойисиликни жойига қўйганингизда мен чекишни эпломмайманми? Ўргандим-да!

(Эр елка қисиб ҳайратланган ҳолатда сигаретни олиб келади-га, биттасини олиб хотинининг оғзига тикади. Кейин гугурт чақиб тутади. Хотин бурқситиб-бурқситиб чекади).

Э р: — Қалай, ойиси, энди хуморингиз босилдими?

Х о т и н: — Ҳа, бироз! Вой жоним-эй! Роса чарчадим-да! Қани энди, отаси, эсон-омон етиб келганим учун юзта-юзта отиб олайлик. Чемодадаги коньякни олиб очинг! Ўзиям зўр импортний экан-да! Дарвоқе, закускага нимангиз бор?

Э р: — Тузланган бодринг!

Х о т и н: — Вой, эси йўқ, одам-эй! Намунча замондан ортда қолган қолоқ инсонсиз. Коньякка шўр бодрингни закуска қиладими? Шоколад беринг, шоколад!

Э р: — Шоколадни болаларингиз еб қўйипти, ойиси! Энди нима қиламан?

Х о т и н: — Болага шоколад берманг, зарар қиладди, деб неча бор айтганман, сизга! Ҳе, лапашанг! Шунча шоколадни едириб тамом қилдингизми? Бунинг ўрнига эмизиш керак эди, эмизиш!

Э р: — Кичкинангизни эмиздим, ойиси, эмиздим! Лекин катталари эммайди-ку. Э, шу ўн кун ичида бўладиганим бўлди. Керакмас менга бунақа тижорат-пижоратингиз. Бўлди, етар! Ойисилик ўзингизга сийлов! Бугундан бошлаб мен яна отасиман. Ҳа, отаси бўламан!

Х о т и н: — Хўп, мен розиман! Аммо Сиз ҳам бошқаларнинг отасига ўхшаб бундоқ (бош бармоғини

панжасига ишқаб кўрсатиб) жарақ-жарақ пул топиб келинг, бўлмаса!!!

Э р: — Унақаси кўлимдан келмайди!

Х о т и н: — Унда ойисилигингизни тан олинг-да, «ойиси»!!! (Шовқиндан катта ўғил уйғониб кетади. Кўзини уқалаб-уқалаб улар томон юра бошлайди).

Ў ф и л: — (отасига қараб) Ойижон, отам қачон келадилар? (Ногоҳ ойисини кўриб қолади) Урра! Отам келиптилар, отам! (Бориб ойисини кучоқлайди).

Х о т и н: — Ўзим ўргилай, сендан, болажоним. Мен кетганимда отанг қийнаб қўймадими сенларни?

Ў ф и л: — Йўқ, отам бизга жуда яхши ойижон бўлдилар. Укамизни эмизишни ўрганиб олдилар. Бизга шоколад бердилар. Энди биз бир умр отамни ойижон дейдиган бўлдик.

Х о т и н: — Мени-чи, мени ким дейсизлар?

Ў ф и л: — Сизни отажон деймиз!

Х о т и н: — Эшитдингизми, ойиси? Боринг энди, яхшилаб ош дамланг. Сизни ойиси бўлганингизни бир бошлаб ювайлик!

Э р: — Хўп бўлади, отаси! Дарвоқе, сизни отаси бўлганингизни ҳам қўшиб ювамизми, ё...

Х о т и н: — Қўшиб ювамиз, ойиси, қўшиб! Ҳар иккисини биратўла катта қилиб ювамиз. (томошабинларга қараб) Сизлар ҳам келинглар, отаси-ойиси, ойиси-отаси бўлганимизни бир яхшилаб ювамиз. А, лаббай, нима дедингиз?

1997 йил

АСКИЯЛАР

ГАЗЕТА-ЖУРНАЛЛАР ПАЙРОВИ

Г а з е т х о н: — «АДОЛАТ» борми?

К и о с к а ч и: — Бор! «ҲУРРИЯТ» ҳам бор!

Г а з е т х о н: — Унда «ХАЛҚ СЎЗИ» ҳам чиқиб турибдими?

К и о с к а ч и: — Нафақат «ХАЛҚ СЎЗИ», бутун «ЎЗБЕКИСТОН ОВОЗИ» бутун жаҳонга чиқиб турибди.

Г а з е т х о н: — Эй, яшанг! «ВАТАН» ҳам борми?

К и о с к а ч и: — Э, нималар деяпсиз: Ватаним бор деб кўкрагимга уриб мақтаниб юрибман-ку! Ахир, Ватан мен учун «ҲАЁТ ВА ҚОНУН»-ку!

Г а з е т х о н: — Унда «ВАТАНПАРВАР»лар ҳам серобдир?

К и о с к а ч и: — Халқимизда «ДИЁНАТ» борлиги учун ҳам «ВАТАНПАРВАР»лар кўпайяпти-да!

Г а з е т х о н: — Ундай бўлса «ХОЛИС» айтингчи, «ТУРКИСТОН»нинг келажаги порлоқми?

К и о с к а ч и: — Бу саволингизга нафақат мен, балки «ҚАЛБ КЎЗИ» билан қараган ҳар бир киши «ИШОНЧ» билан жуда ҳам порлоқ деб жавоб беради.

Г а з е т х о н: — Демак, энди «ҚАДРИЯТ»ларимиз ҳам топталмас экан-да!

К и о с к а ч и: — Ҳа, ўлманг! Шунинг учун ҳам барча туркийзабон мамлакатларда «МИЛЛИЙ ТИК-ЛАНИШ» кучайяпти-да!

Г а з е т х о н: — Бундан келиб чиқадики, нафақат Ўзбекистонимиз, балки ҳамма туркий халқлар ҳаётидан, айниқса «ҚИШЛОҚ ҲАЁТИ»дан «ХАБАР»дор экансиз-да, а?

К и о с к а ч и: — Ҳа, хабардорман. Илгарилари қашшоқ бўлган барча туркийлар энди «МУЛҚДОР» бўлиб боряптилар.

Г а з е т х о н: — Бу «ОИЛА ВА ЖАМИЯТ» мустаҳкам бўлишидан далолат беради. Шундай эмасми?

К и о с к а ч и: — Худди шундай! Сўзларингизнинг «МЕҲРИГИЁ»си бор-а, азизим.

Г а з е т х о н: — Ҳа, ҳозир ҳамманинг дилидаю тилида меҳригиё. Шунданми «САҲОВАТ»ли одамлар кўпаяпти.

К и о с к а ч и: — Бу гапингизни шарқда «МАШЪАЛ» Ўзбекистонимиз пойтахти — «ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ», десак янглишмаймиз.

Г а з е т х о н: — Шу «ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» рўёбга чиқаётгани учун «ТОШКЕНТ ОҚШОМ»лари ҳам тобора файзли бўлиб боряпти-да!

К и о с к а ч и: — Мамлакатимиз, «НУРЛИ ЙЎЛ»дан кетаётгани учун ҳам шундай бўлмоқда-да, укагинам!

Г а з е т х о н: — Бунга сабаб менимча халқимиз халқаро «ҲУҚУҚ»ларини англаётганида. Шундаймасми?

К и о с к а ч и: — Шундай, укагинам, шундай! Ҳуқуқини билган халқ бой бўлади. Бир қаранг: юртимиз кундан кунга бойиб боряпти. Ҳатто энг замонавий автомобилларни ишлаб чиқаряпти. Мамлакатимизда «АВТОМОБИЛЧИ»лар шундай кўпайиб кетяптики...

Газетхон: — Кечирасиз, гапингизни бўлдим. Халқимиз фақат иқтисодий жиҳатдангина ўсаётгани йўқ. Унинг «ТАФАККУР»и ҳам ўсяпти.

Киоскачи: — Бунақа тараққиётни илгари фақат чет элларнинг «КИНО»сида кўрардик.

Газетхон: — Энди ўз юртимизда кўряпмиз. Юртимиз бошдан-оёқ бирдай «ГУЛИСТОН»га айланмоқда.

Киоскачи: — Ахир, юртимизни бекорга жаҳон осмонидаги «ШАРҚ ЮЛДУЗИ» дейишмаяпти-да!

Газетхон: — Ҳа, ўлкамиз мустақилликни қўлга киритгач унинг юлдузи ҳар қачонгидан ҳам порлаяпти. Менга қолса уни «ТОНГ ЮЛДУЗИ» деган бўлур эдим.

Киоскачи: — Нима деб атасак ҳам юртимиз юлдузи порлайверсин. Шунда сиз билан биз ҳам бахтли, «САОДАТ»ли яшаймиз.

Газетхон: — Яшанг, мен сизни бутун «ОСИЁ БОЗОРИ»ни эгаллаган «САВДОГАР» десам, дунёқарашни бой, зукко, зиёли одам ҳам экансиз. Суҳбатлашиб мазза қилдим.

Киоскачи: — Унда тез-тез келиб, мен билан «МУЛОҚОТ»да бўлиб туринг. Дарвоқе, янги газеталардан олмайсизми? Ахир, матбуот ҳаёт «КЎЗГУ»сику.

Газетхон: — Унда менга «ФУНЧА» ва «ЁШ КУЧ» журналларидан бера қолинг.

Киоскачи: — Қап-катта одам бу журналларни нима қиласиз? Ё ёшлар асарларини бошқа тилларга ўтирадиган «ТАРЖИМОН» «ЎЗУВЧИ»мисиз?

Газетхон: — Ҳа, шунақаман. Қолаверса, адабиётимизни «ЖАҲОН АДАБИЁТИ»га олиб чиқувчилар ҳам шу ёшлар бўлади.

Киоскачи: — Ундай бўлса марҳамат! Илоҳим юрагингиздаги ёшларга бўлган муҳаббат олови янада авж олиб «ГУЛХАН»га айлансин.

Газетхон: — Айтганингиз келсин. Энди хайр бўлмаса. Ҳамиша «СИҲАТ-САЛОМАТЛИК» бўлсин!

Киоскачи: — Хайр кўришгунча! Илоҳим бу гўзал, «СИРЛИ ОЛАМ»да «ФАН ва ТУРМУШ»имиз равнақ топаверсин!

ГАЗАК ПАЙРОВИ

(ИККИ МАСТ АСКИЯСИ)

Б о қ и: — Намунча имиллайсан, хумпар! Қуйсангчи, тезроқ, нафсим жикиллаб кетяпти. Қуй УЗУМнинг сувидан, юзта, юзта!

С о қ и: — Оҳ, оҳ, оҳ! Ичимсан-да, ичим! Ўзиям роса отгим кептурувди. Ма, ол! Ие, нега қўлинг титрайди? Титрама! УЗУМнинг сувини газаксиз ичма, йўқса бир-икки отмаёқ тирра қотиб ухлаб қоласан, мана ОЛМА!

Б о қ и: — Ҳой, хумпар, газакни олма, дейсанми? Нега олмасаканман? Оламан! Мана бу «ПОМИДОР» ҳам жа газакбоп экан-да! Бир тишлай!

С о қ и: — Қўйвор, қўйвор деяпман! Вой дод! Қўйвор, нега бурнимни тишлайсан?! Вой, хайрият-э, қутилдим. Нима, жинни-пинни бўлдингми, помидор деб бурнимни тишляяпсан-ку! Газак керак бўлса анави ҲУСАЙНИни ол.

Б о қ и: — Оббо муғомбир-эй! Помидорни бурним, дегани уялмайсанми? Ё шунақа деб уни ўзинг емоқчимисан, хумпар? Ҳусайнинг ҲАСАЙНИ бўлсаям емайман! Ие, нега юзларинг қизариб кетди. Худди ШОЛФОМдек?

С о қ и: — Ажаб бўлпти, худди ШОЛФОМга ўхшасам ўхшайвераман. Сенга ўхшаб КЎКСУЛТОҶдек кўкариб кетмасам бўлди-да!

Б о қ и: — Майли, нима десанг деявер. КЎКСУЛТОҶга ўхшасам ўхшайвераман. Лекин сенга ўхшаб бузмайган ШАФТОЛИҚОҚИга ўхшамасам бўлгани!

С о қ и: — ШАФТОЛИҚОҚИ у ёқда турсин, ТУРШАКка ўхшатсанг ҳам ўхшайвераман. Аммо сенга ўхшаб ТОМОШАҚОВОҚқа ўхшамасам бўлди.

Б о қ и: — Нима бало, айниб қолдингми? Ё УЗУМнинг суви деб ИТУЗУМнинг сувини ичиб олдингми?

С о қ и: — ИТ ЎЗИМ, дейсанми?

Б о қ и: — Ҳа, ИТ... УЗУМ!

С о қ и: — Майли, ИТ ЎЗИМ десанг деявер. Ит ўзинг бўлсанг, менга нима!

Б о қ и: — Ҳой, бола, мени ит деб ҳақорат қилма? Сал ўзингни ТУТ! Бўлмаса бир уриб бутун ичганингни бир зумда қустириб ташлайман!

С о қ и: — Қани, зўрға-зўрға топиб ютганимни қўсдириб, увол қилиб кўр-чи, нақ бошингда ЁНФОҚ ча-қаман!

Б о қ и: — Ҳай-ҳай. Бундоқ қилманг, зўравон! Жа, кўрқиб кетдим-ку! Сал КАРАМ қилинг.

С о қ и: — Ана шунақа! Кўрққанингдан ғамНОК бўлиб қолсан, уагинам!

Б о қ и: — Ҳой, ярамас-эй, ичимга «юзта» кирди деб намунча гердаясан? Ахир, сен ҲУСАЙНИ бўлсанг, мен ҲАСАЙНИман-а. Тагин бир уриб АНЖИР қип-қўймайин, сени!

С о қ и: — Нималар деяпсан? Бунақа жаҳлимни чиқараверсанг, нақ АНОРдек сиқиб, сувингни ича-ман-а!

Б о қ и: — Ичавер, УЗУМнинг, ИТУЗУМнинг сувини ичганинг етмаган бўлса энди одамнинг ҳам сувини ичавер. Жа, сувхўр РЕДИСКА бўлсанг ҳам барибир терингни шилиб, оқлайман ўзимни!

С о қ и: — Энди «ОҚ»ига ўтмоқчиларми, жа, оқ-лайман, оқлайман деб қолдилар. Ё «ОҚУРУҒИ»дан топдиларми?

Б о қ и: — Ҳа, ОҚУРУҒИдан тайёрланган оқ МУ-САЛЛАС топдим.

С о қ и: — Ростданми? Вой молодес-эй! Қойил! Ўзимни дўстимсан-да, дўстим! Ҳақиқий дўстлар битта. МАЙИЗНИ ҳам тенг бўлиб ейди! Қани, бўлиб ташла иккимизга, йўқасам!

Б о қ и: — Жон деб бўлардим-у, лекин бу МУ-САЛЛАС эмас, оддий ШАРБАТ экан-да!

С о қ и: — Э, унақа бўлса ўша ШАРБАТингни ётволиб то қорнинг ТАРВУЗдек шишиб кетгунча ўзинг ичавер!

С о қ и: — Ётволиб ичаманми, ўтириб ичаманми, бу менинг ишим. Сенга ўхшаб юриб ТУРИП емасам бўлгани!

С о қ и: — ТУРИП есам епман-да, сен БОДРИНГ есанг мен бирор нима демаяшман-ку, ахир!

Б о қ и: — Мен еган БОДРИНГ тузланган, яхши газак бўлади. Уни ТУЗЛАМА дейдилар!

С о қ и: — ТУЗЛАМА дейсанми, тузла дейсанми, менга барибир. Лекин еб турган нарсанг бодринг эмас, нақ ТАРРАнинг ўзи-ку!

Б о қ и: — Тара дейсанми? Қани у? Дўконга топ-шириб, яримта ЖАСОРАТга алмаштириб келаман.

С о қ и: — ЛИҚ-ЛИҚ қилавермай тезроқ бориб кел бўлмаса? Газакка жиндак СОСИСКА ҳам қўшиб кел.

Б о қ и: — Сосиска топилмаса сенга КОЛБАСА ҳам бўлаверадими?

С о қ и: — Бўлаверади! Лекин уни ҳам тополманг ўзим сенга СУЗМА тайёрлаб қўяман.

Б о қ и: — Сузманг ўзингга сийлов! Хоҳласанг ундан ҚУРУТ тайёрлаб, сўриб юравер ПИВО билан.

С о қ и: — Мен эса сенга ШҮРБАЛИҚ олиб келдим газакка деб.

Б о қ и: — О, унда ЛАҚҚА ютарканмиз-да бори-ни? Қани отдик бўлмаса!

С о қ и: — Отдик! Оҳ, оҳ, оҳ! Яйратади-я, жонивор, яйратади! Кирган жойигача яйратади. Дарвоқе, қани энди балиқхўр, бир ИТБАЛИҚ бўлиб ўзингни сувга ташла-чи?!

Б о қ и: — Ҳали мен сенга ИТБАЛИҚ бўлдимми? Аввал ўзингга боқ, кейин ногора қоқ, деганлар. Ўзингга қара, ўзинг ИЛОНБАЛИҚСАН.

С о қ и: — Худди шундоқ! Мен илонбалиқман, қоч. Бўлмаса, сен ИТБАЛИҚни бутунлай ютиб, тириклай ҳазм қивораман. Қани, тез ўзингни сувга ташла! Бўл, тезроқ! Баракалла, ташладингни? Энди кетингдан ИЛОНБАЛИҚ ҳам ташлайди. Кетдим. Шалоп!!!

Б о қ и: — Вой-дод, қутқаринглар, чўкаяпман. Балиқларга газак бўламан, ёрдам беринглар!!! Мен ИТБАЛИҚМАС, одамман, одам. Итбалиқ эмас...

С о қ и: — Вой-дод, ким бор?! Чўкаяпман. Мен ИЛОНБАЛИҚ эмас, одамман, одамман! Одамман! Одам!!!...

ҚОВУН ПАЙРОВИ

М а ҳ м у д ж о н: — Ҳа, Тошпўлатжон, нима бўлди Сизга, ўзи? Бозорнинг қоқ ўртасида туриволиб нуқул БОСИВОЛДИ, босиволди, деб бақирасиз. Нима босиволди?

Т о ш п ў л а т: — Ҳеч нима босиволгани йўқ. Қовун сотяпман, қовун! Дарвоқе, ўзингизга нима бўлди? Ҳадеб АНАНАС, ананас, дейсиз. Кимни сўкяпсиз?

М а ҳ м у д ж о н: — Ҳеч кимни сўкмаяпман. Манам қовун сотяпман. Энди ананас тугади. Бу ёғига ШАКАРПАЛАК, шакарпалак, дейман.

Т о ш п ў л а т: — Шакарпалак, шакарпалак деяверингу ҚИРҚМА, қирқма деб бақираверганингиз нимаси?

М а ҳ м у д ж о н: — Қовунни ҚИРҚМА, қирқма деяпман-да!

Т о ш п ў л а т: — Қовунни қўирқма, қирқма деяпман дейсизу аслида ўзингиз қирқиб сотяпсиз. Бунинг устига ҳадеб ОБИНОВВОТ, обиноввот деб хўрозга ўшаб қичқирасиз, нима у обиноввот?

М а ҳ м у д ж о н: — Шунча қовунфурушлик қилиб обиноввотнинг нималигини билмайсизми? Агар чинданам билмасангиз кечқурун КЎКЧАГА боринг. Ўша жойда кўрсатиб қўяман, обиноввотни!

Т о ш п ў л а т: — Кўкчада кўрсатиб қўяман, деб намунча кериласиз? Ё кўкчанинг АМИРИМИСИЗ?

М а ҳ м у д ж о н: — Э, нималар деяпсиз ўзи, жа оширвордингиз-ку! Шу ҚЎЙБОШИМ билан ман қанақасига амир бўламан?

Т о ш п ў л а т: — Шу қўйбошим билан дедингизми? Афтидан ойна-пойнага ҳам сира қарамайсиз шекилли, бошингиз ҚЎЙБОШИ эмас, нақ БЎРИКАЛЛАНИНГ ўзгинаси-ку!

М а ҳ м у д ж о н: — Сизам баъзи одамларга ўхшаб ҳадеб одамнинг бошига қарайверар экансиз-да? Унақа дуч келганнинг бошига тил теккизаверманг. Бунақа қилаверсангиз бир ҚОРАКЎЛ ҚАЛПОҚ тикдириб кийиб оламан, кейин калбошимни ҳам кўролмай қоласиз.

Т о ш п ў л а т: — Агар шунақа қилиб ҚОРАКЎЛдан қалпоқ тикдириб киядиган бўлсангиз, ўшанга мос қилиб битта КАМПИРЧОПОН ҳам тикдириб кийинг. Йўғасам одамлар бошига оёғи мос тушмаяпти, деб кулгу қилишади, сизни.

М а ҳ м у д ж о н: — Эл оғзига элак тутиб бўлармиди? Ким нима деса деяверсин. Қоракўлни қалпоқ қилиб тикиб оламану ТУРКМАН бўлиб юравераман.

Т о ш п ў л а т: — Туркманман десангиз ҳам барибир Сиз Туркман бўлиб қолмайсиз. Бас тошлоқлик экансиз, ҳамма барибир ТОШЛОҚИ деяверади!

М а ҳ м у д ж о н: — Намунча одамни тергайверасиз. Худди бир пайтлардаги қизил болшавойларга ўхшаб. Ё сизам ҚИЗИЛ УРУҒларданмисиз?

Т о ш п ў л а т: — Йўқ, ҚИЗИЛУРУҒлар авлодидан эмасман. Ота-боболаримиз раис ўтишган РАИСУРУҒман.

Маҳмуджон: — Мен ҳам холис одамман. Ўша пайтларда ҳам на қизил уруғларга, на ОҚУРУҒЛАРГА қўшилмаганман. Тинчгина кайфимни суриб юраверганман!

Тошпўлат: — Ичмайдиган, тақводор одамман деб керилардингизу тагин кайф қилиб юрганман дейсиз. Буни қанақа тушунса бўлади? Ё ҲАНДАЛАКнинг бўйига ҳам маст бўлаверадиганлар хилиданмисиз?

Маҳмуджон: — Ҳа, ҳандалакнинг бўйига ҳам маст бўлиб олиб овозимнинг борича бақириб ашула айтадиган ДОНИЁРларданман.

Тошпўлат: — Ие, ҳали шунақамисиз? Манам ўшанақаларданман. Келинг, иккимиз БЕҚАСАМ ЧОПОН кийволиб бир ашула айтайлик, бўлмаса!

Маҳмуджон: — Жоним билан!

Маҳмуджон ва

Тошпўлат иккиси: — Ҳиди келса маст бўлайлик ҲАНДАЛАКнинг бўйига, ҲАНДАЛАКнинг бўйига, ҲАНДАЛАКнинг бўйига...

ҚЎШИҚЛАР НОМИ ПАЙРОВИ

Муштурм: — Менга қаранг, раис, хўжалигингиздагилар шу ғанимат дамларда пахта йиғим-теримини авж олдиришяптими, ё ҳамон шийпон ҳовлисидаги «ШОҲСУПА»да «ПАЛОВ»ни еб, эркаклар мўйловини силаб, аёллар «Қошига ўсма қўйиб», «ҚАЧОН КЕЛАСИЗ» деб ҳашарчиларни кутиб ўтиришибдими?

Раис: — Йўқ, асло ундай эмас, ҳозир мустақил «ГУЛШАН ДИЁРИМ»изда қишлоқдаги «ЎЗБЕКИСТОН ҚИЗЛАРИ»нинг ҳам, «ЙИГИТЛАР»нинг ҳам меҳнатига «ЭҲТИЁЖ» катта. Шунинг учун ҳам улар ишни қойилмақом қилишяпти. Ҳатто баъзи шаҳарликлар ҳам уларга етолмай «ДОФМАН» деб юрибди.

Муштурм: — Ундай бўлса-ку, яхши-я, лекин шолининг ичида курмак учраганидек, баъзан хотин-қизлар орасида «САТАНГ»лари, эркаклар ичида «ТАКАСАЛТАНГ»лари бўлади-да, мен шулар ҳақида гапиргандим.

Раис: — Ҳозирги «ЎЗБЕК ХОТИН-ҚИЗЛАРИГА» ҳам, «ЙИГИТЛАР»ига ҳам сиз айтган ярамас иллатлар бутунлай ёт. Улар бир пайтлардаги лоқайдларга сира «ЎХШАМАС», ҳар томонлама «ГЎЗАЛ», бахтиёр.

Муштурм: — Рост айтдингиз, Юртимиз ёшлари истиқлол берган бахтдан сира «АЙРИЛМАСИН».

Айни пайтда пахта теришаётганда «ШАБОДАЛАР» эсиб, майин сочларини силасин. Тезда режалар юз бўлсин. Сўнгра биз уларни энди «ҲОРМАНГИЗ» деб зафар билан қутлайлик.

Р а и с: — Худди шунақа шодиёна кунлар яқин. Аммо тантаналаримизга сиз ҳам ўз вақтида келасизми ёки «Муштум» тоға «КЕЛДИМУ» ё «КЕЛМАДИ» деб «ИЗЛАЙМАН»ми?

М у ш т у м: — Йўқ, раис. Зафар тўйига албатта бораман. Қамишдан белбоғ бойлаб, хизмат қиламан. Юртимизда «ТҶЙ УСТИГА ТҶЙ БЎЛСИН». Тўйга фақат мен эмас, шаҳардан «ШИФОКОРЛАР», «ШОФЁРЛАР» — ҳамма-ҳамма боради. Аммо, санъаткорлар тўй пайтида «ДИЛДОР ЎЙНАСИН»ни айтишганида раққосалар ҳиром этса, Сиз о «КЎЗЛАРИНГ», «ШАҲЛОЛАРИНГ», «КОКИЛИНГ», дейсиз-у, бизга «ҚАРАМАЙСИЗ»да...

Р а и с: — Жуда ўтказиб юбордингиз-ку. Унчалик эмас. Мен мезбон сифатида меҳмон кутаман. Унақа шўхликлар бизга ярашмайди. Аввал сиз ваъдага «ВАФО АЙЛАНГ». Тўйимизга келинг, ўшанда ҳаммасини кўрасиз.

М у ш т у м: — Хўп, раис, албатта бораман. Ҳозирча хўжалигингиздаги «ДОНГДОРЛАРГА» кўпдан-кўп «САЛОМ АЙТИНГ».

Р а и с: — Хайр, Муштум тоға. Саломингизни албатта «АЙТАМАН». Бундан буён бунақа бир-биримизни соғинтириб қўймайлик. «Ё СИЗ КЕЛИНГ, Ё МЕН БОРАЙ».

ТАХАЛЛУС ПАЙРОВИ

М у ш т у м: — Ука, Сиз бу йил «Пўлат от»ингизда 200 тонна пахта териб олмоқчи бўлибсиз. Нима, Сизда ўзгалардан кўра бошқачароқ бирор ХИСЛАТ борми, дейманда!

М е х а н и з а т о р: — Менда ҳеч қанақа бошқача хислат йўқ. Лекин аҳд билан ФАЙРАТ бор. Мана шу икки нарса УЙГУН бўлгани сабабли ҳамиша юрагим ЖЎШҚИН. Шунинг учун ҳам баъзилар мени УЧҚУН дейишади.

М у ш т у м: — Аммо билаб қўйинг, укагинам УЧҚУНдан ЁНГИН чиқади! Ҳадеб пайкалма-пайкал САЙЁР бўлиб кезавермай бирор кун ТУРГУН яшанганда, Сиз ҳам!

Механизатор: — Адашдингиз Муштум бобо, мен бир жойда Тургун яшасам қандай қилиб бунақа меҳнатда ФОЛИБ бўламан!

Муштум: — Ҳа, шунинг учун ҳукуратимиз Сизга катта ЭЪТИБОР бериб орден билан мукофот-ляпти. Баракалла, ёш механизаторлар Сизга доим ТОЛИБ бўлаверсин. Аммо сиз бундан талтайиб кетманг. КАМТАР бўлинг.

Механизатор: — Нималар деяпсиз, Муштум бобо, талтайиш бизга ёт. Балки мустақил диёримда яшаб меҳнат қилаётганимдан фахрланаман. Меҳнатнинг таги роҳат деган гап ҳозир рўёбга чиқмоқда. Турмушим гўзал, ўзим доим ХУШНУДман. Айниқса ГУЛЧЕХРА қизларни кўрсам борми, қалбимда МУ-ҲАББАТ учқунлари ЯШИН каби чақнаб кетади.

Муштум: — Ҳақ гапни айтдингиз. Мен истиқлолдан олдинги деҳқонларнинг оғир ҳаётидан ВОҚИФман. Мана энди Сиз ҳам, мен ҳам ЭРКИНмиз. Шунинг учун қалбимдаги меҳрим тобора ТЎЛҚИН отмоқда.

Механизатор: — Қойилман Сизга, ниҳоятда ХОЛИС одам экансиз. Агар иложи бўлса, хўжалигимизда МУҚИМ бўлиб қолсангиз, бошимиз осмонга етарди.

Муштум: — Таклифингиз учун раҳмат! Аммо юмушларим кўп. Бошқа ПЎЛАТ от суворийлари билан ҳам учрашишим керак. Хайр, ОМОН бўлинг!

Механизатор: — Дилкаш суҳбатингиздан ДИЛШОДман. Хўжалигимизга яна келинг, уйимизнинг СУЛТОНИ бўласиз. Хайр, Муштум тоға!

АСАРЛАРНОМИ ПАЙРОВИ

Деҳқонбува: — Бу дейман, шоир, хўжалигимизга тез-тез келиб турадиган бўлиб қолдингиз. Теримчи «ОПА-СИНГИЛЛАР» ҳақида бирор нарса ёзмоқчимисиз ё «ҚОРА КЎЗЛАР»дан бирортаси юрагингиздан уриб қолганми?

Шоир: — Ҳа, «ҚОРА КЎЗЛАР»ингизни бир кўришдаёқ севиб қолганман. Севганда ҳам ўз «ОТА»сидек севаман. Аммо анави қизларингиз худди «СИН-ЧАЛАК»ка ўхшайди. Ўшалар ҳам пахта терадими?

Деҳқонбува: — Терганда қандоқ! Ахир, улар тумандагина эмас, вилоятда ҳам «МАШЪАЛ»-ку! Уларнинг ҳар бири бу йил 3 тоннадан пахта теришмоқчи. Аммо сиз уларнинг режаларини «САРОБ» деб

ўйламанг. Балки комил ишонч билан ҳозирданоқ «ФО-
ЛИБЛАР» деб ёзаверинг.

Ш о и р: — Ёзишга-ку ёзаман. Аммо улар ваъдаси-
га «ВАФОДОР» бўла олмай мени ёлғончи қилиб
қўйишса-чи... Унда беҳад «ИЗТИРОБ» чекаман-да.

Д е ҳ қ о н б у в а: — Йўқ, уларнинг аҳди қатъий.
Пахтазор денгизларида юз бераётган «ҚУДРАТЛИ
ТЎЛҚИН» шундан далолат беради.

Ш о и р: — Ундай бўлса, илғор қизларингиз ҳақида
янги асар яратишимга «УМИД» қилаверинг. Ҳа, айт-
моқчи хўжалигингизга «ТОШКЕНТЛИКЛАР» ҳам ҳа-
шарга келишган дейишганди. Улар ҳам пахта теришяп-
тими? Ё «ЧИНОР»нинг остида «ОЛТИН ВОДИЙДАН
ШАБАДАЛАР» эсишини пойлаб ётишибдими?

Д е ҳ қ о н б у в а: — Кемага тушганнинг жони бир
деганларидек, азамат ҳашарчилар ҳам деҳқонлар билан
бир сафда туриб дур теришяпти. Ҳеч ким «ҚУЁШ
ҚОРАЙМАС»дан бурун пахтазордан чиқмаяпти.

Ш о и р: — Ундай бўлса яхши. Аммо мен кечадан
бери уларни «ИЗЛАЙМАН»! Ҳашарчилар ўзи қайси
бригадада ишлашяпти?

Д е ҳ қ о н б у в а: — Уларни топиш осон. Мана
шу «ЙЎЛ»дан тўғри кетаверсангиз чорраҳага чиқасиз.
Сўнг ўнг томондаги энг «УЛУФ ЙЎЛ»га бурилиб, бир
оз юргач, излаганларингизни топасиз. Фақат «ДАДИЛ
ҚАДАМ» ташланг. Йўқса улар бошқа пайкалга ўтиб
кетишади.

Ш о и р: — Катта раҳмат, Деҳқонбува! Сизга мана
шу китобни эсдалик учун бераман, бу шу учрашувидан
«ЁДГОР» бўлиб қолсин.

Д е ҳ қ о н б у в а: — Раҳмат, шоир! Тез-тез келиб
туринг. Орамизга асло «ҲИЖРОН» тушмасин!

1991—1996 йиллар

АФАНДИ ЛАТИФАЛАРИ

Бир фоҳиша аёл Афандидан сўрабди:

— Афандим, иблиснинг башараси қанақа бўлади?

— Юз марта эшитгандан бир марта кўрган афзал
дейдилар? Иблиснинг башараси қанақалигини ҳам
мендан сўраб ўтирмай, яхшиси кўзгуга бир қарасанг
аниқ кўрасан қўясан, — деб жавоб берибди Афанди
ҳозиржавоблик билан.

* * *

Афанди ўглини саёҳатга олиб чиққан эди. Баногоҳ қоринлари оч қолиб чойхонага киришибди. Қарашса, бир гуруҳ одамлар гурунглашиб ўтиришган экан. Афанди улар билан танишиш мақсадида сўрай кетибди:

- Биродар, Сизнинг отингиз нима?
- Қўзивой!
- Кимнинг ўғлисиз?
- Қўчқорвойнинг.
- Сизники-чи?
- Бойхўроз.
- Кимнинг ўғлисиз?
- Лочинбекнинг.
- Сизники-чи?
- Бўривой.
- Отангизнинг исмлари-чи?
- Қоплонбек.
- Сизники-чи?
- Бургутали...

Афанди Бургуталининг отаси кимлигини ҳам сўраб ўтирмай ўғлига депти:

— Юр, ўғлим, бу ердан тезроқ кетайлик. Қорин очиб турганда чойхона деб адашиб зоопаркка кириб қолибмиз.

* * *

Ўтакетган қабиҳ ва дилозор киши бор эди. Унинг совуқ қилиқлари башарасига ҳам уриб афт-ангори музга ўхшаб кетганди. Бир куни у худога нола қилиб:

— Эй Парвардигор, мени жаннатингга рўбарў қилгин, — деб турган экан. Ногоҳ қаршисида Афанди пайдо бўлиб:

— Сен Оллоҳдан жаннатга эмас, дўзахга рўпара қилишини сўра. Зеро сенинг муздан совуқ башарангнинг дўзах олови сал илитмаса бу дунёнинг оловлари кор қилмайди, — депти.

* * *

Афанди қўлида «Машғал»ни кўтариб туриб «Зулмат»ни ўқиётган экан. Таажжубланган бир одам бунинг сабабини сўрабди. Шундай Афанди:

— Эй нодон! Агар «Машғал»ни кўтариб турмасам бу «зулмат»ни қандай ўқийман, — деб жавоб берипти...

Умрида қовун экиб кўрмаган олибсотар қовунчи Афандидан сўрабди:

— Афандим, қовунни узганда палагидан сув чиқадими, йўқми?

— Унисини билмадим, лекин сендақаларга улгуржи сотганида деҳқоннинг кўзидан сув чиқиши аниқ, — деб жавоб берибди Афанди.

Афандининг хотини шаҳло кўзликда мислсиз экан. Кунларнинг бирида уйига бир меҳмон келибдию аёлнинг гоят гўзал кўзидан кўз узолмай қолибди. Буни Афанди сезиб қолганини билгач эса нохуш вазиятдан кутилиш учун ундан:

— Афандим, дунёда энг гўзал кўз қанақа бўлади? — деб сўрабди.

Шунда тутақиб турган Афанди:

— Бировнинг хотинига олаймайдиган кўз дунёда энг чиройли кўз бўлади, — деб жавоб берибди.

Афандидан бир ўғри сўрабди:

— Дунёда энг хунук кўз қанақа бўлади?

— Бировлар мулкига олайдиган кўз дунёдаги энг хунук кўз бўлади, — деб жавоб берибди Афанди унинг ўғрилигига киноя қилиб.

Кўчадан ўтиб кетаётган Афандига кутилмаганда қопағон ит ташланиб қолибди. Тўс-тўполонни эшитган эгаси чиқиб итини ажратиб олибди. Шунда Афанди унга қараб:

— Ҳой биродар, у ёқ-бу ёғимга қаранг-чи, итингиз бирор еримни тишлаб олмаганмикан, — депти.

Бир киши Афандининг ўғлига ҳазиллашиб шундай депти:

— Ҳой, Афандининг боласи, менга жуда ёқиб қолдинг. Юр, сени ўзим билан олиб кетай, бугундан бошлаб менга ўғил бўла қол.

— Йўқ, — деб жавоб берибди Афандининг ўғли. — Мен ўз отамни яхши кўраман. Агар сизга чинданам менга ўхшаш фарзанд керак бўлса хотинингизни бизникига олиб бориб қўйинг. Худди мендақа ўғил туғиб бергач, олиб кетаверасиз.

Бир киши Афандини синаш мақсадида шундай депти:

— Афандим, бугун қуёш сиздан хафа бўлганга ўхшайди, қаранг, вужуди қон бўлиб ботиб кетяпти.

— Йўқ, аксинча меңдан хурсанд бўлиб ботяпти, — депти Афанди қатъий оҳангда.

— Буни қаңдай исботлайсиз?

— Агар хафа бўлиб ботганида, эртага қайтиб чиқмасди!

Афандидан бир киши сўрапти:

— Афандим, одамлар қачонгача жонларини жабборга бериб, бойлик йиғаверадилар?

— Ер юзи бойликка тўлиб, бир тийинлик чақа ҳам сизмай қолгунча, — деб жавоб берибди Афанди.

Афанди тирикчилик илинжида у қилиб кўрди бўлмади, бу қилиб кўрди бўлмади. Охири нонвойликка қўл уриб кўрувди, хамирни шўр қилиб қўйди. Шунда унинг нонини олган одамлар:

— Афандим, бу нима? — деб сўрашган экан, Афанди:

— Тузланган нон, — деб жавоб берибди.

Кеча-кундуз тинмай меҳнат қилаётган Афандидан сўрашипти:

— Афандим, намунча кунни тунга улаб ишлайверасиз?

— Тезроқ тузалиш учун дори-дармонга пул йиғяман!

— Ахир, ҳозир соппа-соғсиз-ку.

— Эй, нодон, — депти Афанди елка қисиб, — соғлигимда дори-дармонга пул йиғиб қўймасам, ётиб қолганимдан кейин қаңдоқ топаман?

Афанди узоқ сафар олдидан бир бой қўшнисидан пул қарз сўраб чиққанди, у:

— Афандим, Сизга ҳар қанча қарз керак бўлса бераман. Аммо пулимни тукқан «пойизи» билан қайтарасиз, — деб шарт қўйибди.

Аммо Афанди бойга қарзни қайтариш чоғида қанча олган бўлса ўшани берибди. Шунда бой:

— Эй, Афанди, пулимни тукқан «пойизи» қани? — деб сўраган экан, Афанди:

— Пулингизни «пойизи» ўлик туғилган эди, ўша ёққа кўмиб келавердим, — депти.

Афандининг уйига ҳовлиқиб келган бир киши:

— Афандим, қизингиз «қиз зиёфат» базмида кўп овқат еб бўкиб қолди. Аҳволи оғир. Ҳозиргача бу дунёдан кўз юмган бўлса ҳам ажаб эмас, — депти.

Шунда Афанди:

— Менинг қизим шу арзимас «қиз зиёфат»да ҳам бўкиб қолиб, дунёдан кўз юмадиганлардан эмас. Агар шундай бўлганида эди унинг онаси биринчи бор «чорлар»га борганидаёқ бўкиб ўлиб, қизим бу дунёда кўз очмаган бўлур эди, — деб жавоб берибди.

Афанди ҳар куни кечқурун ишдан қайтганида гўштсиз овқат еб ўтирган болаларига қараб:

— Гўшт одамни тез қаритади, ёғ қон босими касалига дучор қилади, — деб ваъз ўқир эди. Маош олган куни бир кило қўй гўштию ярим кило думба кўтариб келиб хотинига:

— Бугун мана бу қўй гўштию, қўй ёғига қойилмақом қилиб бир ош дамлагин, — деган экан, болалари:

— Дада, ҳар доим «гўшт одамни тез қаритади, ёғ қон босими касалига дучор қилади» дер эдингиз-ку, — дейишибди. Шунда Афанди:

— Гўшту ёғ шунақа нарсаки, болаларим, йўғида одамни қаритиб, қон босимини оширади. Борида эса есанг қувват бўлади, — деб жавоб берибди.

Кўчада икки киши тортишиб қолиб, ўзаро ади-бади айтишга ўтиб кетишибди. Бири ундоқ деса, иккинчиси бундоқ дермиш. Охири улар қизишиб жанжаллашиб кетишибди. Кутилмаганда бири қўлини пахса қилиб:

— Мен эр кишиман, — деб ўшқирса, иккинчисининг жони халқумига келиб:

— Агар сендақа одам эр бўладиган бўлса, мен хотинман, — депти.

Бу гапни эшитган Афанди:

— Сизларни жон деб ажратиб қўяр эдим, лекин эру хотининг ўртасига эси бор одам тушмайди-да, — деб ёнларидан ўтиб кетаверибди.

Афанди бир чойхонага кириб қолса, у ерда ошхўрлик қилаётганларнинг ҳаммаси учига чиққан фирром олиб сотарлар экан. Бири олиб, бири қўйиб содда сотувчиларни қандай алдаганию, харидорларни қанақа қилиб чув туширгани хусусида мақтанаверишибди. Ногоҳ улардан бири Афандини менсимайгина калака қилгандек бўлиб:

— Афанди, Сиз ҳам бирор нарса олиб сотасизми? — деб сўраб қолибди. Шунда Афанди:

— Ие, ҳали билмасмидиларинг? Менинг «бизнесим» сизлардақаларнинг ҳийлаю найранглари ҳақидаги ҳангомаларни латифа қилиб сотиш-да, — деб жавоб берибди.

Афанди эшагининг ўрнига яп-янги «Жигули» машинаси олиб ҳайдовчилардан қандай қилса олдинга юришию, қандай қилса орқага юришини сўраб ўрганди.

Тушлик пайтида нонвойхонадан нон олиб келиш учун уни миниб кетди. Бироқ тахминан ўн минутлик бу йўлдан бир соатда қайтиб келди. Шунда ҳайдовчилар:

— Афандим, нари борса ўн минутлик шу арзимас жойга яп-янги машинада худди эшагингизда юргандек нақ бир соатда бориб келдингиз-а, — дейишса, Афанди:

— Бу машина деганларингнинг олдинга юрадиган бешта «скорис»и бор экан. Аммо орқага юрадиган «скорис»и фақат биттагина экан. Шу боис боришда тез бордим, келишда эшагимдан ҳам секин келдим-да, — дермиш.

Афанди ёшлигида араб тилини ўрганаман деб орзу қилгану, бироқ ўқиёлмай доғда қолган экан. Бахтига мактабда ўғлига шу тилни ўқитадиган бўлишибди. Бундан боши осмонга етган Афанди унинг билимини синаш учун савол бериб кўрибди:

— Уғлим, араб тилида буқани нима дейишаркан?

— Э, дада, араблар буқанинг сузиб юборишидан кўрқиб бузоқлигидаёқ сўйиб юборишар экан. Шунинг учун ҳам араб тилида буқа деган сўз йўқ, — деб жавоб берибди Афандининг ўғли.

Афанди «текинга мушук ҳам офтобга чиқмайди» дегувчи бир таъмагир туман ҳокимини синаш учун ҳузурига келса, у қабул қилишни хоҳламай:

— Эй Афанди, сен билан бекорга латифагўйлик қилиб ўтиришга вақтим йўқ. Мен фақат фойдаси тегадиган ишлар билан шуғулланаман, — депти.

Шунда Афанди:

— Сенга Ҳақ Таоло пайғамбаримизга муносиб кўрмаган нарсани бергани рост экан-да, — деб эшикни орқасидан тарс этиб ёпса, котиба қиз:

— Афандим, Ҳақ Таолонинг пайғамбарига муносиб кўрмай бизнинг ҳокимимизга берган нарсаси нима экан? — деб сўраб қолибди. Унга жавобан Афанди:

— Таъмагирлик! — дептию хайр-маъзурни ҳам насия қилиб, чиқиб кетибди.

Афанди машинасини йўл четида қолдириб бозордан у-бу олиб чиқса машинасини ўғри уриб кетибди. Шунда:

— Худога шукур, шукур, Оллоҳ бир асради-да, — деяверибди.

Уни кўрган бир одам:

— Ие, Афандим, машинангизни ўғри уриб кетдию, сиз нега нукул худога шукур, Аллоҳ бир асради-да, деяверасиз, — деб сўраган экан, Афанди:

— Хайриятки, ўғри машинадан чиқиб кетганимда келибди. Бордию ичида ўтирганимда келганида ҳам ўзимдан, ҳам машинадан ажралардим, — дермиш.

* * *

— Хотинжон, — дебди Афанди 8 март куни. — Сенга бугун олган совғам хўп ярашади-да.

— Вой, Ҳазратим-ей, кўп овора бўлибсиз-да. Кўзи қанақа? Ёқутми, олмосми ё бриллиант?

— Ие, қизиқмисан, хотин ангишвонанинг ҳам шунақа қимматбаҳо кўзи бўладими?

* * *

Университетда ўқитувчилик қилаётган Афандидан сўрашибди:

— Талаба қизларнинг дарс пайтида ойнага қараб пардоз-андоз қилиб ўтиришига қандай қарайсиз?

— Жуда ҳам завқ билан!

* * *

Афанди Ҳиндистонда сайр қилиб юрган чоғида икки қаватли автобуснинг юқори қаватига чиқиб қолибди-ю, бирдан ранг-рўйи ўчиб, шошилиб тушиб кетибди. Шунда ҳамроҳлари:

— Ие, Сизга нима бўлди, нега ёв қувгандек қочиб тушяпсиз, — дейишса, у:

— Ахир мен ҳайдовчиси йўқ автобусда қандай юраман, — деб жавоб берипти.

* * *

Таъмагир қози:

— Афандим, Сиздан ҳам ҳеч ёруғлик чиқадими? — деб сўраган экан, Афанди:

— Мен Сизга лампочка эмасман, — деб жавоб берипти.

* * *

Афандининг уйида бемор ётган хотини нола қилиб:

— Ҳароратим қирқ градусдан ошиб кетди, — деди. Шунда Афанди:

— Унда мен печкани тезда ўчириб қўяй!
— Ие, нега энди...
— Қирқ градус иссиқлик чиқарадиган текин печка турганида кўмир ёқиладиганининг нима кераги бор?!

* * *

— Афандим, кечаю кундуз тиним билмай нималарни ўйлайверасиз?
— Нима қилсам соч-соқолим оқармаслигини!

* * *

Боши оғриб шифохонага борган Афандидан шифокор:
— Ароқ ичасизми? — деб сўраган экан, Афанди:
— Сўраб бергунча уриб бер деганлар. Қани тезроқ қўйинг, — депти.

* * *

Афанди хотинини курортга жўнатиб ўзи уйда қолган экан, одамлар:
— Афандим, бу қанақаси бўлди? — деб сўрашибди. Шунда Афанди:
— Бу жанжалкашдан қутулишининг бошқа иложини тополмасам, нима қилай, — деб жавоб берибди.

* * *

Колхоз раиси ҳисобот бера туриб, юзлаб қўйларни бўри еб кетганлиги туфайли чорва бош сонини кўпайтириш режаси бажарилмаганлигини айтибди ва бу бўрилардан қандай қутуламиз, деб сўрабди. Шунда Афанди:
— Бунинг йўли осон, — дебди. — Атиги бир йилгина бўрилар бош сонини кўпайтиришга режа белгиланса кифоя. Ўшанда қўйлар бўриларни еб тутатган бўлади.

* * *

Бир чаласавод, таъмагир домла масжидда дунё ҳақида ваъз айтаётган экан, бир киши:
— Домла, қайси дунё ҳақида гапиряптилар, — деб сўрапти. Шунда Афанди:
— Шу нақд дунё ҳақида-да! — деб жавоб беришти.

— Буни қаёқдан билдингиз?

— Чунки бу домла ҳеч қачон насия дунёга иш битирмайдилар-да!

* * *

Афанди ниҳоятда тили заҳар хотинига ўшқирибди:

— Юзимдан сўр, қани бўл тезроқ, юзимдан сўр, деяпман!

— Ие, нега энди?

— Дўхтир менга юзингизни зулукка сўрдиринг, де-ди.

* * *

Афанди йўлда кетаётиб бир хуржун топиб олибди-ю, қувонганича уни сотиб пул қилиш учун бозорга шошибди. Бориб қараса хуржун йўқ. Уни қаердадир тушириб қолдирибди. Фамнок бўлиб қайтиб келаётса, одамлар ундан:

— Афандим, хуржунни қанчага сотдингиз, — деб сўрашибди. Шунда Афанди:

— Қанчага олган бўлсам шунчага, — деб жавоб берибди.

* * *

Афанди қадим замонда бир гуноҳ иш қилиб қўйган экан. Подшоҳ унинг икки қулоғини тешиб қўйиш билан жазолашни буюрибди. Бу гапни эшитган Афандининг қизчаси шоҳ хузурига бориб:

— Кекса отам бу жазога чидамай ўлиб қолиши мумкин. Ўша жазони отам ўрнига менга бера қолинг, — депти.

— Майли, — депти подшоҳ. — Лекин сен ҳали жуда ёш экансан. Агар отангнинг ўлиб қолишидан чиндан ҳам кўрқаётган бўлсанг ўрнига онангнинг қулоғини тешиб қўя қолайлик.

— Бунинг иложи йўқ, — депти қизча. Онамининг қулоқлари шундоқ ҳам тешилган. Яхшиси менинги қулоғимни тешаверинглар. Кейин бу меҳрибонлигим учун отам тилла зирак совға қилсалар тақиб юравераман!

* * *

Афанди шеър ёзишда ҳам анча оғизга тушиб қолган экан. Шаҳар қозиси унга савол берибди:

— Афандим, Сиз ҳеч қачон ёлғон ёзганмисиз?

— Ҳозиргача ёзганим йўқ, — депти Афанди.

— Ҳозирча ёзганим йўқ деганингиздан бундан кейин ёзадиганга ҳам ўхшайсиз. Айтинг-чи, агар ёлгон ёзсангиз энг каттаси қанақаси бўлади?

— Агар шаҳар қозиси бузоқнинг ҳақи бор деб сизнинг сутини ҳам ичмайдиган ҳалол одам деб ёзсам ўшаниси бўлади, — деб жавоб берибди Афанди.

Афанди қарилиқдан ҳолсизланиб бир жойда ётиб қолибди. Шунда уни кўргани келган бир ношуд:

— Афандим, қарилик жуда ёмон бўлар эканда-а. Бунақа яшагандан кўра ўлиб қўя қолган минг чандон афзал, шундайми? — депти.

— Шундай ўғлим, шундай, — депти Афанди кўргани келиб кўнглини хуфтон қилган дилзорга қараб ноилож.

— Энди мен кетсам, бир дуо қилсангиз.

— Бош устига, — деб дуони бошлабди Афанди. — Илоё иловандо сен ҳеч қачон қариликни кўрмагин, омин!

Афанди эшагини етаклаб Олой бозорига кирган экан. Бир олибсотарнинг олмалари кўзига жуда чиройли кўриниб кетибди. Сотиб олай деса пули йўқ. Ноилож қўл чўзиб, биттасини олган экан, олмафуруш:

— Олмани жойига қўй, — деб ўшқирибди.

— Бу олма ўзимники, сендан олмадим, — депти Афанди ҳам сур бўлиб. Бироқ қараса иш чатоқ бўладиган. Олмафуруш ҳам бўш келмайдиганга ўхшаб қолибди. Шунда Афанди олмадан тезда бир тишлаб олибди-ю, қолганини эшагининг оғзига тиқиб, депти:

— Мана бўлмаса, шу олма сенга ҳам йўқ, менга ҳам!

Шўро даврида Мадҳий тахаллуси билан машҳур бўлган шоирнинг шеърларида партия деган сўз жуда кўп қўлланилар эди. Замоний деган шоир эса Иттифоқ сўзини кўп ишлатарди. Иттифоқо икковининг шеърларини нашриёт битта тўплам ҳолида чоп этмоқчи бўлибди. Шунда Афанди нашриёт ходимларига:

— Бу икки шоирнинг шеърларини қўшиб бир китоб қилманглар. Негаки ўқувчилар уни ўқиб Мадаҳийнинг партияси Замониянинг Иттифоқига қўшилиб кетибди, деб ўйлаши мумкин, — депти.

* * *

Афанди ножўя иш қилиб қўйган ўғилчасини:

— Ҳе, эшшак, — деб сўкибди. Шунда ўғли:

— Дада, ҳали кичикман-ку, мени эшак эмас, эшакнинг боласи деб сўкинг, — депти.

* * *

Кўчқордек ўғил туққан Афандининг хотини депти:

— Тўлғоқ дарди жуда оғир бўлар экан. Қийналдим. Қани энди аёллар ҳам эркаклар каби турмуш қурсаю туғмаса!

— Эй нодон, — депти Афанди хотинининг гапига жавобан. — Агар аёллар туғмаса мен ҳам дунёга келмаган, сен ҳам менга тегмаган бўлардинг.

* * *

Афанди дам олиш куни уйида китоб ўқиб ўтирган экан. Бир эзма қўшниси кириб келиб депти:

— Афандим, мен қачон кўчага чиқсам бир сергапга дуч келаман. Сиз-чи?

— Мен қачон китоб ўқишни бошласам ўзи кириб келади, — деб жавоб берибди Афанди кўзидан кўзойнагини олиб.

* * *

Афандидан бир хорижлик сўрапти:

— Афандим, Сизларда пахтани қай пайтдан тера бошлайдилар?

— Очилган чоғидан бошлаб, — деб жавоб берибди Афанди энсаси қотиб.

* * *

Афанди ҳанги эшагини ҳадеб мақтайвериш одамларнинг жонига тегибди. Шунда бир киши:

— Афандим, шу эшагингизни мақтайвериш жонингизга тегмадими, — депти. Шунда Афанди:

— Бошқа ҳеч нарсам бўлмагандан кейин шуни мақтайвераман-да, — депти.

Кўчадан ҳовлиқиб келган Афанди хотинидан сўрабди:

— Эй хотин, менга айт-чи, биров келиб сенга «Эрингиз машинаси билан дарёга чўкиб кетди», деса нима қиласан?

— Йўқ, мен бунақа кўргиликка чидолмайман. Ўша Сиз чўккан жойга бориб, ўзимни ҳам ташлайман!

— Бордию кутилмаганда бошқа одам келиб, эрингиз машинадан ўзини ташлаб омон қолган экан, суюнчини чўзинг, деса-чи?

— Келтирган хушxabари учун яп-янги машина совға қилган бўлардим!

— Ундай бўлса ўша яп-янги машинани менинг ўзимга чўзавер! Бугун машинамиз дарёга тушиб кетди. Мен эса бахтинга ўзимни ташлаб омон қолдим, — депти Афанди хурсанд ҳолда.

Афанди ўғлини уйлантирмоқчи экан, совчиликка борибди ва бўлажак келиннинг отасидан сўрабди:

— Қизингиз боласини боғчага навбатга қўйганми?

— Ие, нималар деяпсиз, қизимни энди турмушга бермоқчиману унда бола нима қилади?

— Буни ўзим ҳам биламан, лекин у туққанидан кейин навбатга қўйса, навбати келгунича набирамиз мактабга борадиган бўлиб қолади-да, — деб жавоб берибди Афанди.

Афандининг уйига шағал олиб келиб тўккан ҳайдовчи машинасини ортига қайтариб олаётиб:

— Машинам деворга тегиб кетмайдими? — деб сўраган экан, Афанди:

— Бемалол ҳайдайверинг. Машинангиз деворга тегса ўзи тақ этган овоз чиқади, — деб жавоб берибди.

Афанди чойхонада ароқ, ичиб ўтирган маст-аластларга таъна қилиб:

— Бу ер ўзи қанақа жой, — деб сўраса, улар Афандини калака қилиб:

— Молхона! — дейишипти. Шунда Афанди:

— Ие, моллар ҳам гапирадими, — деб ортига тез қайтиб чиқиб кетибди.

* * *

— Турқи совуқ одамнинг башарасини писка билан тилиб-тилиб ташласам ҳузур қиламан, — деб, бир рангпар вайсаган экан. Афанди:

— Ҳар куни соқол олаётганда юзларингиз кесилишининг сабаби шундан экан-да, — депти.

* * *

Шаҳардан қайтган Афандига ҳамқишлоқлари савол беришибди:

— Айтинг-чи, шаҳарликлар дастурхонга дастлаб нима тортишаркан?

— Кулдон.

* * *

— Афандим, ростини айтинг, бизга юлдуз яқинми, Москва?

— Албатта, юлдуз яқин.

— Қаердан биласиз?

— Юлдуз кўриниб турибди, Москва эса кўринмаяпти.

* * *

— Афандим, агар ақлингиз ҳозиргидан икки баробар кўп бўлса, нима қилардингиз? — деб сўрабди бир киши Афандидан.

— Дарҳол ярмини Сизга ўхшаш эҳтиёжмандга берардим, — деб жавоб берибди Афанди ҳозиржавоблик билан.

* * *

— Агар самолётлар вақтида учмайдиган бўлса, мана бу учиш-қўниш жадвалининг нима кераги бор? — деб дўқ урди аэропортда навбатчи бўлган Афандига бир йўловчи. Шунда Афанди:

— Ҳай, ҳай, сал ҳоврингиздан тушинг, ўртоқ йўловчи. Агар самолётлар вақтида учиб-қўниб турса, сиз мазза қилиб ўтирган кутиш залининг кимга кераги бор? — деб жавоб берибди.

Афанди ўғлига пул бериб бозорга жўнатибди. Ўғил қайтиб келгач, буни қанчага олдинг, уни қанчага олдинг, деб сўрайверибди. Ўғил эса, ота саволларига нуқул осмонга қараб туриб, жавоб бераверибди. Шунда Афанди:

— Менга қара, нега нуқул осмонга қараб гапирсан, — дебди.

— Ўзингиз ҳеч қачон юзимга қараб туриб ёлгон гапирма, дегандингиз-ку, — деб жавоб берибди Афандининг ўғли.

— Бугун мактабда нима ўқидиларинг? — сўрашти Афанди ўғлидан.

— Карра жадвални ёдладик.

— Вой-бўй, — депти Афанди таажжубланиб. — Ман мактабда ўқиб юрган пайтларда ҳам шу каррани ёдлашарди. Ҳалиям ёдлаб бўлишмабди-да-а?

Афанди қўшниси билан овга чиқибди. Бирдан ёмғир қуйиб юборибди. Бундан тоқати тоқ бўлган қўшниси депти:

— Кўча дарвозам олдига бир машина цемент тушириб қўйувдим, энди нима бўлади?

— Нима бўларди, тайёр бетон бўлади-да, — дебди Афанди бамайлихотир.

Шифокор қабулига кирган Афанди депти:

— Доктор, бундан 40 йил бурун битта тилла тангани ютиб юборгандим...

— Унда ҳузуримга мунча кеч келдингиз?

— Негаки, ҳозиргача унга муҳтож бўлмагандим-да!

Афанди бир боққа кириб узум ўғирлаётган экан, эгаси келиб қолиб депти:

— Ие, Афандим, шу купша-кундуз куни ўғирлик қилгани уялмаймизми?

— Қоронғида боғингизга киргани қўрқсам нима қилай? — деб жавоб берибди Афанди сур бўлиб.

* * *

Бир фарзандсиз бой вафот этганини эшитган Афанди ҳаммадан олдин бориб бор овози билан дод-лаб йиғлайверибди. Шунда одамлар:

— Афандим, нима бало, бойбобо отангиз бўладиларми? — деб сўрашибди.

— Йўқ, — деб баттарроқ йиғлабди Афанди. — Шунинг учун йиғлаяпман-да!

* * *

Афанди ўзига олдиндан қабр тоши тайёрлаб қўйиш ниятида дафн идорасига бориб депти:

— Менга нархи арзону каттароқ қабр тоши тайёрлаб берсангиз.

— Унақаси бор-у, лекин ёзилган-да.

— Айни муддао-да, — депти Афанди шод бўлиб. — Агар ўшани олсам, ўлганимда сўроқ қилгани келган мункарнакирлар қабримни тополмай қайтиб кетишади.

* * *

Ўқитувчи Афандидан сўради:

— Нега одам воқеа-ҳодисаларни аввал кўриб, кейин овозини эшитади?

— Негаки инсоннинг кўзи қулоғидан олдинда туради-да!

* * *

Мақтабдан қайтган Афанди отасига мақтанибди:

— Бугунги югуриш мусобақасида ўз гуруҳимда учинчи ўринни олдим!

— Гуруҳингда нечта одам бор эди?

— Учта.

* * *

Ўқитувчи:

— Сен нега география фанини ўқишни истамайсан?

Афанди:

— Мен барибир тижоратчи бўлмайман.

* * *

Она тили муаллими Афандидан сўрапти:
— Мен ухляяпман, сен ухляяпсан, у ухляяпти.
Қайси замон бўлади?
— Айни тун!

* * *

— Азизим, эрнинг хотин олдидаги бурчлари ёзилган китобни ўқиб чиқдингизми? — деди Афандининг бўлажак қаллиғи.

— Ҳа, бошдан-оёқ!
— Хўш, қандай фикрга келдингиз?
— Ҳеч қачон уйланмасликка!

* * *

Афанди бўлажак севгилисидан сўради:
— Қани, айт-чи, жонгинам, тўйимиздан кейин сендан энг олий тилагингни айт, дейишса, нима сўраган бўлардинг?

— Ҳар куни саккизинчи март бўлишини.

* * *

— Ростини айтинг, поччажон, — деди ичкуёв бўлган Афандини қайинсинглиси калака қилиб. — Дейлик, денгизда сузиб кетаётибсиз. Кутилмаганда кема ағанаб кетса, аввал опамни қутқарармидингиз, ё ойимни?

Афанди чап ёнида ўтирган хотинига бир қараб олди-да қайнонасига деди:

— Сиз сузишни биласиз-а, ойижон?

* * *

— Фараз қил, — деди Афанди бир ҳайдовчига. — Сен машинани тез ҳайдаб кетаётибсан. Катта йўлнинг чап томонида сигир, ўнг томонида от, ўртасида бир кўзичоқ турибди. Шунда нимани босардинг?

— Кўзичоқни!
— Ие, нега?
— Тўлови арзони шу-да. Хўш, ўзингиз-чи?
— Тормозни.

1991—1996 йиллар

Фойдали маслаҳатлар

Ток, анор, узум каби меваларнинг новдасидан кўчат ўтқазаётганингизда уч томонини юқорига қилиб экинг. Аксинча унинг илдизи ҳавога, шохлари эса ер остига қараб ўсади ва ҳосилни йиғиб олиш чоғида ерни анча чуқур қавлашингизга тўғри келади.

Ухлаётганингизда хуррак тортиб ҳамхоналарингизни безовта қилмай десангиз, асло ухламанг. Борди-ю тасодифан ухлаб қолсангиз оғзингизга латта тиқиб олинг.

Агар бирор сабаб билан ишга кечикиб келсангиз, соатингизни ортга суриб қўйинг. Бу Сизнинг эртаси кун ҳам ишга кеч келишингизда асқотади.

Томдаги тунука тешилиб чакка ўтаётган бўлса, то хона ичидаги гиламларингизга оқиб тушгунча чидаб турманг. Тахминан 10—15 метрлик шланка сотиб олинг-да, унинг бир учига воронка ўрнатиб, тунука тешигига тўғрилаб қўйинг. Иккинчи учини эса ҳовлига тушириб қўйсангиз, бас. Чакка уй ичига эмас, ҳовлига оқиб, бу оғир мушкулдан ғоят осон қутиласиз.

Уйингизда сичқон кўпайиб кетган бўлса уни йўқотиш йўли жуда осон. Дастлаб сичқонларнинг ҳаммасини тутиб темирдан ясалган (ёғоч бўлса тешиб чиқиб кетиши мумкин - М. К.) бирор ёпиқ идишга тўплайсиз. Кейин ингичка, бироқ бақувват арқончани олиб қамаб қўйилган сичқонлардан бирининг думини арқончанинг бир учига маҳкам қилиб боғлайсиз-да, унинг иккинчи учидан тутган ҳолда қўлингизни баланд кўтариб беш-олти марта айлантirasиз. Жониворнинг боши айланиб, тинкаси қурийд. Шунда фурсатдан (энг қулай) фойдаланиб, сичқонни олдиндан тайёрланган каттакон тош устига қўйиб, болға билан бир урасиз. Ҳар эҳтимолга қарши бу ҳолни яна бир

бор такрорлайсиз. Зараркунаңданинг бутунлай ўлганига ишонч ҳосил қилганингиздан сўнг арқончани сичқон думидан бемалол ечиб олаверасиз. Эслатиб ўтамиз: сичқонга қарши курашнинг бу усули гоаят қулай ва экологик жиҳатдан безарардир.

* * *

Мабодо ўқитувчингиз топширган шеърни ёдлай олмасангиз ташвишланманг, шеърни уйингизда ўқиб туриб кичик диктофонга ёздириб олингу мактабга борганингизда гапиртириб қўйиб, унга ҳамоҳанг тарзда озингизни қимирлатиб тураверинг. Бордию ўқитувчингиз сезиб қолса бунинг ҳам йўли осон. Бу ҳақдаги маслаҳатларимизни газетанинг навбатдаги сонида ўқийсиз.

1995 йил

ҚЎШИҚЛАРГА ҲАЗИЛ ЖАВОБ

Қ ў ш и қ: «Эй, табиб, қўй, боқма, бу дардим бедаволардан бири»

Ж а в о б: Нега «Қўй боқма» дейсан. Боқавераман! Нафақат қўй, сигир, от, керак бўлса туя ҳам боқаман!

* * *

Қ ў ш и қ: Мен кетганда анча ёш эдинг,
Боғбон қизи, гуллар эркаси.
Мана энди ойдек тўлибсан
Юрагимнинг эй арзандаси.

Ж а в о б: Ўзиям бир кетганингча нақд 15 йил
қорангни кўрсатмадинг-да, азамат!

* * *

Қ ў ш и қ: Боғ ўртаси шоҳсура
Сиз ундан ўтганмисиз?

Ж а в о б: Нима ишинг бор?

* * *

Қ ў ш и қ: Пешонангдан ўпай десам
Пешонанг йўқ.

Ж а в о б: Афсусланма, битта дўнгпешонасидан
тошиб бераман, эртадан кечгача
ўпаверасан!

* * *

Қ ў ш и қ: Ўйласам шу дилбарим маккорга
ўхшайди-ку.
Ж а в о б: Энди билдингми?

* * *

Қ ў ш и қ: Сиз ўзингиздек ажойиб дилрабо
кўрганмисиз?
Ж а в о б: Бўлса кўраман-да!

* * *

Қ ў ш и қ: Чўққи узра тик қоя,
Харсанглар пиллапоя.
Ж а в о б: Ўшандан чиқиб-тушавер, озасан!

* * *

Қ ў ш и қ: Ҳисларимни йўлларингга маржондек
сочай, Лайло!
Ж а в о б: Сочсанг сочавер, супуриб ташлаш
қийинмас!

* * *

Қ ў ш и қ: Баҳор чоғларида сени ўйлайман...
Ж а в о б: Аввал шунақа ўйлатаман,
тегиб олганимдан кейин ўйнатаман!

* * *

Қ ў ш и қ: Недур деб исмингизни
сиздан сўраб бўлурму?
Ж а в о б: Сўраш учун ҳам сўраш керакми,
нодон!

* * *

Қ ў ш и қ: Бу адолатлик ширин давронда дилдор
ўйнасин!
Ж а в о б: Асса!

* * *

Қ ў ш и қ: Узун кўйлак туркман қизга
ўйланаман!
Ж а в о б: Ўзбек қизлари тегмагач, иложинг
қанча!

ИЖОДКОРЛАР ҚАЕРДА ТУФИЛГАН?

Тўра Сулаймон Бахмалда туғилган,
Муҳаммад Али Бўзда туғилган.

* * *

Миртемир Иқонда туғилган,
Абдулла Қаҳҳор Қўқонда туғилган.

* * *

Ғафур Ғулом Шошда туғилган,
Мирзакалон Исмоилий Ошда туғилган.

* * *

Тўхтасин Жалолов Қоратепанда туғилган,
Тошпўлат Ҳамид Қизилтепанда туғилган.

* * *

Боту Қатортерақда туғилган,
Олим Қўчқорбеков Қатортолда туғилган.

* * *

Эргаш шоир Қўрғонда туғилган,
Низом Комил Тепакўрғонда туғилган.

* * *

Гулчеҳра Нуруллаева Чоштепанда туғилган,
Исҳоқ Ўктам Оқмачитда туғилган.

* * *

Рустам Раҳмон Ширмонбулоқда туғилган,
Йўлдош Сулаймон Ойдинбулоқда туғилган.

* * *

Ойдин Ҳожиева Бўстонда туғилган,
Элбек Бўстонликда туғилган.

* * *

Охунжон Ҳақимов Лағанда туғилган,
Мурод Муҳаммад Дўст Жомда туғилган.

Гулистон Матёқубова Амударёда туғилган,
Ҳалима Худойбердиева Сирдарёда туғилган.

* * *

Матёқуб Қўшжонов Тошҳовузда туғилган,
Назармат Новда туғилган.

* * *

Одил Ёқубов Отабойда туғилган,
Аҳмаджон Ёқубов Бешболада туғилган.

* * *

Сирожий Кўрпада туғилган,
Сайид Шермуҳаммад Қоракўлда туғилган.

* * *

Маматқул Ҳазратқулов Мингбулоқда туғилган,
Мурод Калонхон Яккабулоқда туғилган.

* * *

Йўлдош Муқимов — Қумработда туғилган,
Момоҳол Элмуродова Қумқишлоқда туғилган.

* * *

Нормурод Нарзуллаев Хўжаҳайронда туғилган,
Фатҳиддин Насриддинов Маслаҳатда туғилган.

* * *

Шавкат Туроб Кўктерақда туғилган,
Исмат Норбой — Чинорда туғилган.

* * *

Душан Файзий Эломонда туғилган,
Соҳиб Жаҳон — Қатағонда туғилган.

* * *

Эркин Хушвақт Чамбилда туғилган,
Собит Мадали Жамбилда туғилган.

* * *

Комол Мембетов Кегайлида туғилган,
Жиянбой Избосганов Хўжайлида туғилган.

* * *

Холдоржон Қуронбоев Аравонда туғилган,
Бозор Намозов Арабонда туғилган.

* * *

Рауф Парпи Шўрлисойда туғилган,
Шароф Убайдулла Кўрпасойда туғилган.

* * *

Саодат Тожи Қоратепада туғилган,
Собир Мирвали Оқтепада туғилган.

* * *

Шукрулла Файзулла Кўрикда туғилган,
Алишер Ибодин Ғайратда туғилган.

* * *

Барот Исроил Ўрта Чирчиқда туғилган,
Абдурахим Соли Ўрта қишлоқда туғилган.

* * *

Ахрор Каттабек Ғаллаоролда туғилган,
Мирза Кенжабек Сариосиёда туғилган.

* * *

Михли Сафар Яккабоғда туғилган,
Хусанжон Амин Эскибоғда туғилган.

* * *

Йўлдош Шамшар Олмосда туғилган,
Муҳаммад Очил Китобда туғилган.

* * *

Ўктам Усмон Байтқўрғонда туғилган,
Болта Ёри Жарқўрғонда туғилган.

БОЗОР ҲАНГОМАЛАРИДАН

КИМ НИМА ДЕБ СОТЯПТИ

К а б о б ф у р у ш. Кепқолинг. Уйланмаган кўч-
қорнинг гўштидан қилинган кабобга.

С о м с а ф у р у ш. Кепқолинг, сомсанинг додахў-
жасига!

М а н т и ф у р у ш. Ойиси ўпмаган кўзичоқнинг
чарвиси солинган мантига кепқолинг! Емаганлар ар-
монда!

Ҳ а с и б ф у р у ш. Ҳасибнинг хўрозига кепқо-
линг! Қайноқ, илик ейсиз, илик.

Х о н и м ф у р у ш. Қиз боланинг юзиданам юққа
хонимга кеп қолинг. Бир есангиз яна қидириб кела-
сиз!

Н о р и н ф у р у ш. Қазили норинга кепқолинг!
Еволсангиз кечаси билан ухлолмай чиқасиз! Кепқо-
линг!

Н ў х а т ш ў р а к ч и: Нўхат еганининг уйига ўғри
тушмайди! Кепқолинг!

Г ў ш т ф у р у ш. Кепқолинг, гўштниг шоколади-
га! Шоколад! Шоколад!

Т у р у п ф у р у ш. Турупга кепқолинг, турупга!
Нокка ўхшайди, жонивор, нокка! Турип кетдиё, турип
кетди! Кепқолинг!

Ш о л ф о м ф у р у ш. Кепқолинг, шолғомнинг
асалига, асал ейсиз, асал!

Х у р м о ф у р у ш. Хурмо дегани бизни е дегани.
Еб кетинг, об кетинг хурмодан!

Ш а ф т о л и ф у р у ш. Кепқолинг, шафтолининг
туксизига! Арчилган тухум жонивор, арчилган тухум!
Кепқолинг!

АНТИҚА ЛУФАТ

Қассоблар пул санаганда...

Қассобдан гўшт харид қилганмисиз? Савдо чоғида
қассоб биродарларимизнинг бир-бирига айтган «Са-
риносир», «Биёз», «Гопа», «Давсаргопаносир» каби
сўзлари ҳам қулофингизга чалинганми? Агар чалинган

бўлса уларнинг бу «ибора»ларини тушунолмайд бо-
шингиз қотган бўлса ажабмас. Унда марҳамат! Антиқа
луғатдан бир шингил.

50 сўм — Нимсари	20000 сўм — Давсар биёз
100 сўм — Сари	25000 сўм — Давсар биёз носир
150 сўм — Сариним сар	30000 сўм — Давсар гри
200 сўм — Биёз	35000 сўм — Давсар гриносир
250 сўм — Биёз носир	40000 сўм — Давсар гопа
300 сўм — Гри	45000 сўм — Давсар гопаносир
350 сўм — Гриносир	50000 сўм — Давсар сари
400 сўм — Гопа	55000 сўм — Давсарнимсари
450 сўм — Гопа носир	60000 сўм — Давсаркапа
500 сўм — Нимсари	65000 сўм — Давсар капараносир
600 сўм — Капара	70000 сўм — Давсар ҳапа
650 сўм — Капара носир	75000 сўм — Давсарҳапиним
700 сўм — Ҳап	80000 сўм — Давсарҳаш
750 сўм — Ҳапиним	85000 сўм — Давсарҳаши- ним
800 сўм — Ҳаш	90000 сўм — Давсарнук
850 сўм — Ҳашуним	95000 сўм — Давсарнукиним
900 сўм — Нук	100000 сўм — Давсарсари
950 сўм — Нукиним	
1000 сўм — Даҳсари	
10000 сўм — Давсар сари	
15000 сўм — Давсар сариним	

ҚУЛОҚҚА ЧАЛИНГАН ГАПЛАР

«Охуннинг тасмаси қанча?»

(Овоз ёзиш корхонаси ходимига берилган савол)

«У бўйнини чўзиб келиб, елкасини қисиб кетди».

(Лавозимидан кетган бир бошлиқ ҳақида)

«Кеча бўккунча «Жигули» ичдик.

(Пивоҳўрнинг дегани)

«Энди мени ҳеч қачон оғзинга олма».

(Жанжалашиб қолган одамнинг гапи)

«Биз кўздан бери қўшнининг сувини ичяпмиз».
(Водопроводи бузилиб қолган хонадондаги гапдан)

«Думбангиздан бир кило кесиб беринг».
(Харидорнинг қассобга айтган гапи)

«Қўчқорвой шиддат билан ҳужум қилиб, Бўривойни
йиқитди».
(Спорт репортажидан)

«Отам от, онам сигир, мен тўнғизман».
(Мучал ҳақида айтилган гап)

«Сонингизни иккига бўлиб беринг»
(Қассобга айтилган гап)

«Нима, сизнинг 38 та болангизни мен ўқитаманми?»
(Мактаб директорининг ўқитувчига таънасидан)

«Қўлингизни тортинг».
(Қассобга харидорнинг дегани)

«Бугун эшакка сакраймиз».
(Физкультура ўқитувчисининг ўқувчиларга дегани)

«Сен ер шарини кўтариб менинг ортимдан юр».
(География ўқитувчисининг ўқувчига айтгани)

* * *

«— Қаёққа тушиб қолдим?
— Ҳушёрхонага!»

(Телефондаги сўзлашув)

* * *

«Мана буларни ички кийимлардан олдик».

(Дўконда харид қилган бир кишининг гапи)

* * *

«Пўшт, қон бўласиз!»

(Бозорда гўшт кўтариб кетаётган қассобнинг гапи)

* * *

«Уч кунда сценарийни пишириб келинг»

(Режиссёрнинг гапи)

* * *

«Ўғлим пулни еб тугатибди».

(Бир отанинг ҳасрати)

* * *

«Кўкидан бор, кўкидан!»

(Бозорда турп сотаётган деҳқоннинг гапи)

* * *

«Кеча отарда бўккунча отибмиз».

(Пиёниста санъаткорлар суҳбатидан)

* * *

«— Чойхонада роса ошхўрлик қилдик!

— Қайси ҳисобдан?

— Иш вақти ҳисобидан!»

(Улфатлар гурунғидан)

* * *

«Турсигингиз борми, опажон?»

(Харидорнинг сотувчига дегани)

«Қишлоғимизда гиламчилик цехи очиб беришса,
жуни ўзимиздан чиқади».

(Бир таклифдан)

«Редакцияга ҳикоя олиб борувдим. Тугуни йўқ экан,
чиқармаймиз, дейишди. Эртасига каттакон тугун кўта-
риб борсам, ҳайдаб юборишди. Бу қанақаси бўлди?»

(Бир ҳаваскор ёзувчининг гапи)

«Каллангиз борми?»

(Қассобга харидорнинг деган гапи)

«Тошмат Эшматов доирада, Эшмат Тошматов чангда».

(Муסיқа ижрочиларини эълон қилганнинг гапи)

1985—1995 йиллар

МУШТУМ ЛУФАТИ

Голая правда — қип-яланғоч ҳақиқат.

Високомерный человек — юқори ўлчовли киши.

Виноград — винокент.

Молча — бузоқча.

Нокдаун — нокда ун.

Обер мастер — олиб бер уста.

Обзор — сув зор.

Обложка — сувқошиқ.

Озорник — озор берувчи.

Ошпариться — ош буғланияпти.

Боржом — бор жом.

Износ — бурундан.

Испить — исни ич.

Каков — қандай ов.

Кактус — қандай тус.

Каракуль — қара, кул.

Кулубок — оқ клуб.

Кукол — кўк ол.

Лесовоз — ўрмон овози.

МУСАҲҲИҲ ЯНГЛИШГАНДА

Бу ишингдан қанд (паңд) ейсан.
Чиройли нафас (қафас) олдим.
Кўзимга (сўзимга) кирсанг ютасан.
Китоб тўқидим (ўқидим).
Асал (касал) бўлсанг даволан.
Дўконимни сотиб кул (пул) қилдим.
Тишимни чилла (тилла) қилдим.
Фалончи тижоратчи ўлибди (бўлибди).
Сўлим-сўлим доғлар (боғлар) яратдим.
Болангизнинг қулоғидан уздим (чўздим).
Олмани суздим (уздим).
Уста дўконни уриб (қуриб) кетди.
Катта довондан тошдим (ошдим).
Ўғлингиз жуда ўғри (тўғри) бола.
Тоғора (зоғора) нон едим.
Биз жўжамиз (хўжамиз).
Чиллаки чиллакини кўрса сумак (чумак) уради.
Беш варақ оздим (ёздим).
Бармоқ (қармоқ) билан балиқ тутдим.
Ерингни (терингни) шилиб сомон тикаман.
Ўчоқни (пўчоқни) қўйга бериб қўй.
Мени буқа бузиб (сузиб) юборди.
Тиллатўнғиз (қўнғиз) ушладим.
Янги чим(шим) кийдим.
Қулоқни (улоқни) томоша қилдим.
Изимга (қизимга) совчи келди.
Сизга оқ қўл (йўл) тилайман.
Бир қават (сават) гул тердим.
Енгсиз (тенгсиз) ҳусн.
Бугун роса кўп тишладим (ишладим).
Тунда бундалар (кунда-шундалар).
Мени қопағон кит (ит) тишлади.
Сен менга тергашиб (эргашиб) юр.
Онг (тонг) отди.
Мозори (бозори) чаққон мол.
Кўзлигингга (ўзлигингга) қайт.
Эстрада монандаси (хонандаси).
Менинг қаҳрим (шаҳрим) жуда гўзал.
Астрономдан (гастроном) гўшт олдим.
Турли жомдаги (номдаги) нашрлар.
Ёқимли ҳаво (наво) эшитдим.
У ҳаммадан кўп тарсак (қарсак) олди.
Қўли енгил ҳабиб (табиб).

Салим (ҳалим) яхши пишибди.
Узумни вақтида босиб (осиб) олдим.
Қиз нима ейди (дейди).
Менинг карахтим (дарахтим).
Қўйни (тўйни) катта қилавер.
Моллар (чоллар) чойхонаси.
У менадан нарироқ (қарироқ).
Сиз гўзал хаёлсиз (аёлсиз).
Овқатга чайла (қайла) солдингми?
Хоним (жоним) сизга поёндоз.
Бу йил кўп тош (мош) экдим.
Патни (хатни) жуда чиройли ёзаркансиз.
Қўлингни зардалар (пардалар) қилдинг.
Менга тез савоб (жавоб) бер.
Келин шу уйнинг бўриси (чўриси).
Синиқ (тиниқ) осмонга боққил.
Тошқотирма (бошқотирма),
Соч қолдирдим (олдирдим).
Тарбиясиз хола (бола).
Севгилимни ўриб (кўриб) келдим.
Сойга (чойга) тўймадим.
Дейдиганимизни еб (деб) келдик.
Шу қиз менга оқади (ёқади).
Кўчатни оққа (боққа) кўчирдим.
Йўлдошловчи така (йўлбошловчи ака).
Тозингни (созингни) чал.
Тошхўрда (мошхўрда) ичмайман.
Фойибдан ош(тош) отма.
Тиззасигача қарзга сотди (ботди).
Роса жийдирди (ийдирди).
Безиб (сезиб) қолди.
Тешикни (эшикни) оч.
Болани эшикка (бешикка) боғлаб қўйдим.
Далага совун (қовун) экдим.
Кўйлагингни ичиб (бичиб) қўйдим.
Гўр (зўр) бўлсанг ўзинга.
Итбосган (битбосган) ит.
Одам одамга пўст (дўст).
Беданага ариқ (тариқ) сепдим.
Қушларга жон (дон) бердим.
Реакцияга (редакцияга) кирдим.
Тун бўйи тор (қор) ёғди.
Қаримсоқ (саримсоқ) пиёз фойдали.
Севгилимни ютдим (кутдим).

Чизикчи (қизикчи) роса кулдирад.
Яримта тароқ (ароқ) ичдим.
Дофингиз (бофингиз) чиройли экан.
Музқаймоқ ейиш аза (маза).
Бандалик (бандлик) хизмати.
Мен безбон (мезбон) бўламан.
Сергей машини (кашани) еб қўйди.
Кўйлагимни мўрига (сўрига) осдим.
Оловни кўчирдим (ўчирдим).
Сервисни бериб (териб) қўй.
Афанди китоб (хитоб) қилди.
Отадиган (ётадиган) кравот.
Бедона (бегона) эркак.
Қайтилган (айтилган) гап, сотилган (отилган) ўқ.
Мен томонга оқма (боқма).
Ошбўрон (тошбўрон) қилишди.
Пайқовчида (чайқовчида) кул (пул) кўп ўлади (бўлади).
Режани тортиқ (ортиқ) қилдим.
Мен олиқчиман (солиқчиман).
Дилимиз қайради (яйради).
Дарсга амма келдими (ҳамма).
Қизчага панд (қанд) бериб овутдим.
Сершева (сермева) дарахт.
Бангилик (янгилик) шайдосиман.
Нарвонга тиқиб (чиқиб) тур.
У қишга (ишга) бутун вужуди билан сингиб кетди.
Пичофингиз тўқми (йўқми)?
Шоирнинг қисми (исми).
Чопилмалар (топилмалар) бўлими.
Дўстимни ўраб (сўраб) қўй.
Ошёнғоқни (тошёнғоқни) чақдим.
1998 тил (йил).
Бизнинг қаҳримиз (шаҳримиз) жуда чиройли.
Жаҳон қани (фани).
Босилган (осилган) узум.
Одам одамга пўст (дўст).
Бошқарма ошлиғи (бошлиғи).
Тўғри қўлга тушди (ўғри).
Ўғри йўлга (қўлга) тушди.
Менга савоб (жавоб) бер.
Каламни (саламни) қозикқа осиб қўй.
Мурда (бурда) нон едим.
Мен заводда қишлайман (ишлайман).
Беорларга (беморларга) ғамхўр бўлинг.

Маккалар (ҳаккалар) учиб кетди.
Асал (касал) жойим оғрияпти.
Илонзордан (Чилонзордан) келин олдик.
Елинингиз (келинингиз) мунча чиройлик.
Ошимга (қошимга) қалам сурдим.
Алам (қалам) билан хат ёздим.
Бугун қулоқ (улоқ) чопамиз.
Ортимдан олма (қолма).
Лабимда болим (холом) бор.
Ахтага (пахтага) сув қуйдим.
Ёғоч ошиқ (қошиқ).
Бозордан совуқ (товуқ) сотиб олдим.
Тешикда (бешиқда) ётиш фойдали.
Тўйгунча шолча (олча) едик.
Бугун кўп қўл (дўл) ёғди.
Дардимга қори (дори) борми.
Бугун роса ер (тер) тўқдим.
Томса ейман (сомса).
Эчки (кечки) экин.
Тоғ исмлари (жисмлари).
Оқибат думи (шуми).
Қайчилик (пайчилик) жамоаси.
Сигиримиз тузоқ (бузоқ) туғди.
Хода (мода) бандаси.
Ўт кўчирувчилар (ўчирувчилар).
Сигаретнинг бутуни (тутуни) зарар.
Қиз този (рози) бўлди.
Жумалакка (сумалакка) тўйдик.
Давлат тили қамалдами (амалдами).
Енг (тенг) едик.
Киригни (сирингни) очма.
Қиёсий (сиёсий) гап.
Энг гўр (зўр) ёзувчи.
Суюқ (туюқ) ёздим.
Қизикарли бандалар (хандалар).
Лабинга мол (хол) ярашган.
Шим (ким) келди.
Мен ёримга пат (хат) ёздим.
Сизни қошиб (тошиб) оламиз.
Пишлоққа (қишлоққа) тушиб чиқдим.
Мўрт (тўрт) шеър ёздим.
Мен сорани (порани) олмаганман.
Айнатма (қайнатма) шўрва.
Бир қари (пари) жонона ошиқ бўлмишам.

У педал (медал) олди.
Ошингни (бошингни) кўтар.
Кумри (умри) узайди.
У тўпи сепди (тепди).
Товушингни (ковушингни) кийиб юр.
Миллий бураш (кураш) ғолиблари.
Бошлиқ қуйруқ (буйруқ) чиқарди.
Жиним (иним) келди.
Ниқобингизни олиб қашланг (ташланг).
Меҳрли (сеҳрли) қалпоқча.
Чўлларига (йўлларига) шим (чим) босиб.
Ўрнингдан шилмай (жилмай) тур.
Нархи бир қийин (тийин).
Телевизорни кузатиб (тузатиб) қўйдим.
Борлиқсиз (ёрилиқсиз) товар.
Бузишни (сузишни) ўрганияпман.
Таёққа (қаёққа) кетди.
Теракли (керакли) ошнинг (тошнинг) оғирлиги йўқ.
Шаҳар маркасидаги (марказидаги) озор (бозор).
Вой ноним-эй! (жоним-эй).
Илон қинидан (инидан) чиқди.
Роса қоринхўрлик (норинхўрлик) қилдик.
Собирнинг такаси (акаси) уйланди.
Гап қор (қор) қилмайди.
Теримга (эримга) едираман.
Қорни ўқ (тўқ) одам.
Қайроқи (сайроқи) ҳушлар (қушлар).
Ҳамма башарга (ҳашарга).
Сўранг, савоб (жавоб) берамиз.
Бош (қош) қорайди.
Булоғингни (қулоғингни) тоза тут.
Ҳанги (банги) бола.
Ишонмагин пўстингга (дўстингга).
Тароқчи (қароқчи) йўлга (қўлга) тушди.
Сиз нима еяпсиз (деяпсиз).
Суюқ (тууюқ) ёздим.
Онамизга (хонамизга) хуш келибсиз.

ҲАЖВИЙ ҒАЗАЛЛАР

БЎЛАЙМИ?

Ким бўлам экан, «соққа»чи ё бир қози бўлайми?
Ё қозига дастёрликка ҳам рози бўлайми?
Садқанг бўлайин, қози бўлиш «шапка»ли дерлар,
Мен шапка тикиб соттувчи устози бўлайми?
Ҳар лаҳза замон боққай эмиш дўкони борга,
Ул бой акамиз ҳовлисида този бўлайми?
Бир тўйга фалон сўмни сўрар юзсиз отарчи,
Кўксига унинг тургувчи шўх сози бўлайми?
Кўзларни сузиб тилла тақар энгилоёқлар,
Лаб-кўзга суриб олгани — пардози бўлайми?
Минг-минга сотар митти товук, ўрдагу розни,
Йўқ меңда товук, қишлоқнинг рози бўлайми?
Юз сўмга етиб-етмади бу шеърга қалам ҳақ,
Касбимни ташлаб, растанинг дарбози бўлайми?

ЭҲ, НИМА ҚИЛСА ҚИЛСИН

Кетдим хотинни ташлаб, эҳ, нима қилса қилсин,
Икки кўзини ёшлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Олти нафар боламни боқмоқ зарурми менга,
Боқсин хотинжон ишлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Ўткинчи бу жаҳонда меҳнатга хоҳишим йўқ,
Юргум кўнгилни ҳушлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Қочсам қувармикан ё, ушлаб олармикан ё,
Икки кўлимдан ушлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Маҳалла-кўй гапирса «копейка»ларга олмам,
Судхоналарга бошлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Вино, ароққа тўйсам, бор ғуссани унутсам,
Куйсин лабини тишлаб, эҳ, нима қилса қилсин.
Оила ташвишидан бўлдим халос, Калоний,
Ёрим бошига мушглаб, эҳ, нима қилса қилсин.

ТЕКИН БЎЛСА

Ўзимни ташлагум томдан, бирор бир ош, текин бўлса,
Нетай, мен хоҳлаган йўлга урурман бош, текин бўлса.
Текин бўлса кафан, шаксиз, ўлиб олмоққа шайман,
Билинг, ортиқчалик қилмайди ҳатто тош, текин бўлса.
Агар пулга олиб овқат есам қорнимни оғриттай,
Зарар қилмайди асло хом нўхоту мош, текин бўлса.
Берар чоғда чиқар жоним, олар чоғда кирар жоним,

Ки жон кирмоқ эса ким ҳам тўкар кўз ёш,
текин бўлса?
Буромаддин гапирмангиз асил чин дўст эрсангиз Сиз,
Менга ағёр бўлур қардошу ҳам сирдош, текин бўлса.
Деди: турқингни рассомлар чизиб «Муштум»га
йўллармиш,
Дедим: бош устига, чизсин ўшал наққош, текин бўлса.
Калоний, майли, шеър битсин, уриб шаънимга
ҳажв тифин,
Етар сабрим, берарман унга ҳам бардош, текин бўлса.

ЯРАМАЙСАН

Бўлмоққа, болам, оқилу доно, ярамайсан,
Мақтабда ўқиб бўлгали мулло, ярамайсан,
Бас шундоқ экан касбу ҳунар нега керакмас?
Бир ишни тутишликка-да асло ярамайсан.
Пул берсам агар, сен созуриш устасидирсан,
Топмоққа бироқ мол ила дунё ярамайсан.
Дайдиб юрасан кечаю кундуз демайин, воҳ,
Босган қадаминг ҳам жуда бежо, ярамайсан.
Бир қанча суюқ ошноларинг тушди қамоққа,
Қолдинг-ку ўзинг яккаю танҳо, ярамайсан.
Хўблар била юрмоққа нечун кўп қиласан ор?
Зукколар ила бўлгали ошно ярамайсан.
Босган қадаминг мунча бўлур кони разолат,
Эзгулик ишин қилгани пайдо ярамайсан.
Қўлда сигарет, ёнда ароқ, антиқа уст-бош...
Токай бўласан элга томошо, ярамайсан.
Эс-ҳушни йиғиб ол-да ахир мисли Калоний,
Йўқса бўладирсан роса расво, ярамайсан.

ПЎКАК ОҒОЧ

Менга қорним тўқ бўлиб, устим ярақлаб турса бас,
Чўнтагимда олтину кумуш шарақлаб турса бас.
Савлатимдан қўрқадир от, бўлсам ҳамки бесавод,
Билмасам ҳам ҳеч вақо, билганга ўхшаб турса бас.
Ишхонамга тушса ҳам ўт, заррача йўқ парвойим,
Чойхонада ошнолар ошни дамлаб турса бас.
Ўзгаларнинг ҳолию аҳволи бирла не ишим,
Гўшту ёғ тўлган қозон қайнаб, вақирлаб турса бас.
Қанча танқид қилсалар ҳатто чивин чаққанчамас,
Патхалимлар жўр бўлиб ёнимда мақтаб турса бас.
Ландавур бекорчилар эсиз, газит, журнал ўқир,
Мен учун ул телевизор ҳар лаҳза вайсаб турса бас.

Киною концертга бормоқ шартми вақтим кетказиб,
Дўст беданам тўрқовоқ ичра «ва-вақ»лаблар турса бас.
Сал шамол эсса, пўкак оғоч каби тушгум қулаб,
Тиргагим соғ бўлсаю курсимда сақлаб турса бас.
Бу умр бир кўз очиб юмгунча ўтгайдир, бироқ
Яхши еб, яхши ичиб олгунча тўхтаб турса бас.
Таърифим ёзгай Калоний ҳаммадан қойил қилиб,
Шеърийат мухлислари қарсак-ла олаб турса бас.

ФОШ БЎЛМАСИН

(Бир суяқ таннозининг деганлари)

Эр топинг менга, бироқ ёш бўлмасин,
Кўнгли юшоқ бўлсину тош бўлмасин.
Мўлтираб турсин чиройимга боқиб,
Меҳрибону кўзида ёши бўлмасин.
Кўчага чиқсам ўзимда ихтиёр,
Уйда ҳам, айтинг, у ҳеч бош бўлмасин.
Қуввати йўқ эрса ҳам мен розиман,
Майли, ҳатто битта соч, қош бўлмасин.
Қомати дол бўлса парвойим палак,
Бева бўлсин, менга кундош бўлмасин.
Бўлмасин ҳеч унда хешу ақрабо,
Ўлса мулки ўзгага ош бўлмасин.
Дилдаги бу муддаом сирдир Калон,
Ўзгага айтманг, тагин фош бўлмасин.

УЛ-БУЛЛАРИНГИЗДАН ЎПАЙ

Эй нигоро, пул топувчи қўлларингиздан ўпай,
«Сўм»у доллар, «рубл»у «сом» пулларингиздан ўпай.
Пул топай деб доимо ой, ҳафталаб йўлардасиз,
Мен дуо айлаб мудом оқ йўлларингиздан ўпай.
Пойингиз теккан тошу тупроқни кўзга суртайин,
Сиз сузиб ўтган варойиб қўлларингиздан ўпай.
Ортингизда ўлтирайму, олдингизда ўлтирай,
Ҳар нафас бирдай азиз ўнг-сўлларингиздан ўпай.
Тур десангиз тик турарман, ёт десангиз ётаман,
«Мерседес», «Никса» дегон думдулларингиздан ўпай.
Боғларингиз кўп гўзалдир, тоғларингиз дилрабо,
Иккисидан ўргилай, хўб чўлларингиздан ўпай.
Мен учун чет мамлакатдан келсангиз ул-бул олиб,
Юрт кезиб олгон ўшал «ул-бул»ларингиздан ўпай.
Йўлларингизда Калоний, кўзларим тўрт уззукун,
Эй нигоро, пул топувчи қўлларингиздан ўпай.

ЎХШАЙДИ

Асал ёрим эрур дўндик, юзи дўмбоққа ўхшайди,
Рўмолини ечиб олсам, ажаб, белбоққа ўхшайди.
Узоқ кетсам чақиртиргай, яқин борсам бақиртиргай,
Билолмайман, унинг ишқи нуқул жумбоққа ўхшайди.
Кулиб, кўзин қисиб имлар, висол бофига чорлар деб,
Чошиб борсам уриб қувлар мени, қувлоққа ўхшайди.
Кўзимнинг ёшида доим балиқ янглиғ сузиб юрсам,
Сочи ишга, эгилган киприги қармоққа ўхшайди.
Қаранг чашмин олайтирди, тагин дастин қилич айлаб,
Дедим: «Войдоод!» ажал етган куним шу чоққа

ўхшайди.

Келиб бошимга бир урмоқ билан қаттиқ бўкиртирди,
Қуриб кетсин қўли қаттиқ экан, қўндоққа ўхшайди.
Нажот истаб кузатсам дилбарим бошдан оёғини,
Гаҳи бир телба янглиғ ул, гаҳи соғроққа ўхшайди.
Калоний жабридан ёрнинг куйиб нимроқ бўлиб

қолдим,

Шу боис шеърларим бемаънию тўмтоққа ўхшайди.

ОШКОРА ҚИЛИБДИР

Не қилса мени, жўраларим, пора қилибдир,
Қалбимни эзиб, тилкаю садпора қилибдир.
Бошим урай тош каби қай остоналарга,
Икки юзими, воҳ, нетайин, қора қилибдир.
Чўмичу қозон мой, деганим ҳам деган эрди,
Найлайки, текин ақчаси бечора қилибдир.
Ҳеч қайда топилмас сира ҳам мен каби шўрлик,
Нафсим қутириб сарсону оввора қилибдир.
Дунё кўзима тор, жуда кўп нола-фигоним,
Нуқсимни очиб кўз-кўзу ошкора қилибдир.
Олқишу савоб олгай эдим хушқилиқ этсам,
Нохуш қилигим телбаю бадкор қилибдир.
Ногоҳ жин уриб, тўғри йўлимдан адашибман,
Коримга жазони менга яқбора қилибдир.
Афсусу надомат чекаман, оҳ ураманким,
Айбимни Колоний роса ноғора қилибдир.

АҚЧАСИ БЎҒОЗ ЭКАН

Эй ёронлар, қарз олиш носоз экан,
Қарз берувчи кимса фоизбоз экан.
Пул сўровдим битта бойдан ноилож,

Найлайинким, ақчаси бўғоз экан.
Ойма-ой фойиз туғаркан тинмайин,
Молпараст ул хожаси пулбоз экан.
Қарз ўсиб осмонга чиқди, додким,
Ақчаси мисли учувчи фоз экан.
«Ҳожатингизни чиқаргум», — деб эди,
Бу гапи қармоқ учун пардоз экан.
Ким тўлар фойиз ҳаёти қиш мудом,
Фойдахўр, судхўрга доим ёз экан.
Эй Калоний, беадад сиңдим мано,
Қарз берувчи кимса фойизбоз экан.

ИЧГАНМИЗ КЕЧА

Тегма менга, эй хотин, бўккунча ичганмиз кеча,
Энди ер тўйсин дебон тўккунча ичганмиз кеча.
Бахт тилаб, шуҳрат тилаб, вайсайвериб, эзма бўлиб,
Обрўмизни эл аро тўккунча ичганмиз кеча.
Маст бўлиб, эслар оғиб қолгач, бировни тепкилаб,
Отадан ҳам, онадан сўккунча ичганмиз кеча.
Муштлашиб юзлар яра, бошлар ёрилган, водариф,
Шимни ҳам чок-чокидан сўккунча ичганмиз кеча.
Сувни кўргач биз одам эрмас балиқмиз, деб туриб,
Ташлабон анҳорга, дод, чўккунча ичганмиз кеча.
Қанча ичдингиз дема, айтсам ишонмассан, Калон,
Тўртта улфат жам бўлиб бўккунча ичганмиз кеча.

ФОЛБИН

Эй фолбин, қулоқ сол, илтимос,
Фирибдир сен учун ихтисос.
Қилмишинг беадад разолат,
Иблиснинг сўзига сўзинг мос.
Лақмалар лақиллар ҳийлангга,
Қалбида беадад эҳтирос.
Билиб қўй, ўхшатмай учратмас,
Мижозинг ўзингга мосу хос.
Ичганинг хилватда ароқдир,
Чекканинг нашами, папирос.
Касбингдан тасбеҳ қон йиғлагай,
Йиғлагай эгнингга бор либос.
Диёнат ва оринг йўқ экан,
Гуноҳдан қулоққа сирға ос.
Бир қара, давр кетди одимлаб,

Орқада қолибсан, олға бос.
Хажвингда шеър битсам, Калоний,
Шаънимга қарсақлар гулдурос.

ЖАНГ БҮЛДИ

Келиб бир норасо бошлиқ ҳамма лолу гаранг бўлди.
Фақат лолу гаранг эрмас, асаб тори таранг бўлди.
Ёнига гўлади қанча лаганбардор мунофиқни,
Осойишга муҳитни бузди у, тўфону чанг бўлди.
Кўзи ишрат, маишадан бўлак ҳеч нарса кўрмайдир,
Ёқай деб унга енгилтак жувонлар хўб сатанг бўлди.
Гапирмас ҳеч умумишдан, фақат кўзлар жигилдонин,
Хароб бўлди цехлар, ишчилар аҳволи танг бўлди.
Ўзидан бошқа даромад қолмади охир,
Раҳм этмайди одамга дили гўеки санг бўлди.
Бу аҳволга ҳамма тоқат қилур деб ўйламанг ҳаргиз,
Бўлиб икки гуруҳ битта жамоа ичра жанг бўлди.
Қочиб эл қаҳридан охир туёғини шиқиллатди,
Бу ҳолатни кўриб турган Калоний ҳангу манг бўлди.

ИТ

(16 қаватли «дўм» нинг 16-қаватида яшовчи бир
итбоқарнинг деганлари)

Соф ҳавою тоза сувдек мен учун даркор ит,
Ухласам хонамни пойлар, тунлари бедор ит.
Иккимиз бир ваннада чум-чум қилармиз яйрашиб,
Юрса озода ҳамиша, бўлмагай бемор ит.
Бўлса ҳожат зарурат, «дўм»тагида дарахт кўп,
Булгамас ёстик, гиламлар устини зинҳор ит.
Битта коса ҳам қошиқ бўлса етодир, мен билан
Ширгуручни тенг ейишга доимо тайёр ит.
Ит-вафо, хотин-жафо деб беҳуда айтмайдилар,
Маст ётиб қолсам ялайдир юзларим дилдор ит.
Кўчага сайр эттали чиқсам, мабодо тунлари
Яхши ҳамроҳдир, зерикмам, ёнгинамда бор ит.
Хажрига тоқат қилолмайман, Худойим асрасин,
Мен унга хуштор эрурман, менга ҳам хуштор ит.
Берса озор ёт кишига неча пулик бор ишим,
Хожасига етказодир фойда «беозор» ит.
Ўзгаларга ёқмаса гар, манглайига шу ёзиқ,
Мен Фалонийга ёқар, содиқ вафодор ит.

МУНДАРИЖА

Иқтидорли журналист, шоир ва ҳажвчи. А. Обиджон	5
Ҳажвиялар	10
«Муштум» ҳангомаларидан	34
Собиқ Комфирқа хангомаларидан	53
Собиқ СССР хангомаларидан	61
Жиннихона хангомаларидан	67
Митти ҳажвлар	68
Интермедиялар	72
Аскиялар	78
Афанди латифалари	88
Фойдали маслаҳатлар	105
Қўшиқларга ҳазил жавоблар	106
Ижодкорлар қаерда туғилган	108
Бозор хангомаларидан	111
Қулоққа чалинган гаплар	112
«Муштум» луғати	115
Мусахҳиҳ янглишганда	116
Ҳажвий ғазаллар	121

Адабий-бадиий нашр

МУРОД КАЛОНХОН

БИЗ МИЛЛИОНЕРМИЗ

*Ҳажвиялар, ҳангомалар, интермедиялар
ва ҳажвий ғазаллар*

Безакловчи расом *В. Куликов*

Муҳаррир *З. Мирзоҳакимова*

Бадиий муҳаррир *Ф. Башарова*

Техник муҳаррир *Д. Габдраҳманова*

Мусаҳҳиҳ *Ж. Тоирова*

Теришга берилди 06.10.98. Босишга рухсат этилди 01.03.99. Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$. Офсет босма. Шартли босма табағи 6,72. Нашр босма табағи 6,5. 10000 нусхада босилди. Буюртма № 3687.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмаҳонаси,
Тошкент, 700083, «Буюк Турон» кўчаси, 41**